

ČASOPIS
MAĆICY SERBSKEJE

1925.

Redaktor :
prof. dr. Ernst Muka,
gymn. konrektor na wotp.

Lětnik LXXVIII.

(Cyleho rjada čislo 147 a 148.)

Budyšin.
Z nakładom Maćicy Serbskeje.

ČASOPIS
MAĆICY SERBSKEJE

1925.

Redaktor :
prof. dr. Ernst Muka,
gymn. konrektor na wotp.

Lětnik LXXVIII.

(Cyłeho rjada čisło 147 a 148.)

B u d y š i n.
Z nakładom Maćicy Serbskeje.

Dr. Jan Pětr Jordan

jeho
žiwjenje a skutkowanje

Spisał dr. phil. Herman Šleca.

(Pokračowanje a skónčenje.)

III.

Jordan w Lipsku 1843—1848.

A) Jordan lektor na lipsčanskej uniwर्सice¹¹⁸⁾ — jeho doktorat.

Jordan sebi hižo zahe na to mysleše, zo by dostal někajku slavistisku profesuru,¹¹⁹⁾ wosebje wot teho časa, hdyž pruska wyšnosé we wulkim róžku 1841 wobzamkny, slédować „Universitski statut“ ruskeho ministra hrabje Uwarowa z lěta 1835 a přikład parižskeje university, mjenujey zryadować słowjanske wučerške stoły tež na swojich universitach. 22. XII. 1841 piše Jordan Purkynji do Wrótsławja: „Mám welikau naději, že dostanu od Ministerstwa našeho pozwoleni, tady o slowanských řečech a jejích literaturách čísti. Myslím, že snad začnu už po wánocech. Tak slowanstwí i do Německa wíce se rozšíří —.“ [!] 17. žnjeńca 1842 wobroći so Jordan na filosofisku fakultu lipskeje university z lačanscy spisanej žadosću, w kotrejž so wo městno lektora słowjanskich řečow a literaturow prócowaše. Pokazowaše w njej na přikładaj Wrótsławskeje (hdžež běše so mjez tym slavistiski stoł založil) a Berlinskeje university, na swoje slavistiske studije, ke kotrymž měješe w Prahy skladnosće, na swoju zběrku pěsnjow a na swoju gramatiku. Nastork, zo by so při lipskej uniwर्सice založilo lektorstwo za słowjanske řeče a literatury, wukhadžeše potajkim wot Jordana sa-

¹¹⁸⁾ Hlej: Murko: Die slawische Philologie in Deutschland. Internationale Monatschrift für Wissenschaft, Kunst u. Technik, 12. Jahrg. 2.

¹¹⁹⁾ Přir. štož hižo prajach, str. 51

meho. Běše sebi najskerje hižo puć pripravil. Filosofiska fakulta jeho žadosć přećelnje přija. Wosebje stawiznař Wachsmuth a orientalista Fleischer so horliwje za njeho wuprajištař a budžištař rad widžałoj, hdy by so habilitował, štož pak njeběše móžno dla jeho katolskeje konfesije. (Při lipskej universiće běchu mjenujey jenož evangelscy profesorojo připuščeni). Fakulta doporuči tehodla Jordana jenož za lektora słowjanskich rěčow a wuzběhny we swojim zapodanju z 19. žnjeńca 1842 kultusowemu ministerstwu, zwjetša parafrazuju słowa z Jordanoweje žadosće, zo je studijum słowjanskeje rěče w poslednim času tajkeho rozměra a wuznama dobył, zo je hižo na sebi za kóždu universitu wažne, zo tež tutón wotrjad wučeneho přepytowanja njezastupjeny njewostanje. Jako wosebita přičina za lipsku universitu přidruži so džiwanje na wobydlerjow we Łužicy (Serbow), wosebje na požadanja jich předarjow. Wo nich so hižo přez sto lět staraše serbski wotrjad Łužiskeho Předařskeho Towarštw, štož wšak džensnišim požadanjam wjacj njedosaha, zo by luž. Serbam dopomhało k dostojnemu studiju jich maćernej rěče. Wuzběhuje so Jordanowa khmanosć jako Saksy a Serba, zo je swoje linguistiske studije wukonjał w Prazy jako w centru nowobudženych słowjanskich studijow, a zo steji z najwuznamnišimi slawistami we wosobinskich počahach; khwala so tež Jordanowe literarne džěla. Po naprašowanju pola senata, kotryž na Jordanowej konfesiji žadyn nastork njebjerješe, pomjenowa ministerstwo 9. nazymnika 1842 Jordana za lektora słowjanskeje rěče a literatury, wšak z wusłownym připomnjenjom, zo na mzdu žanych wuhladow njeje. Hižo w zymskim semestru 1842/43 namakamy jeho zapisaneho we wosobinskim zapisu mjezy lektorami; přednoški připowjedži wot lětneho semestra 1893 hač do zymskeho semestra 1847/48 z wuwzaćom lětneho semestra 1847. Njeje njezajimawe, slědować přednoški, kiž w běhu swojeho pjećlětneho lektorstwa připowědowaše:

L. s. 1843: 1) Stawizny ruskeje literatury wot započatka hač k Karamzinej. 2) hodž.

2) Wo flexiji w słowjanskej rěči po wšěch jednotliwych narěčach (ruskej, bołhařskej, iliroserbskej, pólskej, českej, luž. serbskej) — 1) hodž.

Z. s. 1843/44: Zawod k dopóznaću pólskeje rěče. 1) hodž.

L. s. 1844: 1) Pokračowanje w praktiskich zwučowanjach w pólskej rěči, tež ze zawodom k spóznaću słowjanskeje słowotwórby. 1) hodž.

- 2) Prawěk europskich Słowjanow w starožitnosćach, literaturje a kulturnej historiji — po Šafarikowych Słowj. starožitnosćach.
- Z. s. 1844/45: 1) Pokračowanje praktiskich zwučowanjow w pólskej rěči, tež ze zawodom k dopóznaču słowjanskeje słowotwórby (z wosebitym dziwanjom na subst. a adj.). 1 hodž.
- 2) Česke a ruske rěčne zwučowanja, ze zawodnym gramatikalnym přehladom. 1 hodž.
- 3) Literarne a socialne poměry słowjanskich ludow (Polakow, Čechow, Łuž. Serbow, Rusow, Južnosłowjanow, Bolharjow) w přitomosći. 1 hodž.
- L. s. 1845: 1) Zwučowanja w pólskej rěči, po swojej chrestomathiji (Lipsk 1844). 1 hodž.
- 2) Elementy luž. serbskeje rěče, po swojej gramaticy (Praha 1841). 1 hodž.
- 3) Stawizny českeje literatury. 1 hodž.
- Z. s. 1845/46: 1) Pokračowanje praktiskich zwučowanjow w pólskej rěči, po swojej chrestomathiji (Lipsk 1844). 1 hodž.
- 2) Elementy luž.-serbskeje rěče. Po swojej gramaticy — z krótkimi literarnymi stawiznami tuteho naroda. — 1 hodž.
- L. s. 1846: 1) Rozjasnjenje pólskeho drama „Njebóška komedija“ jako hłowneho representanta pólskosłowjanskeje filosofije (a jeje wukhodnišća). 1 hodž.
- 2) Česka rěč. 1 hodž.
- Z. s. 1846/47: 1) Pokračowanje praktiskich zwučowanjow w pólskej rěči. 1 hodž.
- L. s. 1847: Njewozjewi nič!
- Z. s. 1847/48: Gramatika českeje rěče z dziwanjom na najstarše jeje formy a jich překhody do nowšeje rěče. 1 kodž.
- L. s. 1843: Ničo.

Wo wopyće jeho přednoškow, z cyła wo jeho lektorskim skutkowanju njenamakach wyše tutech morwych zapiskow žanych powěsćow. Dosć skromny wopyt a zajim mjezy studentstwow móžemy sebi lohcy předstajić, spominamy-li jenož na skórzby Čelakowskeho, profesora słowjanskeje rěče a literatury we Wrótsławju wot l. 1842, kajki mały zajim a zrozumjenje knježi na universiće za slavistiske wěcy. Při tom studowaše we Wrótsławju wjele Polakow, a Čelakowský běše hižo słowjanska kapacita a wón wěnowaše so jenož swojej profesurje. Wo

Jordanu to njemóžemy prajić. Jemu běše lektorstwo hižo wot započatka skerje pódlanska wěc, bjerješe jo kaž wšo druge dosć zwjeršnje a bórzy wobhladowaše jo wěsće jenož jako formalnu wěc, jako přijomny přidawk k pozběhnjenju swójeho słowjanskeho literarneho, publicistiskeho stejnišća. We swóich listach, mi dotal znatych, so ani jedyn króć wo swójej lektorskej činitosći njewupraji.

Słuša wšak w tutym kapitlu naspomnić Přibylowu dissertaciju: *De Sorabiis in Lusatia*. (Hlej nastawěk dr. Jos. Wolfa: *Přibylowá dissertace: De Sorabiis atd.* We Českołužiskem Wěstniku 1922, č. 2, str. 20). Přibyl, bywši ceremoniar arcybiskopa pražskeho, woteńdže 1835 tajnje do Němskeje a bu ze sekretarom pruskeho lutherskeho bibliskeho towařstwa (1835—1858). 1844 promowaše při filosofiskej fakulće lipskeje university z mjenowanej dissertaciju. Dr. Jos. Wolf měni a argumentuje, zo nastork k tutomu thematu wukhadžeše wěsće wot Jordana a zo běše jemu při tutom džěle k pomocy. Mužej stejitaj sebi tež hewak blizko w nastupanju tehdomnišeho nowokatolskeho hibanja¹²⁰⁾ a we swóich nahladach wo Słowjanstwjje.

Hižo universitny lektor, dobu sebi Jordan nalěčo 1843 tež doktorsku hódnosć tamnišjeje filosofiskeje fakulty. Dokelž w rektoratnem programje¹²¹⁾ 1843 (kotryž wobsahuje řeč a zapisk nowych doktorow) w Jordanowem žiwjenjeběhu je přispomnjenka jenož wo jeho gramaticey, dyrbymy za to měć, zo so přiija jako doktorske džělo. Bu promovany njedželu Oculi 1843.

B) Jahrbücher für slawische Literatur, Kunst und Wissenschaft.

Powšitkowna charakterisacija a wuznam předewzaća:

Jordanowy wuznam w serbskich stawiznach je z krótka zwonkownje charakterisowany z jeho gramatiku a z jeho *Jutničku*. Do analow słowjanskeje historije je so na wěčne časy zapisał ze swóimi sławnymi „*Jahrbücher atd.*“. Tu — a we wšěm, štož z nimi zwisuje — zjewja so nam cyły Jordan Wšosłowjan, Jordan pioněr a bojownik za Słowjanstwo a młódnje so tehdom rozšěrjacu wšosłowjansku ideju. Tež tu kročeše před swójej dobu, rubaše puće do njepřistupneho hišće prałěsa. Tež tu wosta mjenje bóle wosamo-

¹²⁰⁾ Přirunaj kapitul: Jordan a nowokatolicismus.

¹²¹⁾ Hlej w universitnej knihowni: Panegyrien Magistr. Lipiensium.

čeny, bjez dosahaceho zrozumjenja a podpjery ze strony swoich rowjenkow, kotřiž jemu na tutech nowych khroblych pućach prawje slědować nočeychu a snadź njemóžachu. Tak woprowaše tež tu mnoho mocow we swojej tak žadnej wěrje do wulkeho přichoda Słowjanstwa, kotryž z njewustawacym skutkowanjom sobu připrawjeć a zakładowať měješe za swoju swjatu winowatosć. Je w swoich wšosłowjanskich zaměrach do wěsteje měry z romantikom, ale ze žanym sonjerjom. Běše praktiski Wšosłowjan a pytaše romantiske wšosłowjanskeje ideje realisować z iniciativnym, energiskim, njebojaznym džělom a mužnym bojowanjom a škitanjom. Zawěsće, njeběše to žana přijomna situacija, bić so na tajkej exponowanej, cyle wosamoćenej a k tomu hišće ze strony dalokeje zadneje fronty dosć wopušćenej předstraži ze wšěmi njeprěćelemi Słowjanstwa. Skoro zda so nam być tajka khroblosć njerozumna, a zo by khmanšo bylo džělać na tajkej wosamoćenej předstraži bóle éicho. Njemóžemy so Jordanej džiwjeć, hdyž bórzy žedžeše, zaměnić tutu z časom bóle a bóle njepríjornu expoziciju z centralnišim skutkowaníšćom. Jordan pytaše tež naslědnika, kiž by wot njeho „Jahrbücher“ přewzał a dale wjedł. Njenamaka wšak so nihtó, khiba zaso lužiski Serb, J. E. Smoleř! Njekomdžu so to wuzběhnyć, wuzběhnyć zo su luž. Serbjo sebi z cyła dobyli wulke zaslužby wo wostatne Słowjanstwo. Połobsey Słowjenjo to běchu, kiž zdžeržowachu a přetrjebowachu němsku expansiju k wukhodej a tak škitachu swoich dalších słowjanskich bratrow. Swoje přenje susodstwo ze sylnym Němcom zaplaćichu wšak ze svojim zahinjenjom — hać na džensniši skromny zbytk lužiskich Serbow, kotřiž po lětstotkach dale žiworjachu, ani žiwi, ani mortwi. Tola lědma so zbudžiwiši k nowemu žiwjenju, woprowachu swoich najlěpšich synow za cyle Słowjanstwo. Za to je wono Lužiskim Serbam džak dołžne, čím bóle, hdyž tući při swoich tak nimo měry skromnych mocach a bědnych wobstejnosćach na swoich sylnišich a zbožownišich bratrow njezapomnichu. Jón wotplaćić, je nětkole wokomik přišoł, hdyž słowjanska hišće Lužica stoji před prašenjom dalšeho byća abo njebyća — mjez tym, zo wokolni słowjanscy bratřa zwjeseleja so dospołneje kulturneje a politiskeje swobody. By byla hańba cyłego Słowjanstwa, hdy by w 20. lětstotku (w lětstotku, hdyž dostachu wšitke słowjanske narody swoju swobodu, we přenim „słowjanskim lětstotku“) jeno přihladowało dalšemu zadušowanju, haj zadusnjenju Lužiskich Serbow!

· Dalša předhistorija lětopisow¹²²⁾.

Plan, wudawać w Němskej němski pisanu słowjansku revue, běše, kaž smy widželi, hižo hotowy w nalěcu 1841, a Jordan bě rozsudženy, jón přewjesć. Po měnjenju pražskeje policije měješe Jordan časopisej jenož mjenje bóle mjeno dać, mjez tym, zo za zaměrom a wobsahom bychu stali přeni slawistoj (mjenuje Palackeho, Šafarika, Jungmanna, Amerlinga, Čelakowskeho, Stańka, Tyla „u. s. w.“), „po swojej notoriskej tendency cyle w duchu panslawisma.“ Wo wobdžělenju tehdomnišich čěskich a druhich słowjanskich wótčincow (wos. Preisa) njemóžu wokomik bliže sudzić, hač to činjach str. 52/53 při dospołnem njedostatku nuzneho materiala. Pražska policija drje tu Jordana trochu podhódnošćeše; swoje měnjenje wšak tež bórzy změní we tutom zaměru.

Jordan njewustawajcy na tom džělaše, zo by wotmyslene předewzaće do skutka stajił. Brockhaus¹²³⁾ pak njeběše njeprawje měł, zo z čězka namaka nakładowarja na tajke předewzaće. Skónčnje jeho Jordan tola namaka w lipskim knihikupcu Binderu. Jordanowe počahi z nim hižo znajemy (hlej str. 64) Czajkowskeho Wubrane romany najskerje derje džěchu a tuž přistupi něhdy w nalěcu 1842 na Jordanowu namjet, zo by přewzał wudaće a nakład Słowjanskeje revueje; tola činješe to jenož do teje měry, zo so z Jordanom džěleše do dobytku a wudawkow. Jordan njeběše potajkim jenož z redaktorom, ale wot započatka tež ze sobupředewzačerjom. Hač a kak daloko za nim stojachu při tom druzy słowjansey zajimowarjo, njemóžu prajić. Hdyž tež móžeše so zwjeseleć idealneho zajima ze wšelakich stron, w praktiskim přewjedženju, myslu, běše drje pokazany skoro cyle na sebje, a hdžež sebi njepomhaše sam, njepomhaše jemu tež nihtó druhí.

Prěnje zjawne wozjewjenje časopisa namakach we Jutničcy 1842, č. 23 (= 4. pražnika). Pod napismom: „Słowjanstwo“ piše tam Jordan: „— Słowjanske ludy so zběhaja bóle a bóle a žadaja wjetše póznaće samych so, a wjetšu znatosć pola druhich ludow, swojich susodow. Tehodla je podpisany wjedźićeř Serbskeje Jutnički zamyslił, měsačne pismo wo němskej rěči pod mjenom „Slawische Revue“ [!] wudawać; a to tak, zo k přichodnej Michałskej wulkej mši [= wulkowikam] přeni zwjazk na pokazanje

¹²²⁾ Hlej str. 51, 52, 53.

¹²³⁾ We wotmołwje, str. 54 hižo naspomnjenej, na Jordanowu list z 16. IV. 1841. Hlej str. 53.

wuńdže a potom z přnim januarom, měrcem, meju, julijom, septembrom a novembrom kóždy měsac tajki zwjazk wo 4 oktavných listnow so rozdawa. —“ Potom narysuje z krótka wobsah. Přnje wozjewjenje sławnych, po cylem tehdomnišim Słowjanstwje a tež Němcowstwje znatých „Jahrbücher“ lužiskeho Serba Jordana sta so potajkim w serbskej rěči w serbskej nowinje. Štó z wostatneho Słowjanstwa znaješe z cyła před někotrymi lětami luž. Serbow, štó z nich wěrješe, zo postanu hišće raz k žiwjenju? — a nětko měješe swój časopis a z toho časopisa zhoni tajke nowe hesla nawjedowace za cyłe Słowjanstwo! Kajki to postup časa, kajki to postup a čin syna poteptaného narodka, z kotrymž ani přečel, ani njepräčel z cyła wjacy njeličeše?! Nichtó z wulkich słowjanskich narodow, tehdom drje tež hakle so pozběhowacych a swoje mocy hromadžacych, ale tola hižo wšelake wjetše srědky wobknježacych, njepräkročeše k přewjedženju tajkeho k dalšemu postupej Słowjanstwa tak nuzneho předewzaća¹²⁴⁾. Ani pozdžišo, hdyž běše jim luž. Serb puć pokazał, njezapřimnychu swój nadawk w tutom zaměru po cylem lětstotku. Woprawdže, Serbja při swojej małosći njetrjebaja so khować před druhimi Słowjanami.

W času zańdženja Jutnički džělaše Jordan sylnje na přewjedženju słowjanskeje revueje. Hižo w slědowacem měsacu, w žnjencu; wuda „Prospectus“ revueje. Mjeno mjez tym přeměni na: „Jahrbücher für slawische Literatur, Kunst und Wissenschaft.“ Přnje propagandne čislo njewuńdže wšak, kaž w Jutničcy wozjewi, k Lipskim mičańskim (we winowcu) wulkowikam, ale hakle něhdže kónc hodownika jako přenje čislo dwajměsačneje revueje.

Zaměr a cyl lětopisow.

Zaměr a cyl Jordanowego nowinańskeho předewzaća běše, wutworić wěrne, kritiske hladadło cyłego Słowjanstwa bjez někajkeho seperatneho narodneho zabarbjenja. Měješe słužić na dvě stronje: k přnjemu jednotliwym słowjanskim narodam samym, zo bychy so mjez sobu pónawale a jedyn wot druhého wuknył a tak kročiłe do přědka, zo bychy so bóle a bóle wzajomnje bližiłe a wuwawali ke kulturnemu¹²⁵⁾ cyłkej. To je wuprajeny wšo-

¹²⁴⁾ Wothladamy-li wot pospytow Dobrowskeho w prjedawšich lětach, kotrež wšak so we swojich zaměrach a přewjedženju cyle njejunaja Jordanowym zaměram.

¹²⁵⁾ Wutworić politiski słowjanski cyłk, bu přewostajeny 20. lět stotkej, statnikam nětko swobodnych słowjanskich narodow.

słowjanski zaměr a cyl. Jordan jako přislušnik maľuškeho ľuž. serbskeho narodka, so tež k tajkemu posrědkowanju wšosłowjanskeje wzajomosće derje hodžeše. Móžeše so skerje wuwinyé jednostronskemu přikhilenju so k wěstemu narodej a narodnej stronje a njewobsteješe strach hegemonije jedneho słowjanskeho naroda. K druhemu mėješe tuto předewzače byč z njeposrědnym hladadľom za zapadnych susodow Słowjanstwa, w přěnim rjedže za Němcow, zo bychu spóznavali Słowjanstwo, kajkež je, njeposrědnje, a tak so stare zakorjenjene předsudki zaměnjaše do sprawnišeho posudžowanja Słowjanstwa a jeho zaměrów. Organ chcyše tež cyle Słowjanstwo zastupowač přečiwo jeho přečiwnikam, wosebje w Němcowstwje. Je to tež potom na wšěch stronach mužnje a raznje činił a swoje škitace křidła rozpřesčerał nad njeporozumjenym a hidženym Słowjanstwom.

Tutón zaměr rozwiwa Jordan na wjacorych městnach. W prospektu wuzběhuje jenož druhu stronu, dokelž tam džiwa wosebje na Němcow. W Jutničcy naspomni pak z krótka wobaj zaměraj, tež w lisće Brockhausej. Wobšěrnišo wo nimaj a wo svojim stejnišću a nahladach, z kotrychž při svojim předewzaču a prócowanju wukhadžeše, řeči w „Programje“, kotryž předpósła přěnjemu čislu lětnikow:

Tysacy lět wjedžechu susodža Němcy a Słowjenjo mjez sobu krawawne wójny wo žiwjenje a smjerč a wupłodžichu tysacletnu hidu. Tola surowe brónje nětkole wotpočuja Duch stupa na jich městno a přeberje boj, boj wšak kiž njeniči, ale žiwjenje budži, kiž njehidži, ale lubuje. Přibližuje so čas. hdyž so wobaj narodaj zaso znjesetaj a zrozumitaj [!?] Je wšak dotal stare prawo w Němskej, wo wšěm słowjanskim řečeč z wusměšowanjom a zacypanjom, haj su tajcy, kiž Słowjanam wšu khmanosć k zdžěľanosći wotrjekuja. Tola je přeswědčeny, zo Němcow k tomu njewjedže zła wola, nic hida, ale zo je to jenož njewědomosć wo słowjanskich wobstejnosćach. A tohodla je kruče přeswědčeny, zo sebi přewozmjje wužitne a zasľužbne džělo, hdyž pyta tute njedorozumjenja wotstronječ. Chce to dokonječ na to wašnje, zo přinošuje rozprawy wo džensnišich wobstejnosćach a wo postupach Słowjanstwa we wšěch wotrjadach wědomosćow, wuměľstwa, přemysľa a hospodařstwa; wosebitu kedžbliwosć chce přiwobročič słowjanskej historiji a jeje pomocnym wědomosćam: geografiji a ethnografiji, kotraž strona je w Němskej jara zanjerodžena.

Hłownu kedźbliwosć wšak chce zložować na literaturu, dokelž so w njej pokazuje najjasnišo a najraznišo duch naroda. Realisowanje tak dalokosahaceho plana je drje wobćežne, tola jemu, praji sebjewědomje, steja srědki a puće k dispoziciji, druhim (měni wěsće Němcow) njepřístupne: Z wosobinskej znajomnosću a literarnymi počahami je ličbu najkhmańšich mužow za wěc dobył. Rozsudžace za njeho wšak běše přeswědčenje, zo je posrědkowacy organ mjez Němcowstwom a Słowjanstwom nuzne a njewotpokazujomne požadanje. Němcowstwo ma wot svojich předsudkow wotkhorjeć. K tomu njedosahaja někotre wosamočene pućowańske rozprawy; dyrbi so Němcam poskićeć čisty wobraz ze słowjanskeje srjedźizny sameje tak, zo bychy Němcy póżnawać móhli direktnje ze samsnymaj wočomaj. Wozjewi tu tež hnydom, zo sebi při tom wobkhowa kriticke stejnišćo na wšě strony, z kotrehož budže dyrbjec Němcam něštožkuli wótrje porokować. Ale tež Słowjanam na druhej stronje budže hórke wěrnosće prajić dyrbjec (zo bychy spóznali swoje brachi a wjedźeli, hdže zapřimnyć k dalšemu postupej). Tak chce slědzić za sprawnym zaměrom, zo byštaj sebi wobaj susodaj zrozumjałoj, so zjednałoja skónčnje zjednoćiloj. „Verständigung, Versöhnung, Vereinigung!“ — tuto hesło da tež svojim „Jahrbücher“ jako moto sobu na puć.

W lisće Purkynji karakterisuje Jordan zaměr a cyl lětopisow z krótka, zo služa hromadnemu jich nadawkej: pozběhnyć Słowjanstwo a rozšěrjeć jeho sławu mjez našimi susodami.

Nuznosć tajkeho předewzaća w postupu zběhaceho so Słowjanstwa.

Jordan měješe jara prawo, prajicy w svojim programje, zo je posrědkowacy organ mjez Němcowstwom a Słowjanstwom jara nuzne a njewotpokazujomne požadanje, organ, kotryž by křiwe předsudki Němcow wo Słowjanach zničil a škitał Słowjanstwo přećiwo njesprawnym napadam, zo by so Słowjanam, wosebje zapadnym, dotal jenož hanjenym a teptanym, skónčnje popřało město, kotrež jim sluša. Kak móžeše so to hinak stać, hač zo sebi wutworichu sami forum, hdžež móžachu před šěrokej europiskej zjawnosću njewotwisnje wustupować a daloko šěroki slyšeni křiwdy, jim činjene, wotpokazować a swoje prawo hajić? Z rosćacym zbudžowanjom Słowjanow rosćeše

wězo tež napřečiwk Němcow a Madžarow. Wocel¹²⁶⁾. we swoim nastawku „Naše minulé boje“ (Čas. Česk. Mus. 1849, IV. 144 sl.) poda zajimawy wobraz rosćeceje tuteje němskeje a madžarskeje zawisće, kotraž so jewješe w bóle a bóle njehaňbičiwich a racwawych nowinařskich nadpadach w 30ych a přních 40ych lětach wosebje na Čechow. Porokowaše, na kak njedosahace wašnje so Čechojo přečiwo tomu wobarać wědzachu. (Rozpiše so drje jenož z českosłowanskeho stejnišća, ale to njewadzi, bjerjemy-li to jako powšitkowny příklad). Epochalne literarne džěla Šafarikowe, Kollarowe a Palackeho činjaču sylny začišć a budžachu nowe žiwjenje na woběmaj stronmaj, zahorjenje a rozhorjenje. Němcam so wotewri wulkowulki słowjanski swět ze swoim mlódnym, so zbudžacym žiwjenjom a ze svojimi wulkimi nadžijemi do přichoda. Z tym nastawaše a rosćeše tež zawisć a strachoćiwosć Wšoněmcow, a wot teje doby jewjachu so w němskich časopisach (wosebiće w Augsburgur Allgemeine Zeitung; potom w Leipziger Allgemeine Zeitung, w Deutsche Vierteljahrsschrift a druhich) čím dale, čím hušćišo napady na Słowjanow, wosebje Čechow jako najzapadnišich a potajkim Wulkoněmcam najnepřijomnišich Słowjanow. Ze wšelakimi strašidłami, wosebje ztak mjenowym politiskim panslawismom we zwisku z hrožacym ruskim wulkowcom pytaču němski lud ze Słowjanstwom trašić a rozhorjeć, w tutych lětach wosebje přečiwo rakuskim Słowjanam, pozdžišo w 40 lětach tež přečiwo Polakam. Čechojo (kaž tež druzy Słowjenjo) pytaču drje so bórzy wobarać, ale zwjetša jenož w domjacych nowinach, kotrež ěi, kotrymž měješe so wotmolwjeć, tola z cyła nječitachu. Skónčnje započachu tež svojim přečiwnikam wotmolwjeć w tamnych němskich nowinach samych, kaž na př. Wocel wot l. 1839 w Augsburgskej Allgemeine Zeitung a w Lipskej Allgemeine Zeitung, pozdžišo za Słowakow přečiwo madžarskim potłóčowanjam,

¹²⁶⁾ Jan Erazim Wocel, sławny česki stawiznař, archeologa a basnik (1802—1871). Studowaše fil. a prawa a běše 1825—42 z wukublarjom we wšelakich wosobnych zejmnjanskich swójbach. Wot l. 1842 skutkowaše w Praze jako horliwy publicista, pisajo česki a němski, jako redaktor Čas. Česk. Mus., tež jako pomocnik censora. 1850 bu pomjenowany za prof. archeologije, pozdžišo českich lit. stawiznow na Pražskej universiće. Jeho basnišku stawu založichu 3 episke knihe: „Přemysłowcy“, „Meč a kalich“ (= zrymowanej českej kronicy) a „Labyrint slávy“ (= episki pospyt českeje Faustiady) Pokazuje so tu jako rodzeny a hłubocy zdžělany stawiznař a archeologa. W tom leži jeho hłowny wuznam.

wosebiće Lj. Štur. Ale to běchu tola jenož jenotliwe nastawki w cuzych němskich nowinach, kotrež Słowjanow wotmołwy hnadnje přijimachn abo tež nic. Słowjenje wobarachu so tež z wosebitymi brožurami. Tak wuńdže hižo 1833 „Sollen wir Madjaren werden“, a w 40ych lětach wuwi so cyła brožurowa literatura k hajenju Słowjanskeho stejnišća, na kotrejž so wobdžělichu tež Lužiscey Serbja z wobšěrnej anonymnej knihu: „Slawen, Russen, Germanen“ — 1843, kotruž někotři připisuja Kłosopołskemu, někotři Jordanej. (Pozdžišo wjacu wo njej). Ale to wšitko tola njedosahaše. Wulke stawace Słowjanstwo trjebaše swój samostatny časopis, w krtremž by swoje stejnišćo hajiło. „Nastalät tenkrat nejvyšší potřeba obrany takové —“ piše Wocel w mjenowanem nastawku, rěčo wo Jordanowych „Jahrbücher.“ Lužicki Serb pokaza Słowjanstvu ze skutkom, što je jemu nuzne: J. P. Jordan. „Muž tento, rozený Srb lužický, pojav hluboce ideu zwelebení kmenův Slovanských a myšlence této jedině síly své obětowaw, založil w Lipsku r. 1843 první německý časopis k hajení slovanské národnosti, totiž „Slawische Jahrbücher“ —, (Wocel w samsnem nastawku).

Jordan w swojim iniciativnem a sanguiniskim optimismu cyle kruće wočakowaše, zo Słowjanstwo polnje zapřimnje poskićacy so srědk, a zo budže džakownje a na dosahace wašnje znajmjeńša ideelnje podpjerować, tuto wažne a nuzne předewzaće, a zo změje tak skerje nadbytk na přinoškach ze wšěch stron¹²⁷⁾, hač njedostatk. Ale je so tež tu w swojim optimismu jara mylił. Zajimawu ilustraciju k tutomu dypkej čitamy w Fričowej knizy: „Paměti¹²⁸⁾“: — „Našinci nestarali se naprosto o to, aby o nas zveděl svět — vždyt i Jordána, jenž je zapřisahal, aby mu do Slovanských Letopisů v Lipsku — dávali o sobě zprávy, nechali scela na holičkách, nač se mi dosti trpce stěžoval.“ Frič, byrnež rad přehanjał, njeje sebi wěsće tute poslednje słowa z porstow wucycał. Wot Čechow bychmy to po prawom najmjenje wočakowali. Ležachu jim tola lipske „Jahrbücher“ hižo městnje najbliže a skóněnje: Ze wšěch stron najbóle hanjeni, dyrbyeše w jich situaci tajki skićacy so škitaf najwitaniši być. Čim mjenje móžemy

¹²⁷⁾ Hlej Jordanowy list Brockhausej — tu str. 53.

¹²⁸⁾ Josef N. Frič: „Paměti“ II. str. 130. Piše tam we zwisku swojeho pobyća w Parizu (1847), zo francowske knježerstwo kedžbliwje slědowaše drje južnosłowjanske hibanje, ale na Čechow a jich móžnu politisku wažnosť nihtó ani najmjenšeje wahi njekladžeše.

potom wot druhich Słowjanow wočakować. Słowjanstwo potajkim njeslědowaše swojemu khroblemu pioněrej, kaž by mělo, njeběše k tomu zraše. — Zda so skoro, zo we Čechach sem tam Jordanowe „Jahrbücher“ wobhladowachu skerje jako konkurencu pražskich literarnych revuejow. Móhli tak sudzić na př. po Hawličkowem¹²⁹⁾ listu. K. Wład Zapej¹³⁰⁾ z 24. winowca 1843 z Ruskeje, hdžež tehdy přebywaše, piše: „— O literatuře předce k jaru, než rozmrzne moře, pošiu referát do Musejníka¹³¹⁾, ale jenom z toho ohledu, aby všechny nowinky byly w Prazy dřiw než w Lipsku, neboť wím, že Jordan nebude mít w zimě dobré zprávy. Jinak bych to jistě neučinil¹³²⁾ —.“ [!] Šafarik, kotremuž džěše wsudže jenož wo dokładnu wědomosć, předewzaću hižo zwodpředka wjele njedowěrješe. Piše 5. II. 1843 Pogodinej¹³³⁾: — „In Leipzig erschienen Jahrbücher der Slaw. Lit. von Jordan (et König) — ich erwarte davon nicht viel gutes (Tibi dictum). Ein Haschen und Faseln und Politisieren ohne gründliche Studien des einzelnen und Positiven. Sed furor et rabies agitat intra et extra muros. Und vollends die Weisheit des Mosig von Ährenfeld in „Slawen, Russen, Germanen“. [!] Diese Studentchen wollen Welten zertrümmern und schaffen! Vae nobis! Herwegs und Hinwegs das ist das Bild der Zeit. —“ (Francev: Pisma — str. 322)

Sobudžělačerjo.

Wo sobudžělačerjach w Jordanowych lětopisach hodži so zčežka něšto dokładneho napisać. Prinoški wot-

¹²⁹⁾ Karl Havlíček Borovský (1821—1856), wuznamny česki nowinař a spisowacel, tworićel českeho hibanja w narodno-swobodnem duchu lěta 1848, ze strony reakcionarneje wyšnosće zasakle přesčěhany, wumrě bórzy jako narodny martrař. Z Jordanom stejítaj sebi jara blizko jako słowjanskaj nowinarjaj revolucionarneho ducha, wosebje 1848, hdyž Jordan z nim jednaše, zo byštaj hromadže wudałoj w Prazy hdžež so tehdom přeni słowjanski kongres złowa, českoněmski džěnik za českosłowjanske zajimy. Wo tom pozdžišo wjacy w druhim džěle tuteho Jordanoweho žiwjenjopisa. Hlej tež: Páta-Listowanje, str. 77.

¹³⁰⁾ Karel Vladislav Zap (1812—187), zastojnik w Lwowje (1836—45), horliwy pěstowar českopólskich a česko-rusinskich počahow; potom prof. w Praze, wuznamny archeologiski organisator a přepytowar. Najpopularniša jeho kniha: Českomorawska kronika.

¹³¹⁾ To je: Časopis Českého Museum.

¹³²⁾ Hlej tež w Tobolkowem nastawku: Karel Hawlíček (Lit. Česká 19. stol. 1905, III. str. 563).

¹³³⁾ Michajil Petrovič Pogodin (1800—1875), ruski stawiznar, publicista, w młodosći tež belletrist. Wot l. 1826 po 30 lětach prof. powšitkownych ruskich stawiznow; panslawistiskeho zmyslenja, slawjanočil.

čiščachu so zwjetša bjez pomjenowanja autorow abo znajmjeńša z pseudonymami. Dopisowarjo wosebje z Rakuskeje, ale tež z Ruskeje a Pruskeje mójachu dobre přičiny, zo jich policija abo Wšoněmcy-njebychu wšitko zhonili. Jordanowe zawostajenstwo, kotrež by nam mohło tu podač kluč, je kaž hižo prajach, wěsće zničene. Wostanje nam nětko najprjedy hišće wobćežne, z džěla při džensnišich poměrach njeprawjedomne džělo, pytač a hromadžeč wšudže Jordanowu korespondencu do wšěch słowjanskich krajow, kotraž běše bjez dwěla jara bohata. To při dospołnem njedostatku nuznych stykow wosebje do Ruskeje přewjesé njemóžach. Ale nadžijam so, zo z tutym džělom zbudžu nowy zajim wo Jordanu a so tak tu a tam džiwajo na jeho korespondencu so započnje slědzić.

Přihotujo so k skónčenemu prawjedženju dolho hižo wotmysleneho časopisa, wobroči so Jordan wězo najprjedy na Hanku. Připósła jemu 29. žnjeńca 1842 subskribčne lisčiny z prospektom prošo, zo by so wo abonentow postarał, přetož „welmi potřeba jest, aby každý o wěci této pečliwý se o to postaral —. Wjm, že Wy mnoho takowych mužů znajete, kteří radi wšecko podnikají, což Slowanstwí se týče.“ A potom, dokelž „naši šwabšti sausedi, pro kterychž — „Jahrbücher“ take se píší, welmi mnoho ohledů mají na veliké, slavné mena“ prosy jeho wo někajki, hdyž tež mały přinošk do pokazanskeho čísla, snadž wo českých starych pjenjezech abo českých šulach, a zo by tež druhich k tomu namoľwjał. Zapa a Šafarika budže sam prosyč. Tež mjenuje tu Sreznewskeho, Preisa, Podjanskeho a Kunika. Jordanowe próstwy na Hanku su charakteristiske za Hanku a za poměr mjezy woběmaj. A hdyž měješe we winowcu 1842 wobsah přenjeho čísla nimale zřadowany a pytaše radu a kritiku tajkeho swojeho zřadowanja, njewobroči so na Hanku, ale na Purkynju¹³⁴). (11. X. 42.) Wězo prošese jeho tež (pódlu wupožčenja rjadu sl. časopisow l. 1842) wo někajki přinošk, „kdyby jen maličkau korespondenci o Slowanech, o Polaků nebo cožkoli jiné —“

¹³⁴) Jan Ev. Purkynje (1787—1869), sławny český fisiolog, basnik, literat, horliwy Čech a Słowjan. Dla wubjerneje wědomosće we swojim předmječe pomjenowachu jeho 1823 za profesora fysiologije na Wrótsławskej universice, hdžež wutwori Němcam přeni samostatny fysiologiski wustaw. 1849 wróci so na pražsku universitu. We Wrótsławju spěchowaše a hromadžeše we swojim bydlenju wšo słowjanske žiwjenje a hibanje. Wosebje pytaše tež słowjanskich tam studowacych studentow dobywač, zo by jich českí wučit a jich słowjanske wědomjo budził. Mjez nimi běše tež Arnošt Smolef.

Purkynje Jordanowe próstwy přečelnje dopjelni, kaž nam wobswědči 3. Jordanowy list Purkynji ze 7. XII. 1842, hdžež so wutrobnje džakuje „za Wašnosti krasné přisylky. Bez nich (žadanych časopisow) ani móžno by mi nebylo což důkladného w mych letopisech o Ruské i polské literatury napsat. S takowau ale pomoci myslím že snad některé články i Wašého spodobení zaslauží. —“ Purkynje připsla jemu tež hotowy nastawk: „Gegenwärtige Richtung der russischen Literatur“ po Šewirjewowem nastawku we Moskwitjaninu, z podpismom „J. P.“ Tež dosta Jordan do přeného čísla razny dopis z Wrótslawja wo potlčowanju Polakow w Šlezskej, kotryž wuwola potom jědojtu polemiku ze wšoněmskeje strony a zasy wotmołwu w Jordanowych Lětopisach. Je podpisaný „— ch“, to je wěsće Andreas Mosbach. Najskerje běše Purkynje tuteho dopisowarja, wojowarja za Šlezskich Polakow, dobył. Nadeńdžemy jeho mjeno hišće někotre razy. Purkynje staraše so tež dale wo Jordanowe Lětopisy, kaž widžimy ze štwórteho (poslednjeho nam zakhowaneho) Jordanoweho lista Purkynji z 18. VII. 1843, hdžež so jemu džakuje za přečelne připslanje. Běše to: „Eine kurze Geschichte der Matica czeska. J. P.“ w IV. zeš. str. 257—64. A zasy postara so za druhich přinošowarjow. Tomu džě so njedźiwamy, wěmy tola, zo Purkynje hromadžowaše Wrótslawské słowjanske žiwjenje, zo pytaše wosebje tež studentow (pólskich) zbudžować. „Tež ta Kašubiana“ piše Jordan dale w tutom tónkróć němskim lisće, „je jara zajimawa. Škoda, zo wjacy wo tutom ludu njewěmy. Budžće tola tak přečelni a pohońće prawje mlodeho spisačela, zo by mi hišće wjacy tajkich datow wo svojim narodže podał.“ Namakamy to w samsnem zešiwku: „Die Germanisierung der Kaschuben. Von einem Kaschuben. C. F.“ [?] Hišće třecu wjetšu wěc jemu tehdy Purkynje připsla: wobšěrny material ke knizy wo potlčowanju Polakow w Šlezskej a jich apologija přečiwo napadam w němskich nowinach. Zapósłať, wěsty Lange (?) cheyšě jón jako brožuru wudaty měć. Jordan njobě cyle spokojom ze zestajenjom materiala, ale zda so, zo cheyšě material rad sam wudać. Běše to najskerje zakład k pozdžišej wobšěrnej třizešiwkowej knizy: „Die polnische Sprachenfrage in Preußen“ — Leipzig 1844. Widžimy, zo běše Jordan w tej dobje we wuzkich literarnych počahach z Purkynju, kotryž běše Jordanej k pomocy wosebje za jeho lětopisy. Purkynje, sedžo tehorunja na bóle exponowanem městnje mjez Němcomstwom, skerje

začuwaše nuznosť wobory, kajkuž Jordanowe Lětopisy poskićachu, hač wótčincojo doma. Jeho podpisa wšak pozdžišo wjacy njenamakamy, tež nimamy žadnejše dalšeje korespondency. Z tym wšak njeje prajene, zo z cyła wjacy ničo njeprinošowaše. Njesměmy zapomnić, zo lětopisy dostachu dale bóle wótry polemiski raz, tak zo Purkynje kaž nich-tóžkuli druhi njemóžeše so ze swojim mjenom w nich pokazać¹⁸⁵⁾.

Hewak móžemy z českosłowakskich dopisowarjow wučitać jenož hišće: K. T[yla]: 1843, I., 84: Dopis jednacy hłownje wo českim dramje. Snadž je wot njeho tež: 1843, I., 34—36: Die böhmische Bühne in Prag. „J. R.“. [?] pósła dol. 1844, V., 172—182 wobšěrny nastawk: Die neuesten Schicksale des slawischen Vereines in Pressburg. Hanku nihdže njenadeńdzemy. Najpilniši a najwadžniši a tež naj-swěrnši Jordanowy sobudźelaćeř z tutech stron běše Klácel¹⁸⁶⁾.

Hižo w IL zeš. I. 1843 namakamy Klácelowy dopis, podpisaný: „Brünn 8. Jänner 1843 — I“, w kotremž karakterisuje z krótka narodne poměry na Morawje, přirunajo je z tymi w Čechach. Klácel jemu tež wěsće dale sćeše přinoški, hačrunjež w přenjomaž lětnikomaj njenamakach ničo, štož by jasnje na njeho pokazało. Z poľnym mjenom so Klácel wšak tež pozdžišo ženje wozjewił njeje, njemóžeše sebi to tež zwěrić, kaž tež mnozy druzy. Do wužšich počahow stupištaž 1844, po tym, hač běchu Klácela dla jeho swobodneho a słowjanskeho narodneho zmyslenja z profesury wotsadžili. Klácel woteńdže na khwilu do Čech. Tehdom zetka so tež z Jordanom, pječa na wulěće do

¹⁸⁵⁾ Pódlanscy tu přispomnju, zo w samsnym lišće Purkynju prosy zo by jemu wobstarał katolskeho duchowneho, kiž by jemu Tomas a Kempisowe „Kročenje za Kristusom“ do Póliščiny přechozil.

¹⁸⁶⁾ František Matouš Klácel (1808—1882), khudy, pilny student, zahorjeny za woswěčeřišku filosofiju, zastupi do Augustinianskeho rjada, docpě ze swojimi hłubokimi filosofiskimi wědomosćemi hižo jako 24lětny muž (1835) žiwjenski zaměr, za kotremž žedžeše: profesuru filosofije na filosofiskim wustawje w Brnje. Dla swojeho słowjanskeho a swobodomyšneho zmyslenja wšak bórzy čerpiše pod přescěhwanjom swojeje duchowneje wyšnosće, tak zo 1844 z klóstra woteńdže. Přebywaše w Praze a Libochowje, hač jeho njenuzowachu, so do klóstra wrócić, kiž běše jemu jatba. 1869 skónčnje wotendže do Ameriki. Je basnik a filosof. Basnistwo jeho ma filosofiske a didaktiske zaměry, nadeńdzemy pola njeho tež khrobłu satirisko-politisku poesiju, kotraž šwika w dobje dospołneho absolutisma duchownu a swětsku tyraniju, a předuje słowjansku politiku a socialne reformy. Hlej dale str. 38—40 t. č. Projekt časopisa „Lipy“ a dalše literarne počahy z Klácelom.

Sakskeje¹⁸⁷⁾. Zakhowa so nam 6 listow Jordanowych Klácelaj (wot 15. XII. 1844 hač 20. X. 1846), do kotrychž mi přefelnuje dowoli pohlad k prof. Souček w Brnje, kotryž Klácelowu korespondencu do čišća připrawuje. Spóznawamy z nich, so Jordan pytaše jeho z cyła do Lipska dostać k hromadnemu přewjedženju wšelakich planow, kaž dale deleka widźimy¹⁸⁸⁾. W listach, w kotrychž so dla censury naležnosće často zawaluja a wopisuja hač k njepóznaću, njejsu drje žane wěste přinoški do lětopisow pomjenowane, ale powšitkowne přispomnjenki, kaž wo honoraru a podobnem dawaja nam skoro wěstosć, zo často něšto do lětopisow pósła, wosebje w lětomaj 1845/46, tež 1847. Jordan jeho tež k tomu wjacy króć namolwješe, tak wosebje w lisće z 20. X. 1846, w kotremž jeho „hišće raz naležnje prosy“, zo by wo wšěch wažnych čěskich knihach, tak ruče hač wuńdu, pósłať rozprawy, tak zo móhl jemu cyłu čěsku partiju přewostajić. Jako honorar njemóže jemu nětkole wjacy hač 12 fl. (złotych) za listno slubić, ale na nowe lěto nadžija so, zo móže wjacy činić. Z lětnika 1845 stej wěsće wot Klácela: „Bemerkungen veranlaßt durch die Geschichte von Böhmen von Palacky. 3. Bandes 1. Abth.“ (= Husowa doba VI, 215 hač 219; a „Karlsbader Beurtheilungen des Čechenthums“ VI, 226—231. Duchapólnaj nastawkaj ze swojim hluboce filosofiscej založenym zapřijećom narodneje mysle, kaž tež wosebity filosofiski khód mysłow a wěste naražki pokazuja na Klácela. W přenjeje kriticy přeje sebi město politiskich stawiznow zwobraznjenje a zapřimnjenje duoha a žiwjenja naroda, luda, w nastupanju Husoweje postawy wjetši doraz na jeho narodny a socialny wuznam. Druhi nastawk, razne a ducha-połne wotpokazanje nastawka we Augsbg. Allg. Ztg. 1845, č. 180: Karlsbad und seine Gäste (kotryž Jordan w přispomnjeńcy připisuje drej. Heinrichej Laubej), jo wuznamny wuraz spisowaćeloweje wóhniweje, njebojazneje, slowjanskeje a narodneje duše. Klácelaj připisuju tež: „Ankündigung der slowakischen Nationalzeitung und des Orel Tatransky“ (1845, VIII./IX. 296); dale: „Das Judenthum und die böhmische Literatur“, podpis „—c—“ 1847, I., 8—12); „Das Erwachen des Slawismus in Mähren“, podpis: „—a—“ (1847, I., 11—21); „Ein Ritt ins Feldlager der böhmischen Orthographie“, podpis: „—e—“ (1847, I., 29—32).

¹⁸⁷⁾ Kabelik w Lit. česk. 19. stol. 1905, II. str. 175, w nastawku wo Klácelu.

¹⁸⁸⁾ Hlej kapitl III.: Projekt časopisa „Lipy“ a dalše literarne počahy z Klácelom.

W lišće Hancy mjenuje Jordan tež dra. Kunika¹⁸⁹⁾, znateho ruskeho stawiznarja, kotryž w léće 1842 w Lipsku přebywaše. Jordan jeho za swoje Jahrbücher dobu a woprawdže namakamy w přnim lětniku mnoho jeho hódnych přinoškow. Kunike je po prawom jenički ze značišich słowjanskich spisowačelow. kiž so tu w přnich číslach raz z polnym mjenom wozjewi. Namakamy wot njeho we 1. zešiwku wobšěrny nastawk: „Ljudewit Gaj und der Illyrismus; (E. Kunik)“ dale: „Der polnische Historiker Joz. Lukaszewicz. (K);“ Wot njeho je najskerje tež: „Russisches Theater in Petersburg“ (Wobšěrny, hluboki wobraz); potom wotsudžaca recensija knihi Treumunda Welpoweje: „Petersburger Skizzen“. Z jeho dopisow wuzběhnje so druhi: 1843, III., 239: „Aus Petersbuys (K)“. Potom tutón podpis wjacy njenamakamy, tež nie mačiznu, z kotrejž bychmy na njeho hódač mohli; khiba zo směmy za dopisowarjom (abo dopisowarjemi): „Einer ihrer Leser“ (Petersburg), „Ein Leser der slawischen Jahrbücher“, „Ihr Petersburger Leser“ tež jeho pytač. Tutón pseudonym wobstarowaše wosebje powěsće wo wumělstwje (1844, 130; 1845, VII., 241; 1847, V., 166;) a historiske a biografiske wěcy (1845, VI., str. 197—204: Alexander Andrjewiě Boranow — erster Oberverwalter der russisch-amerikanischen Kolonien; 1847, XI., 54—59: Das Solowjeckische Kloster). Z Kijewa piše J. Karamovskí (na př. 1846, V., 210—213). Wot P. Iwana Preisa, kotrehož tola Jordan w zwisku z lětopisami tež často mjenuje, njenamakamy ničo přénjotneho, khiba jenož 1844, II., 52—65: Über glagolitische Literatur. Von atd.; ale je to ze Žurnala Min. narod. proswěč. Druhich ruskich mjenow z přénjotnymi džělami njenamakamy po wšěch lětnikach.

Tež z Južnosłowjanskeje poskićeja so nam někotre mjena: Maximl. Plešewicki (1844, I., 1—8: Lucian Mušicky

¹⁸⁹⁾ Lipsčanscy rakuscy čušlakojo wudawachu jeho za ruskeho agenta, z nadawkom „Jahrbücher“ podpjerač. 18. nazymn. 1843 rozprawuje mjenujcy rakuski konsul w Mohanje Metternichej: „Von Interesse ist die in der Anlage 3 enthaltene Mittheilung (aus Leipzig) über die dasselbst unter der Leitung eines Dr. Jordan (bei Binder) herauskommenden „Jahrbücher“ —, deren Erscheinen, angeblich unter russischem Einfluß und nicht ohne Absicht hervorgerufen sein dürfte, auf die benachbarten slawischen Länder (namentlich auf Böhmen) einzuwirken; wenigstens soll ein muthmaßlicher russischer Agent, Namens Kuhnicke, der vor einiger Zeit direkt von Petersburg nach Leipzig gekommen ist, sich um diese Unternehmung auffallend interessiert und namhafte Unterstützung derselben zugesagt haben —“ — 20. mačeho rózka 1847 rozprawuje lipski rakuski zastupjeř do Mohanja „— Man ist hier allgemein überzeugt, daß Jordan eine russische Subvention beziehe. —“

und das Serbenthum), Dr. Th. Petranowić (1844, V., 192 a 1846, I., 17—18: Dalmatinische Zeitschriften). Tónsamy je drje tež „Božidar P.“ (1846, I., 12—17: Die Dalmatinische Literatur). Jozipić (?) séele 1843, V., 303—306: Die slawonischen Volksschulen in Steiermark. Wjacy króć wozjewi so „A“ (tež „—a—“, kiž je tónsamy): 1845, I., 15—16: Illyrische Literatur; 1845, IV., 144; 1846 XI./XII., 448—450: Die Dalmatische Zora von 1846. „Dr. G—r“ séele do l. 1847, VII, 225—229 biografiju wo Jovanu Hadžiću, kotraž zbudži polemiku w domjacych časopisach, „J. S. . . r in — a —“ do l. 1844, V., 165: Die Slawen in Krain und den benachbarten Gebieten. Jordan tuteho dopisowarja w předkhadžacem zešiwku wo jeho cyle mjeno prosy. Tutón séeleše hižo prjedy přinoški. Přispomjenki w mjenowanem nastawku wo Schusselcy wawoľachu teho napřećiwne „wozjewjenje“ (hlej tež str. 140 delka). „K“ ze Šplita pósla do l. 1844, IV., 138: Nationalität in Dalmatien. Jordan 1845, IX., 319 wobžaruje, zo wot teho časa žadnjeje powěsće wjacy njedosta a prosy jeho naležnje wo nowy podobny přinošk. Dra. Petranowića mjenuje tam svojeho přecela. Wuzběhnu jako přinošk Južnosłowjana hišće nastawk: „Entwurf eines gesamtswawischen Alphabets auf lateinischem Grunde, nach den Ansichten eines Südslawen.“ Druhi, kiž pósla někotre rozprawy wo najnowšich plodach serbskeje literatury, předstaji so nam jenož: „Ein Donauserbe,“ „ein Gränzer.“

Z pólskich dopisowarjow mjenowachmy we zwisku z Purkynju hižo Andr. Mosbacha-Wrótsławskeho. Přeciwu jeho dopisej wozjewichu „Schlesische Provinzialblätter“ 1844, II, jědojty naběh z pjera dra. Wuttki z napismom: „Den Sprachenkampf in Schlesien betreffend.“ Jordan připowjedži hižo w 1. zešiwku 1844 (wuńdže kónc maľeho rózka) wotmoľwu na to „aus der kundigen und entschieden duchdringenden Feder des Herrn Mosbach in Breslau.“ Namakamy jón tež 1844, II. 44—47 pod napismom: „Teutomanie und Slawenfresserei,“ kdžež „A. M[osba]h“ nastupacy Wuttkowy nastawk „Zur Ergötzung und Erheiterung“ woćišća ze swojimi poznamkami. Séeleše Jordanej tež dale hišće mjeňše přinoški (1844, VI., 229: Das polnische Theater zu Lemberg. — Andr. M). Wot „A. M“ čitamy tež 1843, III., 241 dopis: „Geehrter Kollege [redaktor abo profesor?] — Posen im Juni“ rěčo wo póznańskich pólskich naležnosćash. Njemóže wšak to bý tamny Andreas Mosbach, dokelž je cyle hinajšich nahladow a raza. A. M.

khwali prusku wyšnosť, widži wšo dosć róžojte, je nimale spokojom z wobstejnoscemi a konservativny čłowjek. Samsny je „M“ 1843, V., 315—20: „Aktenmäßiger Bericht über den Verein zur Unterstützung der unbemittelten lernenden Jugend des Großherz. Posen“ a wěsće: „A. M.“ 1845, III., 81—84: Julian Uršin Niemcewicz“ (biografija). Móže to być August Mosbach, kiž wuda hromadže z Lukaszewskim 1845: *Polsko-Niemski Słownik Kieszonkowy*. Pólski kritikar Th. Jewecki pósła do l. 1844, I., 52—57: *Polnische Literatur des Jahres 1847*; „D****“ 1844, VI, VII, VIII: *Historische Entwicklung des polnischen Dramas* (po „Roku“ 1843); „G“ = G. Gisevius, znaty pólski duchowny a njestróžliwy zakitowar a wojowar za Polakow w Pruskej: 1846, V., 221—225; VI., 244—248: *Geschichte der deutschen Sprache in Polen von Karl Mecherzynski*. Übers. von G.“ Wot samsneho wěsće: „Die deutsche Presse über die Krakauer Insurrektion“ (1846, IV., 195—204); „Die ostpreußische deutsche Presse über Masuren“ (1846, VI., 260 sl.); a „Einige Worte über Mickiewicz“, podpis „77“, (= G. G. = G. Gisevius), 1847, IX., 307—309. Gisevius znaje „Jahrbücher“ podróbnje, tehorunja: „Die polnische Sprachenfrage in Preußen“, z kotrejež často cituje. Nastawki Dra. „St. J. K. — Kenty in Galizien“ naspomnimy str. 135 deleka.

Z němskich spisowačelow předstajitaj so nam wobsejbe dwaj spisowačelaj z wjetšimi přinoškami. Tute slušeja z cyła k najwjetšim přenjočnym wědomostnym přinoškam w cyłych lětopisach: Wilkeim Bernhardi: „Bausteine zur slawischen Mythologie — aus lateinischen und griechischen Quellen von — atd.“ (1843, V., 336—346; VI., 383—408. 1844, I., 21—25; II., 94—104 — njedokónčene). Tónsamy poda hišće: „Überreste des Slawischen in der altenburgischen Mundart“ (1844, I., 29, 30) a „Altenburgische Volkssagen“ (1844, I., 30—34). Druhi němski dopisowar je Dr. Wilhelm Wolfsohn z wobšěrnej biografiju Mikławša Pawlowa (1846, IX./X., 337—347; XII., 413—425; 1847, I., 34—40; XI., 372—375). Hišće třećeho Němca, dra. Jul. Fürsta nadeńdžemy z přenjočnym historiskim přinoškom.

Skónčnje njech scěhuje dospołny zapis serbskich sobudźelačerjow:

1. Mosig Kłosopolski: 1843, II, 120/21: „Der russische und der französische Soldat“ (z francowskeje knihi; krótka

wěcka). 1843, II, 135/36: recensija knihi: Blicke in die vaterländische Vorzeit von K. Preußker, Leipzig, 1843.

2. Pful-Łužan: 1843, IV., 252—256: „Der Einfluss des slawischen auf das Italienische. Aus Kollars Reise in Italien.“ 1844, II, 52: Drobnosće: „Eines Slawen Mittel gegen den Biß toller Hunde;“ „Ein slawischer Geistlicher“ (Episoda z Kollaroweho žiwjenja). 1844, II, 70—71; IV., 147 sl.: „Der Slawen Verdienste um die Menschheit. Nach Kollar.“ 1844, IV., 153: drobnosć: „Warnung für die Böhmen und Beispiel aus dem Magyarischen“ Nastawčk. pokazuje na to, zo so Pful zaběraše z madžarsčinu. Žortnje ironisuje njerjanosć madžarskeje rěče a nasylnu madžarsku expansiju přećiwo Słowjanam). 184, III, 108—110: „Das Wort golub, holub, columba, palumba, Taube“ (Nach der Beilage zu Kollars Reise nach Italien S. 262.)

3. J. E. Smolef. Wozjewi so w lětopisach hakte¹⁴⁰), hdyž zastupi w meji 1847 do jeje redakcije, mjenujocy z IV. zeš., hdžež namakamy 4 nastawki wot njeho; popisuje so „**“, pozdžišo tež „ef“, „f“, „S“ a „Smolef“.

4. „M“ = Michał Cyž: 1847, V., 164—166: „Čelakowskys „Nachhall russischer Volkslieder“ in lausitzisch-serbischer Übersetzung“. 1847, VI, 193—197: „Slawenfresserei im Leipziger Redeübungsverein. M.—ž.“ 1847, VI, 198—199: „Der Antrag des Abgeordneten Flemming am Vereinigten Landtage hinsichtlich der Polen. M. C.“

5. „2“ = Buk (stud. theol. w Praze): 1847, X., 358, 359: „Handbuch der böhmischen und deutschen Konversationssprache von J. N. Konečný.“ 1847, XI, 369—372: „Gramatik der polnischen Sprache von J. N. Descekiwicz“.

Wo serbskich naležnosćach dopisowaše Jordanej dopisowař z Khrósćic: 1846, IV, 204; wot samsneho wěsće 1845, V., 195 (hlej deleka).

Prizamknu tu hnydom zapis nastawkow a powěsćow na Łužicu so počahowacych:

1843: IV., 278/79: Němsko-Serbski Słownik (Smolerjowy).
1844: IV., 153/54: Serbsko-Němski Słownik (Pfulowy-Jordanowy).

1845: V., 195/96: Wo založenju Mačicy. (dopis)

VI., 209—213: Die neueste Lausitzisch-Wendische Literatur.

(VI., 235: Die Slawen im Lüneburgischen. Z „Tydzeńskich Now.“)

¹⁴⁰) Wothladamy-li wot wozjewjenja 1845, X, 377: „Nothwendige Erörterung“ (hlej přichodnu stronu).

- VIII./IX., 290—293: Die neueste Lausitzisch-Wendische Literatur. (pokračowanje. Dr. J. P. Jordan.)
- VIII./IX.: 346: Erstes serbisches Gesangsfest in der Lausitz.
- X. 377: Nothwendige Erörterung. J. E. Schmalzer. (Woprawjenje přečiwo Jordanowemu porokej w nastupanju založenja Mać. Serbsk). Přir. str. 89 Č. M. S. 1924 deleka.
- XII., 417/18: Recensija Wanakoweho: Wot khodźenja za Khrystusom, Thomasa a Kempis.
- 1846: I, 11—12: Wěnc Serbskich Spjewow 1845.
- IV, 204: Wendisches Fest in Bautzen (Dopis z Khrósćic).
- 1847: III. 115/16: Serbska Meja von Kocor.
- IV. 129—132: Der Verein der Maćica Serbska in der Lausitz. * * (= Smoleř)
- V., 164—166: Čelakowskýs „Nachhall russischer Volkslieder in lausitzisch-serbischer Übersetzung [Smolerjowy-Warkowy] M. (=Michał Cyž).
- 195: Mitglieder der Maćica Serbska in Bautzen.
- VI., 203—205: Erzählungen in laus. serb. Mundart von J. Wjela. [Smoleř.
- VI, 215: Das nächste laus. serb. Gesangsfest.
- 217: Deutsches Urtheil über die slawische Bevölkerung in Bautzen.
- VII., 242—246. Lausitzisch-serbischer Katechismus für die Katholiken von F. Schneider. Smoleř — z „Nach-schrift von Dr. J. P. Jordan.“
- 246—249: Niederlausisch-serbisches Handwörterbuch von Zwahr [Smoleř.
- 249—255: Denkschrift an das hohe Domkapitel zu St. Peter in Budyšin (wot Jordana).
- 259: Krótke powěšće: knihownja gymnazialneho towarstwa w Budyšnje.
- IX., 318—321: Das vierte laus.-serbische Gesangsfest. [Smoleř].
- X. 356: Einige Lieder der Königinhofer Handschrift in laus. serbischer Übersetzung von J. Buk. S[moleř]. Hlej Jordanowy list Bukej z 20. IX. 1847. 361: Krótke powěšće: Prěnjej knižcy wot Maćicy wudate.
- XL, 381: Laus. serbisches Lesebuch von F. Schneider. S[moleř].
- 1848: č. V, str. 57: Zejleř wustaji myto 10 tol.

Jordanowy samsny podžěl na lětopisowych džěłach a rozprawach njehodži so wězo kruće postajić. Wěste

ale je, zo njebeše za njeho mala próca, zestaječ lětopisy, kajkež béchu, spominamy-li jenož na swědkowstwo Fričowe. Sam wobstarowaše wěsće bibliografiju (wo kotrejž hišće dale deleka wjacy), Zeitschriftenrevue, Miscellen, mnoho kritikow, recenzijow a nastawkow wšěch družinow, wužiwajo žórła, kiž so str. 31 t. č. hišće mjenuja. Slědowaše reflexivnje wšě strony rosćaceho žiwjenja wšěch słowjanskich narodow, kaž na wědomostnem, literarnem a wumětskim, tak tež na hospodařskim, narodnje organisaciskim a politiskim polu. Tajki pisany wobsah móžeše wobknježeč jenož mnohostronski čłowjek, kaž to Jordan běše. Sčěhuje wšak z toho tež, zo njemóžeše na wěstem polu ničo dokladneho wukonječ. Njeběše wědomc, ale žurnalista, publicista, k tomu narodny organisator a agitator. Z krótka: Jordan hodžeše so do wšeho, njeboješe so žadnej wěcy, ale wjedžeše so wšudže spěšnje orientowač.

Z jeho nastawkow wuzběhujemy te, kotrež jeho karakterisuja w jeho wšosłowjanskich zaměrach.

Z Jordanowym „Programom“, 1843, I. so hižo zaběrachmy str. 10/11 t. č. Jordan je bjez dwěla tež autor zawodneho nastawka druhého čísla: „Panslawismus“, hdžež wuwjeduje tole: Partikularismus, stary wosebje słowjanski njepočink, stłóči Słowjanow na džensniše podradne politiske stejnišće. Hakle w nowšim času postanychu přećiwnicy tuteho škódného partikularisma, na zakładže slawistiskich ztudijow spóznawši přibuznosć słowjanskich narodow. Smy jedyn narod, mamy jedyn narodny karakter a jeničku hromadnu rěč, rozpadowacu do někotrych narěčow, kotrež buchu pozběhnjene na spisowne rěče. Z cyłka wšěch móžemy spóznač zakladny karakter a prarěč słowjansku. Prawe a čiste słowjanske słowa a formy, roztrěskane po wšěch dialektach, tworja hromadže pansłowjansku, wšosłowjansku rěč. Ju w jeje čistosci zestaječ a jako wučenu rěč zawjesć njeje chimera, kaž mnozy wuwolaja. Wobaj, słowjanski narodny duch a słowjanska rěč, buštaj z přećiwnymi wosudami naroda z tutym samym roztorhnjenaj. Jako nowy zjednočacy srědk ma služić literatura, z kotrejž ma nastač wšosłowjanska rěč. Wona (literatura) ma byč z wjedžerku při wukonjenju wulkeho nadawka a powołanja, kotrež je Słowjanstwo dostało we swětowej historiji. To je podstata panslawisma. Njeje ani moralnje, ani politisce špatna. Smy woprawnjeni a winowaci, za tajkim cylom so prócowač a we krótkim času dohnač to, stož smy prjedy skomdžili a we

čimž smy wostali za druhimi zapadoeuropskimi narodami. Politika čuje w tom strach. Zo pak dušowna, literarna jednota njewužaduje nuznje politisku jednotu, dopokazuje 38 němskich statow. K statej wjaza nas wulkotna mašinerija moderneje civilisacije, materielne interesy, nic pak narodnosť, rěč, z cyła nic nabožina. Wšelakore narodnosće a rěče w staće njehaća džensa wjacy materielny a dušowny wobkhod, z wuwzaćom snadź madžarskeje rěče, kotraž ze žadnej europskej rěču ničo hromadneho nima. Politiski panslawismus a přizamknjenje k Ruskej je njezmysl (wuwjedže čehodla: pola Polakow, Čechow, — „Von der Lausitz, in welcher Herr Tereschczenko auch Verehrer „des weißen Zaren“ fand, schweigen wir mit Schmerzgefühl,“ — pola Južnosłowjanow). Strašidło słowjanskeje universalneje monarcbije mohli za hlupy žort měć, njeby-li so wospětnje zlo-myslnje wo njej rěčalo. Cituje hrabja Thunowu knihu: „Über den gegenwärtigen Zustand der böhmischen Literatur und ihre Bedeutung.“ Skónčnje wužaduje němske nowinařstwo, wotmolwić na jeho prašenje: čehodla Němska panslawistiske hibanje podhladuje a němske nowinařstwo rozšěrjuje strach, zo słowjanscy wótčiny dźělaja Rusam do rukow. Žada wotmolwu bjez předsudkow, derje založenu a wěstu, zo by na samsne wašnje wotmolwić móhl. „Wěrnosć! — zrozumjenje!“ Dyrbimy woprawdže wobdźiwać 25lětneho Jordana, kiž jako bojowny a njebojazny rjek stupi tu za cyłe Słowjanstwo na wojownišćo.

Tak wobrysuje w přěnim lětniku w naspomnjenymaj nastawkomaj powšitkowne połoženje a zaměry słowjanstwa a jich poměr k zapadnym susodam. W druhim postupuje w svojim wšosłowjanskim programje w nastawku: „Was thut uns jetzt am meisten noth?“. Słowjanske literatury su docpěle skhodžeńk, na kotremž so wjacy njejedna wo byće abo njebyće, ale na kotremž swoju kedźbliwosć hižo na to zložować počínaju, kak bychy roztrěskane mocy zjednoćowale do cyłka, kak bychy so štyri hłowne prudy zjednoćowale do jedneho rěčnišća: słowjanskeje narodnosće. Tutón hłowny karakter słowjanskich literaturow našeje doby pokaza so najjasnišo pola čěskich a ilirskich Słowjanow, wot zańdženeho lěta dachu so tež w pólskej, mje-nujcy w Póznańskej a mjez emigraciju někotre hlasy słyšeć, haj samo w Ruskej so ideja rozšěrjuje, njedźiwajcy toho, zo jej tam wšudže zadźewaju, přetož wukhadźataj hižo dwaj měsačnikaj: Pogodinowy Moskwitjanin a Dubrowskeho Jutrzenka—Denica, dźělajo na wšosłowjanskim

polu. Z čím wjetšej nadžiju móžemy tehodla dželać za našim cylom, dokelž so poradjenje našeho prócowanja z tym čím wěryhódniše stawa. Tehodla čuje so hnydom na započatku druhého lětnika lětopisow pohnuty, stejo na powšitkownem stejnišću, kotrež je w přním lětniku dobyl, dobywać so hłubje do žadanjow cylkowego Słowjanstwa. Zložuje swoju kedžbliwosć wosebje na dvě wěcy, po swojim mēnjenju najwažnišej w tučasnem słowjanskim prócowanju: słowjanske knihikupstwo — jeho njeporjad a tuteho wotstronjenje — a wzajomne podpjeranje we wudawanju knihow za lud. Přěni předmjet wotstorči na přichodny zešiwk¹⁴¹⁾ a wobroći so k druhemu: W zdželanosći ludowych masow leži naš přichod, to plaći wosebje wo nas Słowjanach. Što nam pomhaja rjane naše literarne plody, hdyž je móža čitać jenož někotre sta zdžělanych, hdyž nječitaja je tysacy a tysacy, kaž pola Němcow, Francowzow, Jendželčanow. Njesmy jich mjenje; njesměmy přirunować Čecha abo Polaka z Němcom a podobnje, ale móžemy stajić 30 mil. Němcow znapřeća 70 mil. Słowjanow, kotrychž dialekty so tak njerozdžěluja, kaž na př. delnjoněmski wot hornjoněmskeho. Jenož naša dušowna lěnosć zawinowa, zo nimamy hromadneje literatury, hdyž tež nic w rěči, tak tola w duchu. Čehodla smy čěrpili, zo so naše dialekty z wuzběhnjenjom k spisownym rěčam a z dalšim rozdželowanjom so mjez sobu zdalowachu, tak zo wučeny Polak wučěneho Čecha abo Serba njerozumi, mjez tym, zo so pólski bur skerje z čěskim rozumi, rěčo bóle po wašnju svojich wótcow?! Rozdžěl mjez spisownymi rěčemi wžak je tak wulki, zo hišće sto lět zańdže, přjedy hač so na dosahace wašnje zaso zblíža. Ale njesměmy na tajkim zjednoćenju dwělować, a hdyž z najwjetšich spisowacelow našeho naroda kóždy jenož maličkosć přinošuje, bórzy jednoće bliže přinđzemy. Hač do toho časa dyrbymy materielnj (rěčny) rozdžěl wostajić, njesměmy wšak dopušćić ideelnu diwergencu, a tu dyrbymy hłownje zapřimnyć pola ludoweje, pola popularneje literatury. Dyrbymy hić za hromadnym hesłom: zdželać naš lud, wosebje słowjanskeho bura, kotryž wšudže wosta na samsnem nizkim skhodžeńku. Trjebamy zaměrne ludowe spisy. Potom narysuje jich zaměr a wobsah a mjenuje přikłady dobrych započatkow w tutom zaměru. Po wudawanju by była druha starosć, přinjesć kniže do luda ze zarjadowanjom ludowych čitafnjow a wupožčowanjow. „Derje nam“, skónči, „hdyž njeskomdžimy čas;

¹⁴¹⁾ Přir. str. 36—38 t. č.

je wulki a wažny a žada wot nas wulkeho!“ Znajemy hižo Jordanowu powahu. Njespokoji so z hořej theoriju a hesłami. Běše praktiski Wšosłowjan a pytaše nowe puče, po kotrychž by Słowjanstwo do přédka přišlo za wysokim wottyknjenym kóncom. Tajki puč zdaše so jemu byc nowe, tehdom so rozšěrjace wumělstwo stenografije. W nastawku: „Die Stenographie und ihre Zwecke bei den Slaven.“ (1845, I, 25—28) čítamy: „— Hižo kónce lěta 1843 čerješe mje njeprěwinliwy pohoň, zo bych so bliže zeznal z duchom a srědkami tuteho noweho wumělstwa. Wotewri so mi nowe wulkotne polo, na kotremž budže Słowjanstwo w přichodže krasne plody žnjeć a dyrbi je tež žnjeć. Wjacoměsačne wuwučowanje jednoho privatneho wučerja zmóžni mi, zo bych sebi wutworil samsny wusudk wo wěcy.“ Je-li někajki srědk, wotstronić naše narodne njezbožo (dwě w zasadže wšelakej pismje a mnoho druhich bjez přičiny wšelakich) je to zawjedženje stenografiskeho systema, kotryž so za wšě słowjanske narěče hodži, potajkim: wšosłowjanski čěsnopis! Rozebjerje gabelsbergerowy system praktiscy a postaji wšelake zasady a prawidła noweho wšosłowjanskeho čěsnopisa. Swoje zasady na kónce zjednoći do třoch požadanjow: 1. zo ma wšosłowjanski čěsnopis wšě dialekty wopřimnyć; 2. zo by khmany był, zo by mohl hnydom we wjacorych dialektach stupić na městno wšědného pisanskeho a čišćeńskeho pisma a 3. zo by potajkim zaslůžil, zo by so nic jenož na wučenyh, ale tež na měšćanskich šulach wučil a pozdžišo zawjedl. Postupuje hnydom k praktiskemu rozrisowanju prašenja, žadajo wšěch narodowcow: 1. zo bychu so wzajomnje k pisomnemu rozrěčenju wo předmjetu zwjazali; 2. wozjewili, što ma posrědkowanje wobstarać; dale 3. Hač su z tym přezjeni, zo by zhusćeny wučah wšěch wobdžělanjow — hač so 50 zeńdu — wobdžělnikam litografowany připósłal k dalšemu wobdžělanju; 4. zo bychu tak doho, hač njeje druhi centrum zwoleny, jeho, Jordana, jako posrědkowarja přijeli a jemu swoje nahłady a džěla stali.“ — Jewi so tu hižo cyły Jordan lěta 1848, hdyž připrawowaše sobu přěni słowjanski kongres. — Horliwe namjety padnychu najskerje na jara njeplódnú pódu, přetož njenadeńdzemy wo předmjeće z cyła žadnych powěšćow wjacy.

W l. 1846, I, str. 18—22: „Das gesammte slawische Alphabet“ přistupi z pojednanjom a praktiskimi namjetami k rozrisowanju wšosłowjanskeho alfabetu sameho, měno, zo dyrbi so skónčnje přikroćić k realisowanju powšit-

kownje słowjanskeje gramatiki a lexikografije, a prěnja kročeł je powšitkowna słowjanska orthografija. Wumjetuje słowj. wědomcam, zo w tom nastupanju tak mało wot sebjje słyšeć dawaju. Tak wostawaju Słowjenjo w swojim zjednočenju zwonkownje dale pozady dyžli znutřkownje. Na zakładže lačanskich pismikow, přirunajo wšě słowj. narěče a jich zynki, zestaja potom hromadny alfabet. We svojich prócowanjach wo wšosłowjanski prawopis (alfabet) a wšosłowjansku rěč njewosta bjez wothłosa; njeběše jenički, kiž so z tym zaběraše. Tež do lětopisow zapóslachu so tajke přinoški, wosebje ze strony wěsteho, Dr. J. K...k, Kenty in Galicien —, 1845, V. 3—18: Über die Annäherung der kyrillischen und lateinischen Sprache bei den Slawen.“ Druhi nastawk wo tom: 1846, XI./XII., str. 450—454. Samsny tu podpisany: „Dr ††*“ 1847, I, 1—7: „Die Aussichten der Slawen auf eine gemeinschaftliche Schriftsprache.“ a str. 7—8: Vorschlag zur gleichen Benennung der Monate bei den Slawen.“ Přichodny zešiwk, str. 41—57, přinjese: „Entwurf eines gesamtswawischen Alphabets auf lateinischem Grunde, nach den Ansichten eines Südslawen.“ (dokładne gramatikalnje — prawopisne pojednanje.)

Po wšěm, štož tu słyšachmy wo Jordanowem wšosłowjanskim programje a pučach, po kotrychž za nim slědowaše, móžemy sebi lohcy předstajić jeho stejnišćo k podeńdženjam tuteho prašenja so dótkacych. Wu-zběhnjemy tu Šturowe wottorhnjenje a pozběhnjenje słowakskeje narěče k spisownej rěči, kotraž do tutych lět pada. Njeh nam služi sobu jako přikład, kak keďžbliwje Jordan slědowaše wšě wažniše pohiby słowjanskeho žiwjenja a kak je po svojich zasadach reflektowaše a do nich sahać pytaše, zdobom tež, kajke wobćežnosće, zwonkowne a znutřkowne, měješe přewinjować. Hižo wot kónca lěta 1844 namakamy wšelake krótke přispomnjeńki wo Šturowem prócowanju, wosebje wo słowaksku nowinu. 1845, VII, 270 čitamy w „Lisće z Wuheřskeje“: „... Prosyš mje, zo bych Ći podal rozprawu wo Šturowej nowinje“ atd. — někotre wotsudžowace přispomnjeńki. Prěni wobšěrnny nastawk wo Šturowem postupowanju a wo reakciji, kotruž zbudži, podawa w l. 1845, VIII./IX., 290: „Die Ankündigung der slowakischen Nationalzeitung und des Orel Tatransky“ (— najskerje wot Klácela), hdžež so wuwija w šěroko a hluboko založenem filosofiskim a psychologiskim pojednanju cyłkowy přehlad cyłeho prašenja a pozadk cyłeho kon-

flika. Sam wupraji so Jordan hakle w VI. zeš. l. 1846, str. 187 w nastawku: „Die slowakische Schriftsprache“, kotryž měješe być ze zawodom k wobšérnemu pojednanju wo gramatikalnej rozkorje. Hórši so tu tež, zo hač dotal (jutrownika 1846) njedosta Šturowu nowinu, byrnjež so wo nju na wšě móžne instancy wobročal. Wězo Jordan zasadnje wótrje wotsudžowaše cyle tuto počinanje, tola dawa sebi wšu prócu, zo njeby do přédka stupil ze svojim wosobinskim měnjenjom, zo by wobkhowal wšosłowjanske stejnišće. Wumjetuje na jenej stronje Pražanam jich přechućiwe wustupowanje; na druhej stronje wuzběhuje, zo je čuće za hromadnu narodnosť a rěčnu jednotu přepowšitkowne, hač zo njebychu tysacy wobžarowali wottorhjenje, na wukhodže so připrawjowace. Wšak zamysl Slovakow, docpěć z tym zjednoćenje ewangelskeje a katolskeje strony (tak mjenow. Bernolakow) k slowakskej jednoće wuzběhuje jako přičinu dosć wažnu. Tola běše kaž druzy wočakował, zo sebi Štúr při postajenju noweje spisowneje rěče ze slowakiskich narěčow wuzwoli to, štož je čěšćinje, a potom, štož je powšitkownemu duceje slowjanskich rěčow najbližše. Hdyž tež njepřečel kóždého džělenja w Slowjanstwe, by so Jordan z tajkim postupowanjom k idealej powšitkowneje slowjanščiny z tutym džělenjom wujednal. Štož pak je nětko Štúr podal, je zbudžilo w nim njemale překwapjenje a mjerzanje. Jordan njespokoji z tym wězo žadnu stronu, tež Pražanow nic, tak na př. Palackeho, kotryž jemu tehodla pisaše¹⁴²⁾. Jordan jemu wotmołwi we lišće z 1. požnjeńca 1846, zo Palacký jemu njeje prawje zrozumil a wospjetuje jemu swoje měnjenje wo „Šturowčinje“, kotruž ma za njezbože w kóždym nastupanju. Jeničke zamolwjenje, nic pak wosprawnjenje postupa by namakala jenož w tom, zo by so zjednoćenje evang. a kat. Slowakow docpěło, na čimž pak dwěluje. Naspomni dale, zo je wšak z jednotliwymi wosobami přemalo znaty, hač zo by w tom krutu wěstosć měl. Je z Palackim přezjene, zo měl Štúr swoju nowinu w čěšćinje, jenož ze slowakismami wudawać, z čimž by so za 50 lět čěšćina w Slowakskej jako pisomna rěč zakorjenila. Z tym pak je po svojim, Jordanowym, měnjenju nětkole na přeco kónc, přetož Štúr ma za sebje horliwu młodžinu. Pokazuje Palackeho hewak na nastawki w přichodnem čisle Lětopisow, w kotrychž so dospólnje Safarikowemu nahladej přizamknje. Mjez tym

¹⁴²⁾ Što Jordanej pisaše, wězo njewěmy, dokelž je Jordanowe zawostajeństwo zničene

běše potajkim „Sbor musejní“ pod wjednistwom Šafarika, Palackeho a Kollara wudał programowy: „Hlas o potřebě jednoty spisowného jazyka pro Čechy, Morawu a Slováky“. Tež Štúrowa slowakska gramatika běše wušla a wěšće běchu tež Štúrowe nowiny skónčnje do Lipska dóšle. — W IX./X. zeš. 1. 1846 referuje najprjedy wo Štúrowej gramaticey (str. 139—361: Šturs slowakische Grammatik). Zo so njehotuje na Štúrowu khwalbu, wozjewi hnydom na započatku. Rozebjerje jenož deklinaciju, zo by dopokazał (wšak trochu zwjeršnje): 1. zo je slowakščina jenož bjezwuznamna narěč českeho pisomneho dialektu a 2. zo dželenje potajkim njeběše nuzne. Potom wočišća cyly Šafarikowy „Votum“, „zo by kóžde wobwinjowanje stronitosće zwodprědka wotpokazał, přetož Šafarikowa njestroniska mudrosć wuzběhuje so tak nadobnje nade wšěm, zo drje žanemu Slowjanej njenapadnje, na njej dwělować.“ W scěhowacym referace wo „Hlasach“ porokuje kaž Kollarowu rozhorjenosć přečiwo Štúrej, tak tež Štúrowe zadžerženje přečiwo njemu, kaž běše wo tom zaslyšał. Wuzběhuje česćomnosć k woběmaj a jeju prócowanju a pyta změrować ekstremy. W štwórtem nastawku hišće rozebjerje Štúrowe „Narečja slovenskuo alebo Potreba pisaňja v tomlo náreči vistavena“, a pyta jeho zasady wuwrócić.

Swojim zasadam swěrnj, wustupuje tež přečiwo Hankowym njeskónčnym, kruchatym prawopisnym nowotam (1846, III., 111—113; Hankas und Ziaks orthographische Neuerungen). Po zdwórlivej poklonje na započatku wotsudžuje teho nowe *h, h, u* za *ö, ž, š*: 1. dokelž njedopjelneja wotmysleny zaměr, 2. dokelž hlowny njedostatk českeje rěče njewotstronjeja a 3. dokelž tutón prawopis njemóže so jako powšitkowny slowjanski přijec. „Wir sind überhaupt feind aller orthographischen Neuerungen, sobald sie nicht durch dringende Notwendigkeit befohlen sind.“ Hanka běše z tym wězo mało spokojom a to Jordanej tež w lišće k swjedženju da, na což jemu tutón wotmolwi z listom z 6. VI. 1846 (13. list). W tutom jara wosobinskim, hnujacym lišće na započatku džakownje wuzběhuje, što jemu wšitko doži, ale tež, „zo bych ja ruše Was, mojeho wučěra hódny nebył, hdybych jeho słowa slepe na so wzał.“

Literarna hódnosć. — Žórta.

Mnoho originalnych wědomostnych džělow w lětopisach njenamakamy. Njeležeše tež w jich hlownem zaměru, sla-

vistiku samu wědomostnje pěstować a spěchować, ale skerje na tom, ju popularisować, kaž tež Murko wuznam lětopisow prawje charakterisuje.¹⁴³⁾ Žórła, z kotrychž při tom redaktor nimo připóslanych dopisow čerpaše, běchu hłownje: a) Ruske: Žurnal Ministerstwa nar. prosw., Oteč. zap., Moskwitjanin; b) pólske: Tygodnik literacki, Orezdownik, Bibliotheka Warszawska, Przegląd naukowy, Rok, Danica-Jutrzenka, Dzienik domowy, Dwutygodnik literacki; c) česke: Časopis Českého Museum, Kwěty, (Wlastimil, Orel Tatransky); d) južnosłowjanske: Dannica ilirska, Ljetopis serbski, Kolo, Novice (Zora Dalmatinska, Luna); e) němske: Archiv für wissenschaftliche Kunde von Russland (Erman-Berlin), Oesterreichische Blätter für Literatur; dale bych tu hišće naspomnil: Mickiewicz; Vorlesungen über slawische Literatur (němski přeložk) a přednoški Šafarikowe.

Hewak slědowaše redaktor wosebje: Augsb. Allg. Ztg., Leipz. Allg. Ztg., Ausland, Ost und West, Schlesische Provinzialblätter, Allg. Preuß. Ztg. a mnoho druhich.

Podać dospolny wobraz lětopisow a wuzběhnyć jich wuznam na wšě strony, by było džěło za sebje. Spominajmy jenož na wobsažny zaměr a cyl, tu na započatku rozestajeny, kotryž je so tež woprawdže přewjedł.

Jahrbücher běchu wšosłowjanski žurnal, zastupjacy a škitacy Słowjanstwo a wšě jenotliwe słowjanske narody wosebje napřećiwu Němcowstwu. By było zajimawe, přewjesć, što běchu a kajke služby wopokazachu Lětopisy jenotliwym, wosebje potłóčowanym słowjanskim narodam. Pokazuju jenož na to, zo scěhowachu wot započatka wosebje wuherške poměry a dónt tamnišich Słowjanow, tohorunja poskićachu zjawny forum pruskim Słowjanam. Wot lěta 1845 wobkedźbujemy w lětopisach wjetše wobkedźbowanje českich wobstejnosćow. Tuta wokolnosć stoji w zwisku z faktami, str. 38—40 t. č. wuwjedženymi. — Dale měła so podać wotmolwa na prašenja: kak posudžowaše Jordan postup jenotliwych narodow, kak jich škitaše, kak jich zadžerženje kritisowaše, dale kelko su „Jahrbücher“ přinošowale k zblizenju słowjanskich narodow mjez sobu a k wutworjenju wšosłowjanskeje ideje. A skónčnje hłowne prašenje: Kajki wothlós namakachu hesla, z lětopisami do słowjanskich krajow wupóslane, wosebje pola tutych Słowjanow. Abo z krótka: kajki wliw wukonjachu Lětopisy na

¹⁴³⁾ W nasp. nastawku: Die slawische Philologie in Deutschland. Internat Monatsschrift f. Wissensch., Kunst u. Technik, 12. Jahrg. 2.

Słowjanstwo na jenej a wosebje na Němcowstwo na druhej stronje.

Polemika z němskimi liberalami.

Móžemy sebi předstajić, zo Jordan při raznem stojnišću, z kotrymž jeho Jahrbücher wustupowachu přećiwo wšëm nadpadam słowjanow-žračkow, dosta mjez Wšoněmcami mnoho přećiwnikow. Jedyn z najjědojćišich běše H. Wuttke, prof. historije we Wrótsławju, potom dlěžši čas w Lipsku.¹⁴⁴⁾ Tutón wustupi hižo 1843 w „Schlesische Provinzialblätter“ přećiwo Mosbachowemu dopisej, a přećiwo lětopisam a jeho redaktorej. Mosbach khromosć jeho křiwdzacych, njesprawnych, přehanjacych nadpadow wotkry w nastawku: „Teutomanie und Slavenfresserei“, 1844, II, str. 44. Jordan sam mjelčeše, ironisujo a wusměšujo jeho jenož při skladnosći z mjeńšimi přispomnjeńkami. Wuttke wězo njemjelčeše: 1846 wozjewi zasy w Augsb. Allg. Ztg. rjad nastawkow wo pólskim prašenju. A. Moraczewski pósła wótry „Sendschreiben“, kotrež Jordan wozjewi a z tym znowa rozhorl Wuttku přećiwo sebi. Wuttke wobroći so njemdrje přećiwo Jordanej w Augsb. Allg. Ztg. 1846 č. 140. Na to wozjewi Jordan selenu polemiku: „Gegen H. H. Wuttke“ 1846, VII. a VIII. Jordan běše kusaty polemik, njebě na hubu padnył a wjedžeše slabe strony svojich přećiwnikow wužiwać. Jordan jeho dospołnje začpěwaše a njewostaji na nim ničo dobrego. Wotpraji jemu prawo, so někak k boku stajić Laubje a Schusselcy, kotrejuž přecy česćeše jako póćiwěju přećiwnikow. (Přećiwo woběmaj němskimaj liberalnymaj spisowaćelomaj Jordan tehorunja w Lětopisach wustupowaše. Přećiwo Laubje na př. 1845, VI. w „Karlsbader Beurtheilungen des Čechenthums“; přećiwo Schusselcy 1844 VI.: w nastawku: „Deutschland und das österr. Kaiserreich“. Běše měrjeny přećiwo Schusselkowej knizy samsneho titla. 1844, IX. přećiwo Schusselkowymaj brožuromaj: „Oestreich und Ungarn“ a „Ist Oestreich deutsch?“ Přećiwo zasadam poslednjeje brožury, ze strony

¹⁴⁴⁾ W Lipsku wuda 1842 Šafarikowe „Słowjanske Starožitnosće“ w němskim přeložku Mos. Kłosopolskeho. Jeho podžěl wopisuje Kłosopolski w svojich memoirach (dotal njeznatych, khowaja so w Archivu Hornjołuž. Wučeneho Towarstwa w Zhorjelcu, njeprístupne, Kłosopolskeho syn počti mi wotpis k literarnemu wužiwanju) tak: „Ich übersetzte und er strich einiges heraus, was ihm für Deutsche überflüssig erschien.“ Kłosopolski powjeda tam tež, zo hromadže z někotrymi Łužičanami Wuttcy zmóžni koleg wo lužiskich stawiznach, zo bychu jeho z tym jako privatneho docenta při Lipskej universiće zawjedli.

Schusselki znowa wuwjedenym 1849 w brožurcy: „Deutsch oder Russisch?“, wobroći so Jordan z brožurku: „Nicht deutsch! Nicht Russisch! Nur oesterreichisch!“, Praha 1849. Pozdžišo zeńdžeštaj so na poł puću a Jordan pisaše do Schusselkoweje „Reformy“, kotruž tutón wudawaše wot l. 1862. 1668 přewza Jordan jeje redakciju a wudawaše dale: „Die neue Reform.“¹⁴⁵⁾ Ale wróćmy so k Wuttcy!) Wuttkowe naběhi charakterisuje jako wotmyblene denunciacije svojich lětopisow, zo by jim wosebje w Rakuskej ze zakazanjom zeškodził. Skóněnje cituje Wuttkeho — jako zastupjerja němskeje liberalneje strony — słowa přećiwo Jordanej a druhim zakitarjam Słowjanstwa naměrjene: „Es sollte Jemand in Frankreich den Franzosen Aehnliches bieten, ich glaube, der Pöbel stürmte ihm das Haus.“ „Merkt Euch“, pokračuje Jordan, „Ihr slawischen Völkerschaften. — Kein Buch dürft Ihr hier mehr drucken lassen, das Euch vertheidige gegen falsche und boshafte Anklage! Man ruft den Pöbel auf, Euer „Haus zu stürmen!“ Das nenn ich „Nationalbewußtsein“, das nenn ich Gefühl der eigenen Kraft und Würde! Doch tröstet Euch damit, daß die Zahl dieser „Flamberge“ noch gering und daß vielleicht die Zeit nicht mehr fern ist, wo auch diese geringe Zahl es vorziehen wird zu schweigen und uns unseren Gang gehen zu lassen.“ [! — ?]

Zwonkowny dóńt lětopisow.

Zwonkowny dóńt a hospodařske poměry přede-
wzaća njeběchu wšak zwjetša zwjeselace. Jordan měješe
wjele bédženja z lětopisami. Prěni lětnik wukhadžeše, kaž
běše wotmyslene, w 6 dwajměsačnych bohatych zešiwkach,
tola poslednje čisła hižo zapozdžene. 5. zešiwk wupósla
so hakle w hodowniku, 6. zešiwk měješe wuńć kónc
wulkeho rózka 1844 z 1. zešiwkom noweho lětnika. Z lětnikom
1844 měješe časopis wukhadžeć w 12 měsačnych zešiwkach;
wuńdže jich ale jenož džewjeć — jara zapozdženyh. Jordan
měješe mjenujcy njezbože ze svojim nakładowarjom Bin-
derom, kiž běše něhdže w jutrowniku 1844 bankrot. Kónc
žnjeńca 1844 njeběštaj 4. a 5. zešiwk, drje spisana, hišće
wupóslana. Jordan přewza nakład sam. To běše započatk
jeho knihikupskich předewzaćow, z kotrychž wurosće kónc
lěta 1846 jeho „Słowjanske knihikupstwo“. Wobstejnosće
jeho k tomu přiwjedžechu. Jordan njeda so z přećiwym
wosodom zatrašić, ale wjedžeše zadžěwki mištrawać z nje-

¹⁴⁵⁾ Nadrobnjšo wo tom a druhim pozdžišo w druhim džělu.

sprócníwým předewzačerstwom. — 31. winowca piše Hancy: „Moje lětopisy su VI. zwjazk hotowy, VII. je w čiščerni, hdy pak wuńdže, newěm šće.“ Posledni IX. zwjazk wuńdže hakle započatk nalětnika 1845. Tam wozjewi z krótka přičinu njeporjadka, wobžaruju „tutu njedospołnosć — wón na tom z cyla wina njeje. Tehodla pušći so z polnej mocu do wudawanja scěhowaceho lětnika, kotrehož treći mēsačny zešiwk runje k wupóslanju hotowy leži, a měni z tym najlěpje dopokazać, zo so jeho zmyslenje a horliwosć njejstej přeměnilaj a wottrjebalej. Lipsk, 28. II. 1845 —“. To njeběše wězo rjany započatk, a njeporjadk, kiž tak nastaj, wottraši mnoho abonentow; přez pokojcu jich zhubi. Měješe tež wjele němskich abonentow. Położenje předewzača bu z tym kritiske, dokelž z abonentskim pjenjzom pječa lědma čišć zaplaći, mjez tym, zo dyrbyeše pječa papjeru, wudawki za redakciju, sobudželačerstwow, druge časopisy atd. ze samsneje móšnje plaćić. Kak je to přewjedl a z čim je so so při tom žiwil, je mi njejasne. Ale ze swojej sylnej wolu a z wulkimi woporami zdžerža časopis, kaž sam praji.¹⁴⁶⁾ Tež sam wupraji, zo při tajkich wobstejnosćach znutřkowne wobstaranje časopisa čerpješe. W běhu lěta 1845 pak wšitko zasy do porjadka přinjese. Započatk smažnika 1845 ekspedowaše 4. zešiwk. 1846 měješe najskerje na 500 abonentow.¹⁴⁷⁾

Dalše plany z lětopisami.

W tom času, skoro paralelnje z knihikupskim a bibliografiskim organisowanjom, prócowaše so Jordan wo dalše wutworjenje Lětopisow. Dajmy tu najlěpje Jordanej samemu rěčeć. Piše Šemberje^{147a)} w lisće 10. IV. 1846: „Druhi předmjet (hlej str. 133), kiž mam nětkole najbóle na myslach, je, lětopisy scinić k organej, w kotremž njebychu so jenož literarne zjewy słowjanskich narodow pojednaje, ale tam bychu so tež wobdžělaće wšě słowjanske splahi zajimowace prawidlowne rozprawy wo wšěch přeměnenjach, wobstejnosćach a přečach w nastupanju politiskich poměrow, dušowneho rozwića a narodneho žiwjenja, zo bychu wšitcy narodowcy měli přecy powěsć wo tom, štož zdžěłany džěl kóždeho jenotliwego naroda tučasnje jima — zo by jedyn narod wot drugeho wuknyl, što ma činić a što ma wostajić — zo by była mjez nami jena mysl, jena wutroba a jene

¹⁴⁶⁾ W Lětopisach 1848, I., str. 2.

¹⁴⁷⁾ Tak móžemy indirektnje sudzić z lista Hancy ze 6. smažnika 1846.

^{147a)} Hlej přisp. 152.

žiwjenje. Hakle potom móžemy wo wzajemnosći rěčeć a mjenować so jedyn narod. Zo by so tutón zaměr tak ruče hač móžno docpěl, dyrbjja so lětopisy jako jenički přihódny organ pozběhnyć k tajkemu centralnemu stojnišću. Tehodla pisach hižo do wšěch kóncow Słowjanstwa a sym sebi wot najkřmnanšich a wěcy poddanych mužow tajke rozprawy wuprosył.“ — Z tym wobroći so nětko tež na Šemberu, hač runjež je z Brna hižo tež Mikšičku dobył. Z tutym zamyslom zwisuje tež Jordanowe „Wozjewjenje a próstwa“ w Lětopisach 1846, V., 232. Jordan měješe potajkim dalše wulke nowinafske plany. Khileše so bóle a bólek jenemu z nadawkow z wotprědka Lětopisam postajeneju: služić Słowjanstwu a jemu wutworić centralny wšostronski organ k wzajomnemu so zbližowanju. Wobroći so dla tajkeho wotpohlada do wšeho Słowjanstwa dla nowych sobudźělaćerjow. Pytaše sebi wyše toho tež stajneho soburedaktora. Ličeše dolho na Klácela. Skónčnje pak dobu jenož zasy lužiskeho Serba: J. E. Smolerja.

Smolef přesydlil so w różowniku 1847 do Lipska, zo by dźěło soburedaktora přewzać mohł.¹⁴⁸⁾ Z lětnikom 1847 dostachu zešiwki hinajšeho zwonkowneho zřadowanja, nic wjacy kaž dotal po rubrikach: I. Biographie, II. Schöne Wissenschaften u. Künste, III. Literaturgeschichte, IV. Geschichte u. Alterthümer, VII. Geogr, Ethnogr., Statistik, VIII. Sociale u Kulturzustände, IX. Miscellen, ale podawa rjad nastawkow, recenzijow atd. bjez tajkeho rjadowanja. Za to wutwori nowu rubriku: Kleine Mittheilungen, kotraž wobshahuje wosebje prjedawše: Sociale und Kulturzustände. Z njej kročeše za zaměrom runje horjeka w lisće Šemberje wopisanym. Z lětom 1848 mějachu tydžeńscy wukhadžeć.¹⁴⁹⁾ Woprawdže wuńdže hač do 6. jutr. 8 č. Z 9. č. přewza Smolef tež oficielnje redaktorstwo, na kotremž měješe dotal (po wozjewjenju č. 9, 1848) „najčiniši podźěl“. Jordan chcyše dale jenož „jako hłowny sobudźělaćer sobuskutkować, dokelž druge wobšěrne dźěła jemu njedowola, redakciju samu dale wjesć“. Přesydlil so mjenujcy mjez tym do Prahi a zwoła a nawjedowaše tam sobu přeni Słowjanski kongres. Wudawaše tam dženik „Slawische Centralblätter“, a tak drje žadyn čas a mysle na „Jahrbücher“ wjacy njeměješe. Ze Smolerjowym přewzaćom přida so, wotpowěduju nowym pře-

¹⁴⁸⁾ Njejednaše drje so tehdom hižo jenož wo přiwzaće Smolerja do redakcije Lětopisow, ale Smolef měješe najskerje z cyła stupić na Jordanowe město (tehdom so do Prahi hotowaceho) tež w nastupanju jeho knihkupskich předewzaćow Hlej str. 53 t. č.

¹⁴⁹⁾ Hlej Jordanowy list Bukej z 20. XI. 47.

měnjennem politiskim poměram, politiska příloha „Slawische Rundschau“. Wobej wukhadžeštej z č. 23 „ze zamolwitosěu Słowjanskeho knihikupstwa w Lipsku, redigowanej a wudawanej wot J. E. Smolerja w Budyšinje“, čišě pola Hiecki w Budyšinje. Smolef z nimi přesta započatk l. 1849, wobnowi pak „Slawische Jahrbücher“ 1852.

C) Dalše literarne a organisatoriske skutkowanje w Lipsku.

Organisowanje słowjanskeho knihikupstwa.

Wosebity wotdžěl lětopisow tworješe słowjanska bibliografija, kotraž sebi zasluži tež wosebiteho spominanja. Stoji we wuzkim zwisku z Jordanowymi planami organisowač słowjanske knihikupstwo. Tehodla zjednoču woboje tež do jeneho wotdžěla. Wo wobšěrnnu słowjansku bibliografiju prócowaje so Jordan hnydom wot započatka Lětopisow a přewjedže ju stajnje dokładnje po cyłem přěnim lětniku, w kotremž ju zřadowaje po narodach: ruska, čěska, pólska literatura a njesłowjanska literatura wo Słowjanach. Wo južnosłowjanskej mjelči z jenym wuwzaćom w 4. zešiwku. Njeměješe po zdaću w tej dobje hišće dobrych počahow do Ilirskeje a Serbskeje. (Pódlu bibliografije podawaje stajnje po wšěch lětnikach revueju časopisow, słowjanskich a druhich, tak daloko hač podawachu nastawki wo Słowjanach.) W 5. zešiwku 1843 wozjewi, zo chce w přichodnem lětniku bibliografiju „cyle hinak zřadowač“. W njewobstajnem lětniku 1844 wšak poda jenož jenu pokazku, noweje bibliografije, zřadowaneje nětko po wědomostnych wotrjadach. To drje běše to nowe. W lěće 1845 drje spušći systematisku bibliografiju cyle, ale džělaše na tom, postajić ju na praktiski zakład, na zakład centralneho organisowanja słowjanskeho knihikupstwa, kotrež běše hišće cyle zanjerodžene. To běše jara nuzne a wažne počinanje. Jewi so tu Jordan zaso cyle jako praktiski a iniciativny Wšosłowjan. Z tutym projektom so hižo dawno nošeše. (Hlej nastawk „Was thut uns jetzt am meisten noth?“ — str. 25 t. č.). Wozjewi swój projekt w formje namolwjenja w VI. zeš. 1845, str. 235 (potajkim něhdže we pražniku): Roztřěskanosć w słowjanskim knihikupstwe¹⁵⁰) zadžěwuje wšemu powšitkownemu wužiwanju našich dušownych plodow. Žadanje je džěa a bóle čućiwe, zo bychu

¹⁵⁰) Přir. wšě te skórzby tehdomnišich słowjanskich wótěincow a literatow.

so zřadowale we hłownych słowjanskich městach depoty, hdžež bychu wšě wažniše słowjanske pisma na składže byle. Wobhladniwje přispomni k zmérowanju censury, zo so tu njejedna wo politiske abo hewak podhladne kniže, ale jenož wo wědomostne a wo wumělstwowe. Mjenuje potom města w Rakuskej, Serbiji, Ruskej a Pólskej, w kotrychž měle so tajke depoty wutworić, w Němskej we Wrótsławju a Lipsku. Tu chce nadawk Jordan sam na so wzać a zřadować centralny depot w Lipsku. Prosy wšěch słowjanskich nakładnikow a spisatełow, zo bychu jeho podpjerali ze zapóslanjom znajmjeńša jednoho eksemplara kóždyje wušleje kniži. Rukowanje za dowěrjenje kniži dyrbi sam jako wosoba na so wzać, doniž je po dalšim wutworjenju knihikuptstwo[!] ¹⁵¹⁾ njeprzewozmje. Dla lóžšeho přewjedženja chce so z knihikupcami we hłownych městach: w Prazy, Winje, Póznanju, Warsawje a Pětrohrodže zjednočić. W biografiji wjedu so kniže, kiž su w Lipsku na skladže. Plan položi wosebje tež słowjanskim wótcincam na wutrobu. Wobroći so wšěce do wšěch kóncow z dopisami, z kotrychž mi jenož jedyn předleži: list Šemberje ¹⁵²⁾ z 10. jutrownika 1846, hdžež piše pódla druheho: „Zda so, zo předewzaće, kotrež spytach, mjez našimi narodowcami namaka zdarny postup a wjelestronske wobdželenje. — Kak jara mje wokřewja wosebje džělbraće mužow, kaž Wy, wjelečesćeny knježe, móžeće sebi jenož potom myslić, hdyž powažujete wšitke te zadžewki, kotrež so do puća stajaja kóždy jenož někak powšitkownej koncentraciji słowjanskeho knihikupstwa. Zda so być — z cyla směšno, wočakować wot druheho naroda, zo by čital kniži w druhej narěči. A tola móže so naša wědomostna literatura a najnadobniše wuplody našeje poesije jenož potom pojnje pozběhnyć, knježi-li w tutymaj „branchomaj“ wzajomna přezjenosć a zdželenje“. Poslednje słowa pokazuja nam, zo naspomnjeny plan njeběše někajke čisće wobkhodne předewzaće za sebję, ale jenož stawěk we Jordanowych wšosłowjanskich idejach a zaměrach, wšak cyle praktiskich, kotrež pytaše zaměrnje realisować.

Centralny depot słowjanskich knihow wutwori pozdžišo dale do wosebiteje zapisaneje firmy „Slawische Buch-

5.) Hlej dale deleka.

¹⁵²⁾ Alois Vojtěch Šembera (1807—1882), profesor českeje řeče we Wołomucu (na stawowskej akademiji), potom w Brnje, wot l. 1830 prof. č. řeče na wiedeňskej universite. We Wołomucu a w Brnje skutkowaše Šembera jara horliwje jako narodny budžitel, wudawajo protyki a wobdželuju so při redakciji „Morawskich nowin“. Staraše so wo nakład wažnych českich knihow.

handlung.“ Knihikupe E. Keil běše jeho kompagnon. Firma so oficielnje wozjewi 4. nalětnika 1847. Mjez tym započea bibliografija z nowa wukhadžeć z 3. zeš. l. 1846 we wěcnem, wotrjadnem zrijadowanju po 12 rubrikach. Lětnik 1846 wobsahuje něhdže 550 čisłow, lětnik 1847 něhdže 700 čisłow. — „Słowjanske knihikupstwo“ steješe we wobkhodnem zwisku w Rakuskej na př. z firmu Leo a Schmidt we Widnje, z Kronbergerom a Rziwnasom w Prazy a z Mikšiěkom w Brnje, tež z firmu Tender a komp. we Widnje a dale z Arnoldowym knihikupstwom w Draždžanach. Jedna z přernih firmow, kotraž na Jordanowy namjety w nastupanju depota a bibliografije reagowaše, běše nakładnistwo F. Wachter a Tirnau. Jordan mjenuje raz knihikupstwo Hölcel we Wołomucu, zo so da za ideju zhrěć. Bibliografiski „Anzeiger“ wužiwachu na př. w VI. zeš. 1847: pólске knihikupstwo Ed. Winarz a E. Günther w Hnězdnje. Jordan poskićeše so tež, zo chce wuměnjenje a wobstaranje wšěch słowjanskich časopisow wobstarować.

K funkciomaj, hižo mjenowanymaj (centralny depot a bibliografija) přewza „Słowjanske knihikupstwo“ hišće třeci wažny nadawk: nakładowanje a wudawanje słowjanskich a słowjanskim zajimam služacych knihow. Zapis knihow, kiž wuda „Słowjanske knihikupstwo“ hač do l. 1847 hlej na kóncu mjezy zapisami. Tež nakładowaše nětko Lětopisy. Jordan nawěški knihikupstwa sam podpisowaše¹⁵³). Běše zapisany wobsedžeć firmy¹⁵⁴).

Projekt časopisa „Lipy.“

Nowinarja Jordana wulke a wobćežne „Jahrbücher“ hišće njespokojachu. Kónc lěta 1844 wobroći so na sakske ministerstwo ze žadosću wo koncesiju za nowy časopis „Lipa“. Měješe to być česki pisany (znajmjeńša z džěla) časopis liberalneho a radikalnje narodneho (českeho) zaměra, wukhadžacy w Lipsku, tajki, kajkiž w Rakuskej samej wudawać so njedowoleše. Měješe so potajkim pašować přez mjezy, podobnje, kaž so to mnoho stawaše z němskimi liberalnymi „Grenzboten.“

Projekt wuzcy zwisuje z Klácelom. Hdyž běchu tu toho dla jeho słowjanskeho a liberalneho zmyslenja z pro-

¹⁵³) Hlej Jahrbücher, 1847, III.

¹⁵⁴) Wobkrući to tež rakuski konsul w Lipsku, w jednej policajskej rosprawje z 8. winowca 1849: „— Dr Jordan, dem die Slawische Buchhandlung in Leipzig bis jetzt noch eigenthümlich zugehört. Ernst Keil ist der früher offene, nunmehr wahrscheinlich noch geheime Compagnon der genannten Firma. —“

fesury wotsadzili, pytaše jeho Jordan za sebje a swoje předewzaća dobyć. Klácel měješe wěsće nowy časopis redigować. 15. hodownika piše Jordan Klácelej, zo by jenož bórzy do Lipska přišol. Wo bydlenje a žiwne potřeby chce so wón, Jordan, starać. Wšitko je hižo hotowe, papjera nakupjena, pismiki late! němske njetrjebali hakle leć, te tola w čišćeńjach mějachu]. Jenož koncesija hišće pobrachowaše — a tu njedosta! We wulkim róžku 1845 dosta wotpokazacu wotmołwu. 12. nazymnika rozprawuje wo tom Klácelej: Hnydom po přenim wotpokazanju wobroći so druhi króć direktnje na ministerstwo; přispomni w swojim pismje, zo je narodny bój w Čěskej[!] bjez toho wudyrił a ma so nětko do kónca wojować. Zo so to stanje na měrne a zakońske wašnje a bjez ščuwanja krewoluciji, za to rukuje jeho (Jordanowy) karakter[!]. Hrozy bjez toho strach, zo čěsne položenje zjawneho měnjenja wubuchnje. Skónči z hroženjom, zo, njedostanje-li koncesiju, budže nuzowany, činić to same w jenotliwych brožurach, štož chce z nowinu wuwjesć. Jako přičinu podsuny, zo dyrbi wudawać brožury wulkeho wotbytka, zo by móhl žiwy być. Cyłu žadosć mjenuje Jordan „eine geharnischte Eingabe, ein wahres Meisterstück eines hiesigen Advokaten. —“ Wosta wšak při wotpokazanju. Činjachu Jordanej hišće mnoho komplimentow. Zo by ministerstwo sebi njepríjornu wěc na lóhke wašnje wotbyło, da jemu dobru radu, zo by časopis druhdže wudawał. Jordan wobroći so tež nětko do Wrótsławja a to na Čelakowskeho, tola tón jemu mało wuhladow činješe. Jordan spózna, zo so plan njehodži přewjesć a jón z myslow spuści. Za to chceše nětko z brožurami skutkować.

Dalše literarne počahi z Klácelom.

Ale Klácel njestoji Jordanej blizko jenož z lětopisami a z „Lipu“. Je w čěskich literarnych stawiznach znate, zo Jordan wuda 1845 pod swojim mjenom Klácelowe: „Jahůdkki ze slovanských lesů“ a „Ferinu Lišaka z Kuliferdy a na Klukově, ělli kratičku historije zlopověstných kousků starého Reineke“¹⁵⁴⁾.

Prěnja z mjenowaneju knihow je satirisko-didaktiska zběrka z moralnymi a politiskimi (čěskosłowjanskimi) tendencami. Druha je swobodna parafraza Goethoweho

¹⁵⁴⁾ Hlej J. Kabelikowy nastawk wo Klácelu: Lit. česká 19. st. 1905, III., str. 175—176. Recensije w Jahrbücher 1845: wo Jahůdkkach str. 353, wo Ferinje Lišaku str. 383. Wobě knizy wuda „Expedicija St. Lětopisow.“

zvrějaceho eposa „Reinecke Fuchs“ z podobnymi tendencami kaž přenja z knihow. Knihy tajkeho satiriskeho, swobodomyšlného a słowjanskeho ducha wotčísćeć běše tehdom w Rakuskej njemóžno. Kruta reakcionarna censura jich číš njedowoleše a jich autorow a spěchowarjow přesčehowaše. Jordan, „słowjanski konsul w Lipsku“, kaž je so tež mjenował, organisator a agitator — móžemy rjec — słowjanskeje kulturnje revolucionarneje centrale tutej a druhe tajke knihy číšćeše a nakladowaše we swojej „Expediciji Słowjanskich lětopisow“, pozdžišo we svojim „Słowjanskim knihkupstwje a pašowaše je do Čech. To běše wězo jara wobčežne prócowanje, kaž na př. tež z jeneho Jordanoweho lista Bukej, tehdom studentej Lužiskeho seminara w Prazy, z 9. I. 1845 wučitamy. Jedna so w tutom lisće wěsće wo knihi horka mjenowaneju titlow, kotrež potajkim z wěstym Šoltu, wjednikom nakładneho čolma, po Lobju horje z Draždžan do Prahi pašowaše.

Klácel wobstara tež česke přeložki k Jordanowej pólskej chrestomatiji za Čechow. (Hlej zady zapis A čisło 8 a 9.) 12. nalětnika 1845 poskićuje so Jordan Klácelej, zo by rad nakladował knižey wo Husu a Hieronymu, jeli zo by to měl za dobre a jeli zo by je chey spisae. Njedóndže k tomu ¹⁵⁴⁾. Měještaj tež wšelake druhe projekty, někotre nospomni Jordan we svojich listach Klácelej, ale zawobaluje dla censury wěcy z wjetša tak, zo šlowjek z čežka spóznaje, što mjez sobu měještaj do jednanjow.

Tež po njezdaru projekta z „Lipu“ pytaše Jordan Klácela na krótsi abo dlějši čas do Lipska dostać. Naprašuje so 12. jutr. 1845, tež w přichodnem (4.) lisće z 4. VII. 45. Tehdom dosta Klácel přikaz, so zasy do klóštra wrócić, zo bychy jeho pod krutej kontrolu měli. Jordan to jara wobžaruje a pyta tomu zadžěwać napominajo jeho, zo by z tej skladnosću swoje wěcy ekspedował „na te městno“ (Lipsk?), potom sebi někajki měsac dowolenja wzał a něhdy w lěcu abo nazymje so tam podał, hdžež tute jeho wěcy mjez tym budža. 24. požnjeńca 1845, w lisće z Prahi, jeho kruće napomina, zo by so rozsudził; zo by nětkle prawje džěłał na wěcach, wo kotrychž staj prjedy řečaloj a potom do Českeje abo do Lipska k Jordanej přišoł. Dže-li wšitko špatnje, wostanje přecy hišće móžnosć, hić do Južnosłowjanskeje. Klácel wšak sebi to rozmysli.

¹⁵⁴⁾ Hlej Čas. Mat. Moravskè r. 43 a 44 (1919/20).

Jordan a Nowokatolicismus.

Jordan so jara zajimowaše wo nowe 1844/45 so rozšerjace hibanje w katolskej cyrkwi, wo tak mjenowany Nowokatolicismus abo Němskokatolicismus ¹⁵⁶). Jordana zajimowaše tu kaž w kóždym druhim nastupanju prašenje: Móže to našim słowjanskim zaměram služić a kak mamy so tehodla k tomu zadžeržeć a jo za naše zaměry wužiwać? Tu kaž w podobnych padach čuješe čim dale čim bóle swoju wosamoćenost w Lipsku. Zrozumjenje z wostatnymi słowjanskimi wjedžerjemi běše wobćežne a móžeše so jenož pisomnje stawać, a při tom njemóžeše so hišće pósta wužiwać. Zo běše to lóhkomyslné, za to přinjesechmy tu hižo dosć dokladow. „Wužiwajo dobrou skladnosć“, wobroći so Jordan tež w nastupanju noweho hibanja do Čech na Klácela, móžemy drje prajić: w přěnim rjedže. Piše jemu 12. III. 1846 ¹⁵⁷): Es wäre mir jetzt außerordentlich wichtig mit Ihnen und den Pragern mich zu beraten, ob wir von der neuen Bewegung in der kath. Kirche Gebrauch machen sollen? Wir haben die jetzige Geistlichkeit für uns, das ist wahr, allein schon fangen die Pešinaisten und die od

¹⁵⁶) Nowokatolicismus, zwjetša tež Němskokatolicismus mjenowany, je nabožinske hibanje mjez katolikami hłownje w Němskej, kiž wudyrli nazymu 1844 Z bližšej přičinu k tutomu wotdžělenju so wot romsko-katolskeje cyrkwe běše wustajenje z bóžnikoweje suknje w Trieru 1844, kotraž biskop Arnold zarjadowa, a kotraž wulki pohoršk zbudži tež mjez liberalnymi katolikami. Signal k hibanju da list katolskeho duchowneho Ronge-Wrótsławskeho na biskopa Arnolda, w kotremž tuto wustajenje jako přiwěrstwo a přibóžstwo wotrije zasudžowaše. Hižo před tym wotriježny a wustupi w Schneidemühlu w Poznańskej provincy kaplan Czernski (Polak) z džělom swojeje wosady z romsko-katolskeje cyrkwe, založiwi křesćansko-japoštolsko-katolsku wosadu Ronge dosta wulki přiwisk, najprijedy wosebje w Šlezyskej. We Wrótsławju založichu 4. II. 1845 wosadu, kotraž so mjenowaše „deutschkatholisch“. We swojim wěrywuznaču mjez druhim postaji zaso Khrystusa jako jeničkeho posrědkowarja mjez Bohom a čłowjekom a zasudžowaše po tym modlenje so k swjatym, česćenje wobrazow a relikwijow, wotpusćki a procesije. W měrcu 1845 měješe wosada 1200 přiwisowarjow, wšudžom po Němskej, wosebje w Piuskej a Sakskej nastachu nowe wosady, w Lipsku 12. II. 45. 23.–26. III. wotmě so w Lipsku přěnja cyrkwinska zhromadźizna, na kotrejž so na powšitkowne zasady němskokatolskeje cyrkwe zjednočichu, kotraž so w nastupanju wěry, Božeje služby a wosadneho zarjadowanja bliža so ewangelskej cyrkwi ju wšak w demokratiskim zarjadowanju přetřejichu. Při mši zawjedže so město laćanskeje němska řeč. W juniju ličachu němskokatolske wosady na 40 · 50000 sobustawow. W Rakuskej a Bayerskej so hibanje kručě potłóčowaše, tež w Pruskej a Sakskej jemu wyšnosće njepolěkowachu. Wosebje pak přez znutřkowne rozkory hibanje bórzy zaso woslabi.

¹⁵⁷) Tutón džěl lista so hižo wotčišća w Čas. Mat. Mor. r. 43/44 (1919/20). Prawo wotčišćeć dalše listy Klácelej wobkhowa sebi k prof. Souček w Brnje.

sv. Jana dědictví an, schein zu werden; wohin soll das kommen, wenn sich unsere Ideen fester eindringen und klarer hervortreten! Die neue Geistlichkeit ist uns lange nicht so gewiß! Dort [w nowokatolskej cyrkwi] muß sie national sein, weil sie ja in der Muttersprache reden muß. Auch kann die Aufregung, welche eine solche Sache hervorbrächte nur guter Wirkung sein, d. h. sie muß den Volkgeist wach rufen, wecken und beleben!“ Jordanowe stejnišćo, jeho přikihilosć k nowemu hibanju je potajkim bjezdweľne. Hač do noweje cyrkwe zastupi, njewěm, ale skutkowaše za nju a wobdžěli so při wutwarjenju lipskeje wosady hromadže z Robertom Blumom, znatym němskim liberalom a 1848 wotpóslancom do Frankfurtskeho parlamenta. Wěšće to nječinješe za cyrkwu jako tajku, ale zo by jej na nohi pomhaľ, hdžež běše to runje móžno, z wočakowanjom, zo hibanje swoje plody přinješe za jeho a jeho předelow zaměry. Pytaše na př. za lipsku wosadu fararja a tu so wobroći na — Klácela. Znajmjenska njemóžu hinak zrozumić cyle zawalene jednanje w 4. zakhowanem lisće Klácelej, hdžež so jedna wo wěstem „Lecaku“, kiž njeje nihtó druhi hač Klácel¹⁵⁸⁾. Jordan so praša, hač chce přijěć městno fararja němskokatolskeje wosady w Lipsku. Rob. Blum a wostatne předsydstwo rukuje za mzdu 600 tol., štož je w aktach pola Jordana zapoložene tak, zo předsydstwo njemóže wróćo stupić. Jordan žada, zo by so bórzy rozsudził a praša so, hač změje při tom khwile, „der großen Dame [= Słowjanstwo], die Le [cak = Klácel] und ich anbeten, auch noch einige Zeit zu gewähren?“^{159) 159a)}

Jordan spisaćel abo wudawaľ mnohich knihow a brožurow.

K kapitlam wo Jordanowem lektorstwje, wo jeho „Jahrbücher“ a „Lipje“, wo słowjanskej bibliografiji, wo organisowanju słowjanskeho knihikupstwa a založenju firmy „Slavische Buchhandlung“ w Lipsku sľuša so hišće spominać na syľu knihow, kotrež w lipskej dobje spisa a wuda, zo bychmy měli we hľownych rybach wobraz Jordanoweho skutkowanja w jeho lipskej dobje, w dobje najwjetšeho rozwića Jordanoweho literarneho skutkowanja, w dobje jeho „słowjanskeho konsulatstwa w Lipsku“.

Pokazuju z krótka na zapis Jordanowych knihow (str. 54 sl.) kotrež w tutej dobje wuda (A, č. 3.—18.) a

¹⁵⁸⁾ W druhim lisće dostanje mjeno Lecal (hlej: L e k a l c).
6 5 1 3 2 4

¹⁵⁹⁾ Hižo tuta poslednja sada pokazuje bjezdweľnje na Klácela.

^{159a)} Dodam k tutej naležnosći hišće přispomjenku z lista Bukaj z 9. I. 1846, kotraž derje wobswěľtuje Jordanowy pódlanski zajim

kotrež projektowaše (B, č. 4.—7.). Tu přidam jenož hišće z krótka někotre přispomnjenki:

1) K č. 11: Geschichte der russischen Literatur. Nach den Otečestwenija. Zapiski 1843. Samsnu mačiznu podawa hižo w „Jahrb.“: 1843, IV, 265—270; V, 344—350; 1844, III, 91—93; IV, 143—147. Kniha „Geschichte atd.“ je pornjo nastawkam w „Jahrb.“ nowe, rozmnožene a dokončene předželanje z časopisa „Otečestwenija Zapiski —“

2) K č. 12: „Die Vorläufer des Hussitenthums in Böhmen.“ Tuta mačizna je wot slawneho českeho historika Palackeho. Přispomnju hišće str. 45 t. č. něšto wo předhistoriji tuteje knihi. Jordan posła Palackemu rukopis wróčo hakle 6. VI. 1846, hdyž běše kniha skoro w čišću hotowa. Kaž z připožeheneho lista widžimy, jednaše Jordan cyle samowólnje bjez wědomja Palackeho, dla čehož so nětko pola Palackeho zamołwja¹⁶⁰). Měni, zo ani njesmědžiše jemu to dopředka wozjewić, dokelž by Palacki potom hižo swojeho zastojnstwa dla nuzowany był, přečiwo tomu protestować. Tak pak je napřečiwo censurje kryty. Recensiju knihi poda w „Jahrbücher“ 1846, VII., 286. Hižo w titlu („Aus den Quellen.“ Herausgegeben von Dr. J. P. Jordan) a wosebje w recensiji dawa dosć jasnje mjez rjadkami čitać, zo je jenož wudawař a zo je autor w Českej, kotremuž censura swoje „imprimatur“ njeprizwoli. Haj rečo wo autoru přinješe mjeno Palackeho do tajkeje blizkosće, zo njebě přečezko, na praweho autora hodać. Pod Palackowym mjenom wuńdže kniha potom w l. 1869 z nakladom Friedr. Tempskeho, w čěskim originalu 1872 w Radhoštu¹⁶¹).

3) K č. 14: „Der zweifache Panslawismus —“. Je to přeložk z francowskeje knihi: Les deux Panslavismes Situation actuelle des peuples slaves vis à vis de la Russie. Par Cyprien Robert, Paris et Leipzig 1847“. Jordan z wulkeho džěla přihłosuje; porjedzuje wšelake mēnjenja wosebje w nastupanju rakuskich Słowjanow, znutřkownych poměrow Rakuskeje a nadawkow tutelho stata k swojim słowjanskim staćanam.

wo Němskokatolicism. horka naspomnjeni. Piše: Nowokatolscy su jara zaspani, won so bóle a bóle wěcori pola nich, mi so zda za někotre lěta budža luterscy! woprawdže to hižo su.

¹⁶⁰) Njeje wšak tež wuwzamknjene, zo Palackemu tak pisa z wot-pohladom, zo by rakusku censuru myliť a z tym Palackeho kryť.

¹⁶¹) Hlej tež Lit. čěská 19. stol. (1905) III: Fr. Palacký v letech 1823—48. (napisašaj Arne Novák a Jos. Pekař), str. 120. Tam dyrbymy ale tež čitać, zo knihu wuda „pod svým jménem v Lipsku německý [!!] profesor J. P. Jordan.“ W swojej knizy: Fr. Palacký. Swětová knihovna, 1912, č. 1025—1026 piše wšak Pekař str. 92 jenož: „Palacký odevzdal práci lipskému profesorovi J. P. Jordanovi.“ Zo běše Jordan Serb a

4) K č. 8/9: Dieslavischen Sprachdialekte – atd. Hancy piše 20. VIII. 1844: Skoro [= bórzy] po tej [= č. 8.], zawěsí do Jutrow 1845 wuńdže čěski, potom ruski, dale serbski (łužiski a južny), ilirski, slovenski, slowacki, starosłowanski jazyk –“. Wuńdžetaj wšak jenož 2 zwjaskaj: č. 8 a 9 mjenowaneho zapisa.

D) Dodowki k Jordanowemu žiwjenjoběhej hač do kónca lěta 1847.

Dodawamy hišće někotre data z Jordanoweho žiwjenjoběha: W nalěcu abo w lěcu 1843 woženi so z Rosaliju, rodź. Sauerec z Weißenfelsa w Pruskej. Pokhadžeše pječa ze zamóžiteje a wosebneje němsk. patriciskeje swójbje. Wobdari jeho 1845 z džowku Ludmilu († 1921) 1846 porodzi z naslědkom žalostneje horcoty, kotraž w tutom lěće knježeše, 6 měsačne džěco. Hižo 1847 dostaštaj druhu holčku Marju († 1865) a porjadnje slědowaše kóžde druhe lěto džěco: 1849 Eduard († 1910?), 1851 Hugo († 1872), 1853 Arthur († 1916), 1855 Paul († 1871), 1857 Rosalie († 1912) ¹⁶²⁾.

W nalětniku 1843 připowjedzi so jako „osnowatel matice české“ (hlej 8. list Hancy).

W žnjencu 1844 pučowaše ze swójeje mlodej žonu po sewjernych Čechach: Z Kheba do Karlowych Warow a do Čoplic. Chcyše tehdom tež hač do Prahi, tola přindže jenož hač do Žatca, dokelž běše jeho „čas krótki a jeho žena njesmědžeše tak daloko jěc“. Jordan wšak žedžeše, zetkać so zasy wosobinsey z čěskimi wótěincami a zeznać postup, kotryž čěska narodna wěc činješe: „Abych po tém zaměry mé o Rakouské vlade i čechowstwi spořadal, musim přijít w Prahu a sam svojimi oczyma prohledat, co se stawa“ ¹⁶³⁾.

1845 w póznjeńcu wopyta Prahu.

Jeho žadanje dopjelnj so w požnjeńcu 1845 ¹⁶⁴⁾. Dolho drje so njezdžeržowaše hižo policije dla, tež njeměješe ženje khwile; tola njesprócnjwy Jordan za džen wjele wotbu. Srjedu 24. požnjeńca piše Klácelej list z Prahi, najprjedy namjetuju, kak byštaj so zetkałoj. Wšak plan přeměni: Pjatk

serbski a słowjanski narodowc wulkeje wažnosće a wuznama, to njebě spisacelomaj znajmjenša tehdom po zdaću wědomje.

¹⁶²⁾ Pozdžišo wo nich wjacy.

¹⁶³⁾ Z lista Hancy z 8. X. 44.

¹⁶⁴⁾ Přirunaj tež Jordanowy list Bukej z 9 januara 1845, wosebje tež přispomnjenku k datej.

popoldnju chcyše z čahom do Brna (ke Klácelej), samsny wječor hišće wróto do Wołomuca (wěsće k Šemberje). Njedzela hakle wróto do Prahi, wječor do Líbochowa k Veitej a pónđzela do Draždžan. Ale policija jemu zasy plan skazy. Měješe drje pas „Nach Prag und weiter“, ale rakuski konsul wisum jenož do Prahi wustaji a tak jemu policija jězbu do Brna njedowoli. W Prazy wopyta wězo wšěch sławnych čěskich wótčincow Palacký pokaza a přewostaji jemu k přehladańu tež swój rukopis „Předchůdcové Husitství v Čechách“, kotryž běše 1842 předpoložil w „Kral. česk. towařstwe wědomosćow“ jako přeni zwjazk historiskeho pojednanja: „Učeni Čechové a Morawané XIV. XV. století, tež díla jejich, pokud možná, popsána.“ Censura čišć njedowoli. Jordan wza rukopis pozdaću bjez wědomja Palackeho sobu do Lipska a wuda jón tam 1846 pod swojim mjenom.

1046 we winowcu pučuje na słowjanski juh.

Móžemy sebi lohcy předstajíc, kak horco žadaše Jordan, póznać ze samsnymaj wočomaj cyle te wulke Słowjanstwo, za kotrež džělaše a kotrež zastupowaše jako „Słowjanski konsul w Lipsku“, kaž jeho tež mjenowachu. Hdyž běše jemu to 1841 tež pražska policija skazyła, pućować z někotrymi słowjanskimi wučěncami po Južnosłowjanskej, tak tola tutón wotmysl wěsće ženje z myslow njepušći. W léće 1846 skónčnje wažnje přemyslowaše wo tom, kak by stary wotmysl přewjedl. W lisće Hancy z 6. II. 1846 připomni tole: „Běch létsa rady zas [běše tam w sept. 45] do Prahi přišol, a tež trochu dale do Wuher a do Srbska pokuknyl, ale nějo móžno, pěnezy su mi khětfě wulětało a tak wostanu doma —“. 4. požnjeńca 1846 piše Palackemu: „— Z mojim pućowanjom po rakuskim Słowjanstwu je to hišće njewěste. Ale wěsće tuto lěto we winowcu —“. A 5. winowca namakamy Jordana woprawdže w Vincovču w Južnosłowjanskej. Pućowaše přez Prahu¹⁶⁵⁾ na Morawu. W Brnje zetka so ze Šemberu, wěsće tež z Klácelom a z druhimi, potom wopyta najskerje Słowaksku, přetož zetka so ze Štúrom, w Peštu konferowaše z Paulowićom, kiž tam wudawaše južno-serbsku nowinu; grichiski metropolita přeprosny jeho do Karłowca, hdžež so zetka z Gregorowićom, profesorom Kasanskeje university a z Pogodinom. K počesćowanju žadnych hosćow wuhotowachu tam narodny swjedžen. (Běchu runje winowe žně.) Wopytachu potom hromadže grichisko-katolske klóštry Krušodol, Remeta a

¹⁶⁵⁾ Hlej list Wocelej z 5. XII. 1846.

Gergetek. Tu jich tamniši arcymadrita pječa jara splendidnje pohosćowaše. W Mitrowicy pytaše překupca Berkića, w Brodže wopyta Berlića. Wet tam pućowaše do Zagreba, hdžež pytaše Gaja a Preusa (Preisa?). We Vukowaru chcyše tež Barona Kulmera wopytać, kotrehož wšak doma njenadeńdže. Pobu tež w Bělohrodže, hdžež so zdžeržowaše 2 dnjej a so zetka z Zachom w někajkim turkowskim domje. We Vincowcach měješe wšak wulke njezbože. Přišedši tam wječor 1/28, wopyta hnydym wěsteho Šokca („Šokac“). Tutón wudawaše so drje za horliwego narodowca, ale jenož z tym wotpohladom, zo by čím lěpje wukonjeć mohł zrudne powołanje rakuskeho čušlaka. Tež Jordan měješe jeho za dobrego Slowjana, wopyta jeho tola hnydom po swojim přižadze. Šokac ludaše fanatiskeho Slowjana, zo by čím wjacy z Jordana wuskušował Tak zhoni něštožkuli wo dotalnem Jordanowem pućowanju. Jordan so tež na njeho wobroći z namjetom, zo by jemu napisał brožuru wo administrativnych poměrach na tudomnišich rakuskich južnych mjezach, w kotrejž by so zadžerženje rakuskeho knježerstwa přećiwu Slowjanam prawje wótrje wuzběhowało a zasudžowało. Šakowcy „kolega“, wěsty Brumer, běše drje jako čušlak znaty. Jeho pytaše Jordan mylić, wudawajo so před nim jako Dr. Kerbter z Prahi. Z rozprawy, kotruž Šokac potom knježerstwu do Wina pošla, zhonimy hišće, zo měješe Jordan plan, založować po Rakuskej towarstwa přećiwu ewilowanju zwěrjatow, „zo by lud pod tutym zakrywadłom za swoje zaměry wobdžělował“¹⁶⁶). Jordan pytaše tež za dowěrjenja hódnyimi wosobami, kiž bychu jeho „Jahrbücher“ a druhe nakładowařske wěcy w Južno-słowjanskej rozšěrjale. Tamny čušlak měni, zo Jordan twori mohł rjec centralu słowjanskich literatow a politiskich tendencow, za kotrymiž slěduja. — Z naslědkom tuteje rozprawy dóńdžechu do Prahi a do Lipska rozkazaj, Jordana kruće wobkedžbować a nadrobne rozprawy podawać wo Jordanowych wosobinskich a druhich poměrach, wo jeho počahach z politisey podhladnymi a dla njepräčelskeho zmyslenja přećiwu rakuskemu knježerstwu znatymi wosobami, wo Jordanowych planach, wosebje pak wo jeho literarnym a politiskim skutkowanju. Z krótka, Jordan přindže w „Lisćinje kompromitowanych“ sobu na přenje městno.

20. winowca běše hižo zaso w Lipsku. Druhich žórlow wo pućowanju njenamakach, hač rozprawy Šokcowu namakanu we Winskich knježerstwowych archivach. Mamy

¹⁶⁶) Hlejš tež list Jordanowy Wocelej (z 5. XII. 1846).

so tu, kaž za wjele druhich žadnych powěšćow wo Jordanu tehdomnišej policiji „džakować“. Jenož kónc pućowanja wopisuje nam Jordan sam w lisće Klácelej z 20. X. 46 (poslednim, nam zakhowanym, němskim, z Lipska): „Runje wróćam so do Lipska. Moje pućowanje runaše so bóle honjeńcy. Do Prahi přińdžeeh sobotu w 5 hodž., běžach potom huydom k mojemu commitentej, džěch $\frac{1}{2}$, 6 do posedženja Měsćanskeje bjesady, disputowach tam z ludźimi swobodnišeho zmyslenja a přesadźich dobyćeřsey jedyn z mojich namjetow. Potom khwatach k baronej Villaniej, pola kotrehož dyrbjach bydlić, ale bydlić njemóžach dla małeje khwile. Potom khwatach drej. Fričej zo bych pokojał jeho jara khoru žonu, skazach sebi potom městno na parniku a wróćich so $\frac{1}{2}$, 10 hodž. do Bjesady, po tym, zo běch z hlodom a lačnosću skoro zahinył, přetož wot připołdnja 11. hodž. njemějach ani wokomika khwile, zo bych něšto zjědł. W 11 hodž. wróćich so do Hwězdy [= hotel] zo bych rano w 3 hodž. zasy stanył a w 4 hodž. so do woza sydnył do „Obřistvy“. Zo njemóžach k. Veitej dóně, budže kn. Veit, kotremuž w bližšej dobje wšitko rozestajam zrozumić. —“ Podobnje snadź wupadny cyle pućowanje. Jordanowa energija zdaše so być njewučerpa-jomna.

Tež w Ruskej Jordan po zdaću raz pobu, najskerje 1847. Tola njewěm wo tom ničo bližšeho; namakach jenož jednu krótku na to so počahowacu naražku w policij-skich aktach.

Fričowa aféra.

Hišće před swojim wotjězdom do Jugoslavije zapleće so Jordan cyle bjez winy, jenož ze swojej dobroćiwosću do wěcy, kotraž jemu wjele mjerzanja wunjese a kotraž je jemu nimo měry zeškodziła. W čěskich narodnych a literarnych stawiznach je powšitkownje znata historija młodeho J. V. Friča¹⁶⁷⁾, kotryž w l. 1846 (l. VIII.) z do-

¹⁶⁷⁾ Josef Frič, nar. 1829, běše syn lěkarja dra. Friča, znateho čěskeho wótčince. Pokhadžeše z přěnich pražskich wótčinskich kruhow. Fričec, Staňkec a Čelakowskec swójby, jako wótčinske znate, běchu mjez sobu přiuznne. Josef Frič předstaji so nam w čěsko-słowjanskich literarnych a narodnostnych stawiznach jako romantiski byroniski basnik, narodny dramatik, politiski basnik, žurnalist, revolucionarny agitator a organisator zahorjeneho hibićiweho, ale tež rozpjeršeneho karaktera. — Jako 17lětny student čekny z domowa dobreju staršeju, hdžež so čuješe w khorobnym młodostnym wulkanskim horjenju putany, do swěta, we kotremž chcyše něšto cyle wulke wukonjeć njewjedžo prawje, što. Zawostaji wobohim starším powěšć, kaž zo je w Sakskej Šwicy, do kotrejež běše sebi wulět sćinił, smjertnje znjezbožil.

mowa čekny. — Přez Draždžany přińdže do Lipska — k Jordanej. Tomu narěča, zo je politiscy kompromitowany, kaž to sam wuznawa we swojej autobiografiji: „Paměti“. Čitamy tam II, str. 14: „Přeochotný Jordan, jemuž spůsobil jsem napotom nekonečné nesnaze a mrzutosti pro poskytnutou mi pomoc, účinnou radu k bezpečnému ukrytu a další přátelské prostřednictví, dal si ode mne namluviti[!], že přehám vlastně z domova, jsa povážlivě kompromitován, pro kterouž příčinu soudil, že v Lipsku, kdež by mně policie snadno vypátrala, nebudu tak jist jako v Hamburku na př., a poněvadž pro okamžik sám nevěděl, čím by se tam mohl snadněji vyživiti, vyhotovil mi dva doporučijcí listy na dra. Toepfera v řečeném městě a ředitele Barthelsa v předměstí Sankt Pauli znějící; k tomu vymohl mi ještě levnější listek u dráhy a zapůjčil mi deset tolárů pro první nutnou potřebu. Odjel jsem, starostlivým doktorem dvě stanice provázen, 10. srpna do Magdeburku. —“

Tak měješe so wěc — a njemóžemy Jordanej ničo wumjetowač, khiba to, zo tak lóhcy wěrješe mlodostnemu njekhmanikej. Wěc dosta pak za Jordana jara khutne wobličo. Dr. Šwestka a domjacy wučef Vinohorsky, wupóslanaj, zo byštaj slědžikoj za měnliwje mortwym Josefom, namakaštaj jeho stopy hač do Lipska — k Jordanej. Njewěm, wot koho wukhadžeše měnjenje, ale bórzy běše powšitkowne měnjenje w Fričec swójbje a cyłem jich wupřestřenem přečelstwje a pola znatych, zo so mlody Frič pola Jordana khowa, zo je Jordan jeho zawjedl a wina na wulkim njezbožu Fričec swójbje. Josefowe listy, kotrež Jordan domoj posředkowaše, mějachu jenož za fingowane. Rozhorjenje přečiwo Jordanej běše powšitkowne. Běše to za Jordana čím powážliwišo, dokelž Fričec a Stańkec swójbje w Prazy tworještej sobu srjedziščo pražskich českich wótčincow. Powěsć wo Josefowem čeknjenju rozšeri so kaž wulka woda, nic jenož po cyłej Praze ale po cyłych Čechach a z nej měnjenje wo Jordanowem wobdželenju a zatamanje tajkeho jeho njekničomneho skutka. Njemóžeše to tež nikomu bóle škodzić, hač runje Jordanej. Słyšmy jenož někotre wusudki, z kotrychž je najhórši a Jordanej najwjetšu křiwdu činjacy Čelakowskeho¹⁶⁸)

¹⁶⁷) Čelakowský (1799—1852) pódla Kollara najpopularniši český basnik ze staršeho časa, z doby českého basnišeho romantisma. Běše sebi slawne mjeno dobyl ze swojimi zběrkami basnjow, napodobowacych hłownje ludowu poesiju: „Ohlas písní ruských“, „Ohlas písní českých“,

wusudk. Piše we winowcu 1846 Stańkej: — „Lipský Jordan, jak mi z dávných časův již známo, jest všehosvitný lhař [= zehlařnik] a člověk nepovné víry —“; 6. I. 1847 samsnemu: „— Nebot' že tam [Josef] sedi a tomu filutovi J.[ordanej] škřabati pomáha, patrno jest —. Jordan byl v mých očích vždy darebák [= njekničomnik], toto jest ale vrch všeho“. Najbóle charakteristiscy zwobrazuje rozpołożenje a zmyslenje, kajkež běše so w Prazy wutworilo, list z 3. I. 1847, pólšany Čelakowskemu najskerje wot Fričec abo Stańkec. Na njezbože wosebje Jordana padny list hišće policiji do rukow, kotraž jón w němskim přeložku do Widna pólša. Wotpólšar tam njeje woznamjenjeny. „Sie wissen wahrscheinlich durch die Verwandten, was sich mit dem Fritsch zugetragen hat. Ich halte den Professor Jordan aus Leipzig für den Gründer und die Veranlassung des ganzen Unglücks; denn da sich nun herausstellt, daß die ganze Korrespondenz, welche durch die Vermittlung Jordans geführt wurde, nichts als Lügen enthält, und nach eingeholten Erkundigungen Joseph weder in Hamburg, noch in Altona ist, bin ich fest überzeugt, daß ihn Jordan in Leipzig hat, um ihn zu seinen Zwecken zu benützen. Dies wäre nun für uns erträglich, denn ein nichtsnutziger Bub kann nur durch die Welt gebessert werden. Allein, wie ich höre, läßt die polnische Propaganda junge Leute abrichten, um sie in Polen zu ihren Zwecken zu benutzen; da nun Joseph bei seinem reizbaren und überspannten Wesen leicht in eine solche Schlinge fallen könnte, da der Verdacht vorliegt, daß Jordan solchen Umtrieben nicht fremd ist, so erschrecke ich über die Gefahr, worin Joseph sich befindet und bitte

tež ze swojimi prosaiskimi džěłami, zabawnymi a wědomostnymi. Najbóle znatv bě w tehdyšim času słowjanskeho romantisma ze swojimi zběrkami: „Slovanské národní písně (I.—III. 1822—27). Běše dołho w zrudnych poměrach žiwy, wěnujo so studiju słowjanskich rěčow a literaturow. Běše z wukubłowarjom, redaktorom, knihownikom. Dołho prócowaše so podarmo wo profesuru w Ruskej, tež w Rakuskej, doniž nje-dosta 1841 profesuru na pruskej universiće we Wrótšlawju. Č. znaješe jako wšosłowjanski romantik jara derje tež luž. Serbow. Wot l. 1827 dopisowaše so ze Zejlerjom 1830 wočišća w Čas. Čes. Mus. (379 hač 406) 11 delnjoserbskich pěsnjow: „Prostonárodní písně Slovanů v Lužice Dolní“, přěnujo to čišćanu zběrku serbskich pěsnjow. Hlej str. 21 a 25, přisp. 30, a str. 38, tež: Dr. Jos. Páta: Z českeho listowanja J. Arnošta Smolerja, str. 51 sl. Zaběraše so tež horliwje ze serbskej rěču a narěčemi a džěłaše na serbskim słowniku. We Wrótšlawju (wot meje 1842) běše Smolerjej pódla Purkynje z druhim wučerjom a jeho mócnym spěchowarjom.

Sie durch einen Bekannten in Leipzig sich erkundigen zu lassen, ob er sich dort befindet.“

Staněk piše pak 15. II. 1847 swojej sotře Čelakowskej: — „Že by byl v Lipsku mám opět mnoho příčin pochybovati. — i poslal jsem psaní k Jordanovi, jemužto jsem trpké činil předhůzky, Jordan mi odpověděl velmi citlivě, vynadav Josefovi darebákův, — „Wěšće sebi Josef tuteho „darebáka“ zasluzi, nic pak Jordan. Staňěk njeběše jenički, kiž Jordanej hórke wumjetowanja činješe. Tež Palacký na př. jemu wo tom pisaše. Jordanowa wotmołwa je dobre dopjelnjenje swědkowstwa Jos. Friča¹⁶⁸). Jordan přeprosý po tutym listě dra. Friča sameho do Lipska, abo do Draždžan, haj njelutuje wobćežnosćow a chce, je-li nuzne, sam do Prahi přińć, zo by nanej wěc rozestajił. Wopyta Friča, je-li nic prjedy, tak we winowcu, wróciwiš so z Južnosłowjanskeje, kaž str. 47 t. č. hišće čitamy. Tola hórkosé přečiwo Jordanej wosta tež pola nana Friča, kaž spóznamy z jeho lista synej Josefej z 30. I. 1847: „Pohřichu byli oba Tvoje tlumočnicí [Jordan a?] lidé, kteří to ani z Tebou a tím méně se mnou dobře smejšleli, zvláště p. Jordan, který se z velkou tíží z podezřeni bude moci vyčistiti, že při Tvém bolestném pobloužnění ruky pomočené podával a naši rodině pravým Mafistem byl. Bůh jej naprav. —“

31. meje 1847 dóndže Jos. Frič pućuju z Parisa domoj hač do Lipska, hdžež jeho policija na dwórnišću zaja, dokelž njemóžeše so legitimować, tež njeměješe pjenjez. Powoła so k swojemu legitimowanju — na Jordana! Tutón na policiju zawoľany a wo Friču wuprašowany, woteda wo nim najlěpše swědkowstwo („čehož jsem vůči němu jen malou měrou zasluhoval,“ přispomni tu sprawnje J. Frič w svojich Pamětach, II., str. 138) a k tomu požči jemu hišće nuzne pjenjezy na dalše pućowanje domoj. Kaž hiž naspomnichmy, padny policiji do rukow list Čelakowskemu z 3. I. 47. Jeho wobsah zbudži wězo žiwy jeje zajim. Slědowaše wobsažne přepytowanje a rozprawowanje wo Friču sen. a jun., wo Jordanu a wo počahach mjez woběmaj stronamaj a wo Jordanowem podžělu na Josefowem čeknjenju. Wospětuje so tu měnjenje Fričec a jich znatych wo winje Jordanowej. Hdyž běše so J. Frič wrócił, žadaše jeho policija k protokolej. Josef cyłu wěc po móžnosěi njewinowaće wuswětlí, jeho nan pak k tomu cyle njetrje-

¹⁶⁸) Hlej list Jordanowy Palackemu z 1. VIII (IX.), druhí wotdžěl (4. IX.).

bawši přispomni, zo je Jordan spytal jeho syna zawjesé a zo je jeho, nanowe namołwjace listy, překřiwil. Z tym Jordanej z nowa křiwdu činješe a jeho tak pola policije hišće dale začornjowaše. Bjezkarakterny Josef tomu přibladowaše.

Pospyty w lětomaj 1946/47 so w Prazy zasydlić.

Hižo str. 103 citowany Jordanowy list Hancy dawa nam spóznać, zo so Jordanej w Lipsku styskaše¹⁶⁹), a zo so nošeše z myslu, wopušeć Lipsk a pytać sebi druhe skutkowanišće w słowjanskej srjedźiznje. Jeho mysle džěchu k juhu, w přenim rjedže do Čech, do Prahi. Přenju wěstu powěsć wo tutom wotpohladu namakamy w lišće Palackemu z 23. VIII. 1846: Pyta za „młodého Lužičana, který z některého času knihkupectvím se obírá,“ (a to njeje ničtó druhi, hač Jordan sam!) někajke knihkupstwo kupió. Zaštyša něšto, zo Neureutter stawa so blazny a zo ma wotpohlad, swoje klamy předać, tež, zo jo w jasnych wokomikach wo tom z drom. Fričom řečať. Jordan prosy Palackeho naležnje¹⁷⁰), zo by z Neureutterom wo tom jednať. Za swój dom w Lipsku¹⁷¹), hotryž pytaše dawno hižo předać, ma nětko wažneho kupca. Palacký so wobhonješe a hišće w samsnem měsacu wotmolwi, zo z Neureutterom nič njeje. Jordan wotmysl njepušeć a nadžěješe so na něšto podobneho. Naležnosć běše wěsće jedyn z přenich předmjetow, wo kotryž jednaše w Prazy při swojim nazymskim pućowanju do Južnosłowjanskeje. Zastaji so najprjedy w Prazy a zasy na wróćopuću. Tehdom namjetowaše Wocel Jordanej, zo by Glaseroweho nowinu „Ost und West“ přewzał, z kotrejž tehdom jara hubjenje steješe. Jordan wróći so k tutomu projektej w lišće Wocelaj z 5. XII. 1846 a prosy tuteho, zo by z Glaserom jednať wo předaće jeho „Ost und West“ a „Prag“ („allein beide, denn eine allein genügt meiner Beschäftigung nicht —“) a to k 1. pražnikaj přichodneho lěta. Jordanej na tom wjele zaležeše (— „Von heute ab sehe ich Ihrer Antwort mit klopfendem Herzen entgegen —. Eilen Sie, foltern Sie mich nicht länger —“). Wocel, (po rozprawje Jordanej z 22. XII. 46) dwójcy z Glaserom jednaše, kotryž njeběše wěcy wotkhlény, wozjewi

¹⁶⁹) 13 list Hancy (z 6. VI. 1846), ke kónce.

¹⁷⁰) Hlej 2. list Palackemu.

¹⁷¹) Königstraße č 1180 noweho katastra. Jordan bydliše: w zymskim semestru 1842/43: Reichels Garten, Vordergebäude; wot lětn. sem. 1843 hač do zymsk. sem. 1845/46: Inselstr. 3; wot lětn. s 1846 hač do přesydenja do Prahi: Königstr. 13 B.

jemu však interesentowe mjeno přečiwo Jordanowemu přeču, zo mólhaj direktnje mjez sobu jednač. Jordan wobroči so na to na Glasera z listom z 27. XII. 1846, zo 4. wulkeho rózka 1847 wosobinscy do Prahi přińdže k dojednanju naležnosće, kotruž chce hač do 10. wulk. rózka w porjadku měč.

Mjez tym však policija wšitke tutě listy (najskerje tež druhe) pilnje wotpisowaše, a dospojnje informowana, swoje naprawy činješe, zo by sebi tuteho njepríjomneho a njeměrneho „Slavomana“ a liberala ze šije dđeržala. A nětko spominajmy hišće na aferu z Fričom, horjeka wopisanu, a kajku atmosferu přečiwo Jordanej mjez čěskimi wótčincami wuwola, a wšće njespjećujemy so přeswědčenju, zo Jordana woprawdže přesčěhowaše njezbože.

Jordan přińdže 4. I. 1847 do Prahi. Policija hižo wšudže ze swojimi čušlakami na njeho čakaše. Pasowa wyšnosć pražska (kotraž so najskerje Jordana wuwoprašowaše za zaměrom jeho pobyća tu) rozprawuje 10. I. mjez druhim, zo chce Jordan redakciju Lětopisow wuđerjej Försterovej přepodač, jeli zo jeho Fr. Kretschmar w Prazy we swojim wumělstwowem a knihafskim překupstwje přiwozmje za wobdžělnika z 2—4000 tol. wobdžěleńskeho kapitála, (hlej list mandželskej deleka). Jordanowa wotmysl po naspomnjenej rozprawje je pječa: wosobinske sobuwjedžerstwo, wobstaranje wšěch přeloženjow ze wšěch słowjanskich rěčow a wuskutkowanje dowolenja k přednoškam we wšěch słowjanskich rěčach. Dr. Jos. Frič budže pječa jeho pońmóeny. — Z druhich rozprawow hewak zhonimy, w kajkim hotelu bydleše, hdy rano wukhadža a zo so cyły dzeń domoj njewróči a pod. Wjedžeše však so policiji wuwinyč, přetož wona njemóžeše wuslědžić, hdže cyły dzeń přebywaše, tež wědžeše ju za nós wodžić. (Jedyn čušlak mjenujey wuslědži, zo z jednym knjezom čěski wo klobukach jednaše!). Policija spózna, zo je Jordan „ein verschmitzter und verschlagener Mensch, dem schwer beizukommen ist.“ — Tola kak postupowachu Jordanowe jednanja? Piše 7. I. swojej mandželskej do Lipska: „Mit Glaser ist nichts geworden, weil er ein Narr ist. Dagegen macht es sich besser mit einer Buchhandlung (= Krešmarowa), in der wir bereits Inventur machen. Allerdings würde dann, falls Keil!!! meiner Ansicht ist, unsere Übersiedlung so bald als möglich nöthig werden. Es fehlt mir noch die Bewilligung meiner Wohnung hier am Orte. Dies scheint nach allem Vorliegenden nicht besonders schwierig werden

zu wollen; ich werde mein Leipziger Bürgerrecht¹⁷²⁾ gar nicht aufgeben, da ich bloß Compagnon werde (mit 2300) auf 10 Jahre, nach welcher Zeit ich dann schon ein Privilegium zu besitzen befähigt sein werde.“ W nastupanju powolenja k pobyću w Prazy wšak so Jordan jara myleše. Njeznaješe tola dosé rakusku policiju, tež njeméješe zdača wo tom, što wšitko z jeho korespondency wédžeše. Powšitkowne mënjenje knježerstwa, policije béše, zo so při mjenowanych wotmyslach Jordanej jenož jednaše „wo legalnu pričinu, so w Prazy zasydlić, zo by mohl tu za svoje perfidne tendency skutkować.“ Tehodla wuda krajny president Salm 20. maleho rózka pražskej policiji po prikazu dwórskeho policajskeho presidija we Widnje poručenje: Jordanowa žadosé, zo by směl w Prazy knihikupstwo přewzać, „ist aus höheren Polizei- und Zensurrück-sichten unbedingt zurückzuweisen.“ Chce-li jenož wobkhodne wobdžšljenje, ma so kóždy wosobinski wliw na nastupace knihikupstwo a kóžde tutemu zamérej požadane přebywanje w Prazy, „z policajskich pričínow njeprípustné, spušćliwje znjemóžnić.“ Krečmarowy wobkhod pak ma so kruće wobkedžbować. Z tym bě definitivnje wusud nad Jordanowymi planami wuprajeny. Tole wjedžo, je nam Jordan wopravdže žel, hdyž widžimy, kak so dale prócuje (Hlej Jordanowy list Krečmarej z 23. nalétnika 1847). Zda so po tutom lišće, zo svoje „Słowjanske knihikupstwo“ w Lipsku w tutech dnjach zjawnje jako zapisanu firmu wozjewi sobu z tym wotmyslom, zo by sebje jako knihikupca zawjedl.

8. haprleje dojedže druhi raz do Prahi, zo by preliminarne wučinjenja z Krečmarom wobzamknyl. Z pražskeho pasoweho hamta zhonimy (14. IV.), zo chce svoje „Słowjanske knihikupstwo“ z 1. meju J. E. Smolerjej („wudawarjej serbskich ludowych pěsničkow“) wotstupić[!], potom na 2—3 léta dowolenje pobyća požadać, zo by skónčil jednanja z Krečmarom a z knihikupcom Pohligom we Létoměřicach. Jordan, dostawši na počézne naprašowanje na policiji wotmołwu, zo so jemu to z čežka dowoli, tež hewak drje spóznawši, kak wěcy steja, rozpušći svoje dotalne wujednanja z Krečmarom a cyły projekt jako tukhwilnje njeprěwjedzomny spušći. Z kajkimi začučemi drje wotjédže 14. meje z Prahi, dospolnje wostróznjwiši w svojich nadžijach, na kotrež béše tak mnoho zložo-

¹⁷²⁾ Dosta 16. XII. 1844.

wał¹⁵³)?! Rakuska němska burokratija swojeho njeprěčela lohcy wotpokaza. Čuješe so hišće dospolnje z knjezom situacije — a tola: hižo za lěto přičeže samsny Jordan do Prahi, bjez wulkich dowolenjow, zo by sobu zwołał zastupjerjow wšěch Słowjanow do Prahi na přeni słowjan-ski kongress.

Zapísy.

A) Zapis knihow a brošurow, kotrež Jordan spisa abo wuda.

Wujasnjenje: Po titulu kóždeje kniže přispomnju hdže ju namakach, po př. pod kajkej signaturu, zo bych zajimowarjam slědženje wosnadnił, a to džiwojo na scěho-wacych 5 mi w tom času přistupnych knihownjow resp. kataloga:

- 1 = knihownja Maćicy Serbskeje w Budyšinje¹⁷³)
- 2 = knihownja Zemskeho Museja w Prazy
- 3 = knihownja university Karloweje w Prazy
- 4 = katalog Britskeho Museja
- 5 = knihownja Lipskeje university.

Dale podawam k někotrym kniham wšelake přis-pomnjenki.

1. Serbske Pěsnički — zezbjerane a Serbstim hólzam a hólzam Irbefelenju wudate wot Ujeschöjanstich Wičjazez Petra. Budyšči-ńu 1841. Bola Wellerez. (32 stronow za schjeft froschfow.)
1: je, 2: ja 93 D 5, 3: njeje, 4: njeje, 5: njeje.
Přisp.: W „Katalogu serbsk. wotdž. knihownje Maćicy Serbskeje. Wobdž. a zest. dr. phil. Jakub Wjacslawk. W Budyšinje 1924“ so tuta Jordanowa kniha wjedže pod mjenom: Wičjaz, Pětr.
2. Grammatik der wendisch-serbischen Sprache in der Oberlausitz — Im Systeme Dobrowskýs abgefasst von J. P. Jordan, Prag 1841. In Commission bei Frau Ehrlich.
1: je, 2: 93 G' 2, 3: 8 E 244, 4: 8'9 f 50, 5: je.
3. Czajkowski's ausgewählte Romane, deutsch bearbeitet von Jordan. Band 1—3: Bilder aus dem Kosaken-

¹⁷³) 11. X. samsneho lěta 1847 dojeđže Jordan zasy do Prahi. Wo zaměrach tuteho pobýća njemóžach ale dotaj ničo wuslědźić Jordan pólta tehdom k Fričej (njedóndže tam potajkim sam!) po list za njeho tam deponowany. Tež wopyta knihikupca Krečmara, běše we Měscanskej bjesadze a wotpućowa hižo 14. s. m. z parnikom do Draždžan.

¹⁷⁴) Z wuwzaćom serbskeho džěla njeje hišće zřadowana a tuž so njehodžeše wšudžom kruće wuslědźić, hač je nast. kniha w tutej knihowni.

- leben. Band 4—6: Der Kosakenhejtman. Leipzig 1842. Rob. Binder.
1: njeje, 2: njeje, 3: njeje, 4: njeje, 5: njeje.
Přisp.: Hlej Wobalku Jahrbücher 1843. I: „Bei Rob. Binder in Leipzig sind neu erschienen: —“ a list Hancy z 26. I. 1842.
4. Serbsko-němski Słownik — wudaty wot K. B. Pfuha a dra. J. P. Jordana. I zwjask: A-Duran. Lipsk 1844. W redakciji Słowjanskich létopisow.
1: je, 1: njeje, 3: 8 J 331, 4: 829 a 24, 5: je.
Přisp.: Hlej „Jahrbücher“ 1844, IV., 153/54, 1844, VIII, IX, 325, list Smolerjowy Douše z 4. VII. 1844 (Páta-Listowanje, str. 70.)
5. Böhmen. Geschichte des Landes und seines Volkes. Von den frühesten bis zur neuesten Zeit — von Dr. J. P. Jordan.
1: ?, 2: 71 H 72, 3: 22 J 439, 4.: 14. 38 I, 5: je.
6. Ferina Lišak z Kuliferdy a na Klukově, čili kratičká historie zlopověstných koustků starého Reineke, jež dle mnohých rukopisů slovanských vydal Dr. J. P. Jordan. Druhé vydání okrasil pěkným obrazky Wilin Stork v Lipsku 1845. (Bjez Jordanoweho mjena.)
1: ?, 2: 66 G 14, 3: 54 G 616, 4: njeje, 5: njeje.
Přisp.: Dalše wudaće: V Praze 1867. Přir. „Sl. Jahrbücher“ 1845.
7. Jahůdky z slovanských lesů — sebral Dr. J. P. Jordan. Lipsk 1845.
1: ?, 2: 88 H 53, 3: 54 G 616, 4: njeje, 5: njeje.
Přisp.: 2. wudaće: V Praze 1867 (w Pražskej univ. knih.: 54 G 823; w knih. Zemsk. Mus. 66 F 42.
8. Die slavischen Sprachdialekte in kurzer Gramatik, Chrestomatie und dem nöthigen Wörterverzeichnis. Von Dr. J. P. Jordan:
Nr. 1) Die polnische Sprache, Leipzig 1845. Verl. Engelmann.
1: 1 ?, 2: 83 F 26 a 65 C 32, 3: 8 E 300, 4: 13. 33. f, 5: je
Přisp.: Hlej „Sl. Jahrb.“ 1845, str. 171, tež 10. list Hancy.
9. Nr. 2) Die polnische Sprache für Böhmen — Kratka mluvnice jazyka polského a výbor původných článků polských s připojeným překladem českým k usnadnění vzájemnosti Poláků a Čechů sepsal dr. J. P. Jordan. Lipsk 1845. Engelmann.
1: ?, 2: ?, 3: ?, 4: ?, 5: je.

10. **Dokładny słowniczek polsko-niemiecky i niemiecko-polsky** spisany przez Dr. J. P. Jordana. — Vollständiges Taschenwörterbuch der polnischen und deutschen Sprache. Leipzig 1845. Karl Tauchnitz. 1: ?, 2: 94 G 354 a 94 H 154, 3: 8 J 331, 4: 829 a 24, 5: je. **Prisp.:** Dalše wudaće 1873.
11. **Ungarns literarische u. nationale Bestrebungen** von Dr. J. P. Jordan. Septemбераuszug aus Putz's liter. hist. Taschenbuch 1845. 1: njeje, 2: 54 H 12, 3: njeje, 4: njeje, 5: njeje.
12. **Die Vorläufer des Hussitenthums in Böhmen.** Aus den Quellen bearbeitet und herausgegeben von Dr. J. P. Jordan. Leipzig 1846. Slawische Buchhandlung. Ernst Keil u. Comp. 1: ?, 2: 71 F 288 tež: 70 C 22; 63 C 3128 (Staré vydaní), 3: 21 D 142, 4: njeje, 5: je. **Prisp.:** Druhe wud.: Prag 1869: Von Franz Palacký.
13. **Geschichte der russischen Literatur.** Nach russischen Quellen bearbeitet von Dr. J. P. Jordan. Leipzig 1846. Slawische Buchhandlung. Ernst Keil u. Comp. 1: je, 2: 76 D 83 (tež: 38 E 134; 78 F 42), 3: 2 D 75, 4: 617 e 37, 5: je. **Prisp.:** „Ernst Keil u. Comp.“ pola dalšich knihow, wudatyh z nakładnistwom „Slawische Buchhandlung“ wjacy njenamakamy.
14. **Die Verhandlungen des Agramer Landtages im Okt. 1845.** (Nach Gays croatischer Nationalzeitung.) Von Dr. J. P. Jordan. Leipzig 1846. Exp. der Slaw. Jahrbücher. 1: je, 2: 84^I 121, 3: njeje, 4: njeje, 5: njeje.
15. **P. J. Schafariks Grammatik d. altböhmischen Sprache.** Mit vergleichenden Nachträgen hins. d. oberlausitzisch-wendischen Sprachdialektes, von J. P. Jordan. 1846 (1847?) „Slaw. Buchhandlung“. 1: njeje, 2: 65 C 22, 3: njeje, 4: 1333 g, 5: njeje. **Na zadnej wobalcy:** „Geschichte d. russ. Lit.“ a Zapis knihow w nakładze „Słow. knihikupstwa“ (13 knihow). Tam tuta kniha wozjewjena z „Unter der Presse“. Je to: 1. Theil der Sammlung slawiseher Grammatiken. Herausg. von Dr. J. P. Jordan.
16. **Der zweifache Panславismus.** Die gegenwärtige Lage der slawischen Völker gegenüber von Russland.

- Von Robert Cyprien. Mit Anmerkungen von Dr. J. P. Jordan. Leipzig 1847. „Sl. Buchhandlung“.
1: je, 2: 81 d 84, 3: njeje, 4: njeje, 5: njeje.
Přisp.: Hlej „Sl. Jahrb.“ 1817, IV., 132—137.
17. Chronologische Übersicht der Geschichte Böhmens. Die zweckmäßigste Anleitung für Schulen und alle, welche die Geschichte ihres Vaterlandes studiren wollen. (Mit einem schönen Titelkupfer.) Leipzig 1847 Slaw. Buchhandlung.
1: ?, 2: 71 H 121, 3: njeje, 4: njeje, 5: njeje.
Přisp.: Předstowo podpisane: J. P. Jordan. Počahuje so tam na: Böhmen, Geschichte atd. Hlej tu č. 5.
18. Geschichte Polens von Joachim Lelewel. Vollst. deutsche Ausgabe. Mit einer historischen Einleitung und den jüngsten Ereignissen in Polen von Dr. J. P. Jordan. Leipzig 1847. Verlag von Wilhelm Jurang.
1: ?, 2: njeje, 3: 22 D 233, 4: njeje, 5: njeje.
19. Handwörterbuch der böhmischen und deutschen Sprache. Herausg. v. Dr. J. P. Jordan. — Přiručný slovník jazyka českého a německého.
1: ?, 2: (2 wud.) 63 H 302, 4 wud. 70 E 430; 3: 54 K 99, (4. wud.: 54 J. 740), 4: 129. 76 bl., 5: je.
Přisp.: 2. vermehrte Auflage Prag 1875—80. 3. u. 4. vermehrte Aufl. Prag 1883—87. Kritika: „Kwěty“ 1847, č. 133.
20. Böhmisches-deutsches Taschenwörterbuch — Aupný slovníček českého i německého jazyka — sepsal Dr. J. P. Jordan. Wydání stereotypné. Tauchnitz, Leipzig 1847.
1: ?, 2: 68 J 130, 3: 8 L 126, 4: njeje, 5: njeje.
21. Slawenkongreß. Aktenmäßiger Bericht über die Verhandlungen des ersten Slawenkongresses in Prag. Vorgelegt von Dr. J. P. Jordan, Mitglied des provisorischen Comité's und des Congresses. Prag 1848. Exped. der Slawischen Centralblätter.
1: je, 2: 71 F 246 (2 ×) — tež 68 C 24, 3: njeje, 4: 3. 915. c, 5: njeje.
22. Nicht deutsch! Nicht russisch! Nur österreichisch! Offenes Sendschreiben an Herrn Franc Schuselka. Von Dr. J. P. Jordan. Prag 1849. J. G. Calvesche Buchhandlung.
1: ?. 2: 79 D 47 tež 72 B 16, 3: 13 G 462, 4: njeje, 5: njeje.

23. Österreichs Actien-Gesellschaften. — Statuten, Gebahrungsergebnisse, Coursschwankungen. I. K. k. privilegierte österreichische Creditanstalt für Handel u. Gewerbe in Wien. Von Dr. J. P. Jordan. Prag 1866. Verl. v. J. L. Kober. 1: ?, 2: 6 B 146, 3: 13 D 495, 4: 82. 28 d 40, 5: njeje. Prisp.: 2. Auflage. Wien 1890.
24. Schematismus der gesamten katholischen Kirche Östreich.-Ungarns. 2 Bd. 1; 2. Abt. Nach amtlichen Quellen zusammengestellt von Dr. J. P. Jordan. Exp. d. Weckstimmen für das katholische Volk. Wien. 1: ?, 2: njeje, 3: 56 A 24, 4: njeje, 5.: njeje. Prisp.: 2. Auflage Wien 1890.
25. Neueste Volks-Naturgeschichte des Tierreich für Schule und Haus. (?)

B) Zapis knihow, kotrež Jordan projektowaše, abo kotrež něhdže wozjewi, ale hišće njenamakach.

1. Serbska Čitanka.
Na wobalcy Gramatiki je napominanje k subskripciji. Běše wotmyslena jako II. praktiski džěl Gramatiki. (Hlej Jordanowy přeni list Hancy). Wosta projekt.
2. Wšědny wopor wěrnoho Kšescjana; rańše a wěčorne modlitwy. (Wot J. P. Jordana.)
Wozjewjena w Serbskej Jutničcy I. (1842) na wzadnej wobalcy pod: „Čišća so a k čišćeńu so prihotuja.“ Hlej tež 3. list Hancy (sept. 1841): Ja wudawam „Rańše ha wěčorne paćeře na kóždy dzeń cyłoho tydžeňa za podjanskich Serbow“.
3. a) Nowo-serbske basnje a pjesne.
Jutnička č. 8 str. 31 („z lačonskimi pismikami a wo nowoserbskej orthografiji).
b) Přěne kwětki nowoho Serbowstwa, nawuberane w J. P. Jordana a Mosiga Kłosopolskeho, wěnowane wšěm wěrnym Serbowstwa přećelow wo cyłoj Slawenskoj zemi.
Hlej list Hancy. (Přirunaj tež: Čas. Česk. Mus. 1845 III, 426 (nastawk: Doucha, O postupu atd.)
c) Serbske Basnje.
Serbska Jutnička I, 22.
Wosta projekt.
4. a) Historische Volksdichtungen des freien Kosakenthums. Nach Sreznewsky.
Hlej 5. list Hancy.

b) Das freie Kosakentum und seine historische Volkspoesi. Nach slawischen, deutschen u. französischen Quellen bearbeitet von J. P. J.

Hlej 6. list Hancy.

5. Thomaš a Kempisowe: Kroćenje za Krystusom. Cheyšé pólski wudač. Hhlej 4. list Purkynji (z 15. aug. 1843): prosy jeho, zo by přeložowarja wobstaral.
6. Stawizny luž. serbskeje literatury. Hlej Čas. Česk. Mus. 1845, III. 426: Doucha, O postupu — Přir. tež Zapis Jordanowych přednoškow na unwersite, zymski semester 1845/46.
7. Knižka wo Husu a Hieronymu. Hlej list Klácelej z 12. III. 1845.
8. Česka biblija. Hlej list Bukej z 9. XI. 47.
9. Serbska biblija. Hlej list Bukej z 9. XI. 47. Wosta projekt.

C) Zapis knihow nakładnistwa: „Slawische Buchhandlung“ w Lipsku.

(Z džěla přewzate z nakładnistwa „Expedition der Slawischen Jahrbücher.“) Po zapisu na wobalcy knihi: Geschichte der russ. Literatur. Zapis hač do l. 1847.

1. Geschichte der russischen Literatur. (Čo. 12 zapisa A.)
2. Die Vorläufer des Husitentums in Böhmen. (Čo. 13 zapisa A.)
3. Die Russinen in Galizien. Ein Wort zur Zeit von einem-Russinen 1846. 2 Bogen in 8
4. Ein Beitrag zur Charakteristik der Deutschthümelei in Böhmen 1846 33 Seiten in 16.
5. Worte eines Čechen, veranlasst durch die Graf Jos. Math. v. Tunsche Broschüre.: Der Slawismus in Böhmen, 1845, 25 Seiten in 16.
6. Slovo v čas o vlastenectví, o češtině a o národu československém s ohledem na spolek německý, zvláště oelní. 1845. 53 S. in 16.
7. Ferina Lišak. (Čo. 6 zapisa A.)
8. Jahúdky ze slovanských lesů. (Čo. 7 zap. A.)
9. Namen und Lage der Stadt Wineta, auch Jumin, Julin, Jomsburg (das heutige Wollin). Von P. J. Schafarik. Leipzig, 1846. 20 S. in 8.
10. Der Enthaltensamkeitsverein und die Nationalität in polnisch Schlesien 1845. 15 S. in 8.

11. Die polnische Sprachenfrage in Preußen. Zusammenstellung von dahin einschlagenden Actenstücken in Journalartikeln. 1845—1846, III Hefte compl. 383 in 8.
12. Spiewnik szkolny i domowy. Wýd. H. G. Gizeviusz 1846. 81 S. in Hoch 4.

Literatura wo J. P. Jordanu.

- Adolf Černý: 1. Dr. Jan Petr Jordan. (Nekrolog.)
— (Zlatá Praha 1891, str. 415, 427, 435.)
— 2. Sto let lužického časopisectví.
— (Květy 1899, str. 211, 289)
- Michał Hórnik: 1. „Dr. Jan Pётr Jordan.“ (Nekrolog.) Katolski Posol 1891.
— 2. Zběrki ludowych pėsničkow J. P. Jordana. (Časop. Mać. Serbsk. 1884, II, str. 117 sć.)
— 3. Dr. Jan Pётr Jordan a jeho słowa z l. 1842. (Časop. Mać. Serbsk. 1893, I, str. 67 sć.)
- Boguslawski a Hórnik: Historija serbskeho naroda, str. 124.
- M. Murko: Die slawische Philologie in Deutschland. (Internat. Monatsschrift f. Wiss., Kunst u. Technik. 12. Jahrg. II, 239.
- Dr. Jos. Páta: Z českeho listowanja J. E. Smolerja. W Budyšinje 1919. (Str. 16, 17 sć., 55, 70, 78.)
- V. Jagić: Истории славянской Филологии (1910) str. 730-1.

Dalša mjenje wažna Literatura.

- Pech: Jordan, J. P. — w Brockhausowem lexiku, wud. 1884.
- Pypin: Historija słowjanskich literaturow, česki přeložk: II. wotdžěl, VI: Baltské Slovanstwo a Srbóvé lužičti.
- Wurzbach: Bibliographisches Lexikon des Kaiserstaates Oesterreich: J. P. Jordan.

Dalše žórła a material pomjenuju při skladnosći w přispomnjenkach.

Spisał a skónčil w Droždžiju, w domje swojeju lubeju staršeju, w hodowniku 1922.

Přispomnjeńka: Z tutym skónči so přeni džěl mojeje Jordanoweje biografije. Z kajkich přičin sćinjach hlowny wotrězk w Jordanowem žiwjenju a skutkowanju tu, wułožich w zawodže k tutomu džělu, str. 7 lětnika 1924. Jako druhi hlowny wotrězk měło nětkole slědować Jordanowe skutkowanje w Prazy w lětomaj 1848/49: Jordan a I. Słowjanski kongres w Praze a jeho „Slawische Centralblätter“.

Wobsah

prěnjeho džěla Jordanoweje biografije,
wotěiścaneje w lětnikomaj 1924 a 1925
tuteho časopisa.

Č. M. S. 1924
str.

I. Jordanowa młodosc a studije.	9—48
A) Jordanowa domowina.	9—10
Student w Prazy.	10—11
Pražske wótčinske wliwy, wosebje Hankowy.	11—14
B) Jordanowe přinoški do „Ost und West“.	14—18
C) Jordanowe džěla na polu ludoweje poesije, serbskeje, a słowjanskeje zcyła.	18—30
Zběrka serbskich ludowych pěsnjow woto- data Hornjołužiskemu towarštwu wědo- mosćow	18—24
Jordan a Doucha — wuznam zetkanja wobeju za Serbow.	24—26
Jordan a Smolef — přenje počahi.	26—27
Serbske Pěsnički.	27—28
Projekt Serbskich Basnjow.	28—30
Dalše džěla wo narodn. poesiji słowjanskej.	30—31
D) Rěčne a prawopizne džěla a prócowanja. Rěčne studije.	31—48 31—33
Prawopisna reforma, přirunanje Jordano- weho a Smolerjoweho postupa.	33—40
Praktiske pospyty, zawjesć nowy prawopis. Serbske gramatikalne studije (Jordanowa gramatika).	40—41 41—46
Postup Jordanoweje gramatiki znapřeća Zejlerjowej.	46—48
II. Jordanowa budźićelska a literarna činnosc we Serbach a dalše skutkowanje w lětomaj 1841/42.	49—91
A) Wšelake zamysly a pospyty budźićelske a literarne.	49—65
Jordan nastupi swoju pioněrsku dróhu. Jeho hłowne zaměry — přeni konflikt z policiju.	49—50 50—55
W Lipsku — projekty z Teubnerom.	55—56
We Lužicy: Wudawa Serbske Pěsnički, pyta serbsku inteligencu dale organisować. (Kłosopolski.)	56—64
Hewaša literarna činnosc w Lipsku.	64—65

	Č. M. S. 1924 str.
B) „Jutnička — Nowiny za Serbow“ a „Serbska Jutnička“.	65—80
Wuwie serbskeho časopisowstwa.	65—66
Powšitkowne rozpołożenje a wuměnjenja za nowy časopis.	66—67
Jordan wozjewuje nowy serbski časopis.	67—68
„Jutnička — Nowiny za Serbow.“	69—77
„Serbska Jutnička.“	77—80
Smolerjowe wotmysle ze „Serbskej Jutničku“ pokračować.	80
C) Jordanowe poslednje džěla na polu serbskeje literatury; njezdar jeho prócowanjow na serbskim narodnym polu.	80—91
Jordanowy poměr k serbskim wótčincam a inteligentam, wosebje k Smolerjej. . . .	81—84
Pfulowy Jordanowy Serb.-němski słownik Jordanowa „Denkschrift“.	84—88
„Jahrbücher“ a Serbjo.	88
Dalše wuwie Jordanoweho poměra k Serbam hač do l. 1847.	88—90
	91
	Č. M. S. 1925 str.
III. Jordan w Lipsku 1843—1848.	3—60
A) Jordan lektor na lipskej universiće — jeho doktorat.	3—6
B) Jordanowe Slawische Jahrbücher.	6—36
Powšitkowna charakterisacija a wuznam předewzaća.	6—7
Dalša předhistorija lětopisow.	8—9
Zaměr a cyl lětopisow.	9—11
Nuznosć tajkeho předewzaća w postupu zběhaceho so Słowjanstwa.	11—13
Přeoptimistiske wočakowanja Jordanowe.	13—14
Sobudźělaćerjo (serbsey str. 21/22 t. č.)	14—23
Jordanowy podžěl, jeho wšosłowjanske ideje w lětopisach.	23—30
Literarna hódnosć — žórła.	30—32
Polemika z němskimi liberalami.	32—33
Zwunkowny dónt lětopisow.	33—34
Dalše zamysle z lětopisami.	34—36
C) Dalše literarne a organisatorske skutkowanje w Lipsku.	36—44
Bibliografija při lětopisach, organisowanje słowjanskeho knihkupstwa, „Slawische Buchhandlung“.	36—38

Č. M. S. 1925
str.

Projekt časopisa „Lipy“	38—39
Dalše literarne počahi z Klácelom.	39—40
Jordan a Němskokatolicismus.	41—42
Jordan spisačel abo wudawař mnoho knihow a brošurow.	42—44
D) Dodatki k Jordanowemu žiwjenjoběhu hač do leta 1847.	44—54
Žeńtwa, pučowanje po sewjernih Čechach 1844.	44
1845 w požneńcu wopyta Prahú.	44—45
1846 we winowcu pučuje na słowjanski juh.	45—47
Fričowa afera.	47—51
Pospyty w létomaj 1846—1847, so w Prazy zasydlić.	51—54
Zapisy.	54—60
A) Zapis knihow a bružurow, kotrež Jordan spisa abo wuda.	54—58
B) Zapis knihow, kotrež J. projektowaše abo kotrež něhdže wozjewi, kotrež pak nje-namakach.	58—59
C) Zapis nakładnistwa „Słowjanskeho knihikupstwa“ w Lipsku.	59—60
Literatura.	60

Župy a stróžišća, rěki a rěčki w starem serbskem kraju.

(Stawiznisko-starozitnostny přehlad zestajał Dr. Arn. Muka.)

Zawod. — Mjezy serbskeho kraja w zastarsku běchu: a) K pólnocy: wot Frankfurta, prjedy serbski jenož Brod nad Wódru (přir. Brody ≡ Pförten), město Furten w Delnjej Łužicy), smaha na Přibor (Fürstenwalde) — Barlin — Branibor — Džewin (Magdeburg) při Łobju.

b) K wječoru: Łobjo wot Džewina k wušću abo zaliwej (ně. Mündung), Solawy (Saale, wot sele, kaž ně. Halle, sts. Dobrogora, dla sele!), potom Solawa hač k jeje źórłam při Šmrěčinach (Šmrěčiny, Fichtelgebirge), ale wjetše a mjeńše serbske wosady sahachu hišće přez Solawu k wječoru přez Dubowinu (Eichsfeld) hač k rěcy Weserje a znatemu městu Fulda. Z cyla běše lětstotki před Khrystusom rěka Wesera z hranicu mjez keltiskimi a słowjanskimi ludami, dóniž so wot lět wokoło 500 do Khr. Germanojo mjez rěkomaj Weseru a Rynom srjedz nich z namocu njezačišćachu.

c) K połdnju: wot Šmrěčinow džěchu mjezy po Rudohorach (Erzgebirge), přez saksku Šwicu — po Łužiskich Horach hač na Sněžnicy (Isergebirge), to je zwjetša nětčiša mjeza mjez Sakskej a Českej; jenož tu a tam sahachu serbske wosady hišće přez tutu mjezu do nětčišeje Českeje, tak na př. je čě. městačko Grottau pola Žitawy serbske sydlišćo: sts. Grodk, čě. Hradek a w českej Šwicy leži Serbska Kamjenica napřečo Českej Kamjenicy: Wendisch- und Böhmisch-Kamnitz. A při rěcy Mohanu (Main) sahachu serbske sydlišća wot jeje źórłow pod Šmrěčinami hač k Norinej (Nürnberg) a přez Kisynki (Kissingen) hač zaso k Fuldze.

d) K ranju: wot Sněžnic a źórła rěki Hwizdza (sts. Gwizd', ně. Queiß) po Hwizdžu hač k jeho zaliwej do Bobrja (Bobř = ně. Bober t. j. Bieberbach) a po nim hač

k jeho zaliwej do Wódry pola Krosna (Krosno, Krossen = ně. Gabelung, přir. Roztok) a po Wódrje hač do Frankfurta. Pola Gubina pak sahaše sylne serbske cělné hrodzišćo (Brückenkopf, Čelno) přez Wódru w tom Wódrinem Kolenu, hdžež wulka wjes Šydłow (Schidlo) leži. — Krajiny k ranju tuteje smuhi běchu wot pólskich splahow wobydlene; na poľnoc wot smuhi Frankobrod—Barlin—Džewin pak hač k baltiskemu a sewjernemu morju a w Holsteinskej bydlachu lechitiske splahi: jich rěč běše bližša pólskej hač našej serbskej, kotraž je najbližša českej rěči, hdyž so tehdy při połodnišich mjezach Češa njeposrědnje ze Serbami dótkachu; jenož na wječornej stronje mjezowachu hižo w času wot 5:0—400 do Khrystusa naši Serbja z Němcami. Jara často, haj nimale stajnje so dotal naši stawiznarjo w tom mylachu, zo tež lechitske splahi Łutycow abo Wjeletow, Polabanow, Limborčanow, Bodricow abo Obodritow, Rujanow, Pomoranow atd. za Serbow wudawachu. Tutón zmylk wukhadža z toho, zo Němcy a němsey stawiznarjo splahi wobeju narodow z nimi mjezowaceju jenak „Wenden“ mjenuja.

I. Župy w starem serbskem kraju (wokoło l. 1000 po Khr.).

Župa rěka němski „Gau“ a jeje načolnik župan „Gauvorstand“. Ze župan je skrótčene słowo pan, štož Serbja w staršem času za knjez, němski „Herr“, naložowachu.

1. Nam najbližša a najwadžniša je župa Milska z hłownym sydlišćom Budyšinom, pomjenowana po swojim něhdušim (wječchu Miluchu) wot Kamjenca přez Budyšin a Lubij do Zhorjelca, w lisćinach často mjenowana: pagus, provincia, terra, territorium Budissin.

2. Župa Zagozd t. j. kraj za wulkim twjerdodrjewnym lěsom horow Lubina, Čornoboha a Lubijskeje hory z hłownym městom Žitawa, nětko Žitawski wokrjes a krajina w Čechach wokoło Brylanda (Friedlanda) wot horow Łuše (Lausche) a Ojwina hač k Sněžnicam.

3. Župa „Lužica“, džensniša Delnja Lužica, z hłownym městom Khočebuzom, wot Boršća hač do Blótow.

4. Župa Trěbowlany w D.-Lužicy wokoło města Trěbule (Triebel) w Žarowskem wokrjesu.

5. Župa Žarow, Žarowjany w Delnjej Lužicy z městom Žarow (Sorau).

6. Župy Nižowcy, džěl Delnjeje Łužicy, wot Luboraza hač přez Lubin a wokoło teju městow.

7. Župa Słubja, wobydlerjo Słubjańe [S(e)lubia = Sele(u)-poli] při rěcy Słubi (Słubja = ně. Schlaube) k pońcocy wot Gojac-skeho jězora (ně. Schwiloch-see) w Delnjeje Łužicy; w lisé. do Selpoli skepsana.

8. Župa Niža-Nižany (w lisé. Nisani, Niseni) w nižinje Łobja wot Mišna hač do Perny z hłownym městom Drježdžany.

9. Župa Chółmaci (Khołmjacy; w lisé. Glomaci a po-němčene Daleminci z podobu na Talmenschen) wokoło hory Chołma (Chołm, Khołm = Kholpała hora, ně. Kolmberg) z hłownem městom Lommatzsch k pońdnju wot tuteje hory ležacem a po tej župje pomjenowanem.

10. Župa Serbišćo abo Serbsko, něčiši Vogtland z hłownem městom Pławnom (Pławno, ně. Plauen = Flöß-platz); w lisé. Ciervisti. To je drje tež župa „Winidon“ staroněmskich stawiznarjow.

11. Župa Šwikawa (w lisé. Zwicowe) z hłownem městom Šwikawa (nětko ně. Zwickau při Cwikawskej Woł-tawje abo Muldže, kiž pola starych Serbow Šwikawa t. j. hwizdata, šumjaca rěka, rěkaše.

12. Župa Žitiči abo Žitcy z hłownem městom Žitec abo Žite (ně. Zeitz w něččišej Durinskej (Thüringen).

13. Župa „Gora“ (w lisé. Geraha) wokoło města Gera (serbski „Gora“, nětko Hora).

14. Župa „Plizny“ (w lisé. a pola stawiznarja Thiet-mara: „Plisni“) wokoło rěki Plizny (Plizna, čě. Plzna, ně. Pleisse = der kriechende, schleichende Fluß) z hłownem městom „Lipsk“ (Leipzig = Lindenstadt).

15. Župa „Škudici“ (w lisé. Scudizi, Schutizi, Scun-tiza, Chuntizi, Chuontiza, Chunthizi, Chutizi, Gudici) z hłownem městom „Dobrogora“ (ně. Halle a. Sa.). Mjeno je so zakhowało w mjenje městačka Škudiei (ně. Schkeuditz) nje-daloko Lipska w sakskej provincy.

16. Župa „Tuchorini“ (w lisé. pola Thietmara, III z Tu-churino) we wokrjesu Weißenfels w knježeřskem wobwodže „Mjezybor“ (Merseburg) z hłownem městom Tucherin (ně. Teuchern); přir. Tuchof (Taucherwald) pola H. Wujezda: tuchły, stuch-ły = modrig, moorig.

17. Župa „Mohanowje“ (w lisé. Moinwinidi) při rěcy Mohanu (Main) w Bajuvarskej abo Baworskej. Bajuvari = Boi (Keltowje) + Avari (Hunojo) + Markomani (Ger-manojo).

18. K tomu někotre małe župy w starych lisćinach a pola Thietmara-stawiznarja mjenowane; zwjetša mjenje wuznamnej, su to: Gólešňane, Łupjany, Neletici (w lisć. Neletize) abo Nelětice, Nudycy abo Nudiče, Žirmunty abo Žyrmuny (w lisć. Serimunt), Susli abo Susły (w lisć. Susali a Siusili), Struženica (-nice) a Weitaha (Thietm. Veda; snano Wettin p. Hale).

II. Stróžišća w starem serbskem kraju.

(Po starych lisćinach a stawiznarjach alfabet. zřjadowane.)

Přispomn.: Stróžišća abo tež stróže su w starem serbskem kraju wobhrodžene městnosće ze stajnej wobsadku, kiž měješe cytu wokolinu strážować. — Mjena za „stróžišćo“ su tež: a) st. grodište = hrodzišćo a grod = hród; — b) němski: Burgwart a Wartha, Warthe, -werda; — c) łacanski: castrum, castellum, po němsku: burgwardus — tež oppidum a same urbs. Stróžišća běchu wobhrodžene z nasypami, kolikami a deskami, oppida pak z murjemi.

A. W Hornjej Lužicy.

1. Budyšin, ale nic hród Ortenburg, kiž je wot Němcow založeny, ale napřećiwne „Hrodziško“ (ně. Proitzchenberg) z drjewjanym hrodem z kolikami a deskami wobdatym.
2. Dobruš (Doberschau), prjedy „Drěwnišćo“ (w lisć. Trebiste) z drjewjanymi wobhrodženjemi.
3. Hodźij (Göda): zajimawe wurywanki buchu w najnowšim času na Hodzijskem hrodzišću činjene.
4. Hrodzišćo (Gröditz), hdžež bychu so wěsće wšelake starožitnosće mohle wuryć kaž w Hodźiju.
5. Kopšin pola Khrósćie nad „Satkulu“.
6. Kulow (ně. Wittichenau) z Kulowcom (= mały Kulow) wotwodžene wot „kula“ — kulowate wobhrodženje z nasypow a deskow z kolikami.
7. Kukow (ně. Kukau) t. j. ně. Auslug; kukać = lugen Ausschau halten „Lug-burg“.
8. Mužakow (ně. Muskau): hród mužaka t. j. wulkeho muža, rjeka, hobra.
9. Něćin (ně. Niethen) pola Bukec.
10. Stróža (ně. Wartha) pola Königswartha (st. Rakecy).
11. Stróža (ně. Warthe) pola Klukša.
12. Stróžišćo (ně. Strohschütz) pola Radworja.
13. Wojerecy (ně. Hoyerswerda t. j. Warthe des Hoyer = stně. Hugiher t. j. der Geisteslehre, kiž z přitomnosću ducha wojuje); tu na serbskem stróžišću natwari sebi

- twjerdy hród němski burghrabja Hoyer v. Mansfeld w lětach 1110—1115.
14. Wotrow (n. Ostro), sławne hrodžišćo: ze sts. ostrog (w lisć. 1245 Ostros, 1396 Ostros; Ostroza, Ostroze, pozdž. Ostris, kotraž twórba pokhadža z najčasćišo trjebaneho lokativa sg. (na) Ostrone.
 15. Wóstrož (ně. Ostritz), srjedž Lubija a Žitawy; sts. Ostrož.
 16. Zarěč (ně. Saritzsch) t. j. stróžišćo za rěku Cornicu.
 17. Zhorjelo (ně. Görlitz), sts. Zgorelec = stróžišćo wobhrodžene z kamjeńtnej murju, kiž bu zhorjena t. j. zeškryjena a tak twerdže zlěpjena, zwjazana, kaž hrodžišćo na Wusmužowej horje (= wusmaženej, wupalenej horje a na Žmórcu (ně. Schmoritz, město Smrěč = Fichtenberg) pola Splóska.
 18. Žitčeń (ně. Seitschen), sławne stróžišćo, wosebje z časa pólskeho krala Bolesława Khroblěho 1002—1018).

B. W Delnjej Łužicy.

1. Dřowk (sts. u. hs. Drěwk, ně. Drebkau): stróžišćo z drjewjanymi rjadami wobdate a škitowane.
2. Grod (ně. Schloßberg), hrodžišćo serbskich wjerchow Bórkowach w Blotach.
3. Grodk (hs. Hródk, ně. Spremberg město Sprewenburg), stróžišćo při Sprjewi.
4. 5. 6. a 7. Grožišćo = 4 stróžišća tutoho mjena su: a) w Khoćebuzskem wokrjesu, ně. Grötzsch; — b) w Lubinskem wokr. ně. Gröditch; — c) w Gubinskem wokr. ně. Grötzsch; — d) we Łukowskem wokr. ně. Sonnewalde (městačko).
8. Chóšebuz (sts. Chotěbuz, hs. Khoćebuz, ně. Cottbus): pomjenowany po jenom serbskem načolniku straže z mjenom sts. Chotěbud t. j. muž, kiž rady budži abo kiž njespí a rad stražuje.
9. Kólsk (ně. Groß-Rözig; Žarowski wokr.) t. j. z kolami abo kolikami wobdaty hród: Palissadenburg.
10. Komorow, Zły (ně. Senftenberg): Komorow, sc. grod = Mückenburg (Komor = stsl. Komar = Kuntwora); němske Senftenberg je nastalo ze Sümpfenburg: do koło wokolo z bahnami a tymješćemi wobdaty a wot komarow (kuntworow) čwělowany hród.
11. Lubin (ně. Lübben): hród Lubomira.
12. Łukow (ně. Luckau): hród we łukach (hišće džensa).

13. Picno (sts. Pěno, ně. Peitz): stróžišćo z pęcami (pje-
cami), to pak njeběchu pjecy k pječenju tykanćow a
wosuškow, ale wulke pěskowe jamy do kola wokoło
hromadu načolnika, w kotrychž jeho wojacy-stražnicy
bydlachu; přirunaj „moderne Schützengraben“ we
„swětowej wójnje“.
14. Střazow (sts. Strězow, ně. Strießen): wot strěgati abo
strěziti = strazić, stražować potajkim stróžišćo při
Přawozu t. j. přewoza přez Sprjewju, ně. Fehrow t. j.
die Fähre.
15. Stšěgańc (ně. Streganz, Storkowski wokr.), 16. Stšě-
gow (ně. Strega, Gubinski wokr.) a 17. Stšěgowce
(pomjeńšeńka wot „Stšěgow“, ně. Streichwitz a Streich-
holz, Gub. wokr.), wšě wot sts. słowjesa strěgati =
stražować, potajkim: stróžišća.
18. Wětošow (ně. Vetschau, Kalawski wokr.) = hród
Wětoša abo Witoša; skrótšenska wosob. mjena: Wěto-
slaw t. j. muž w dobywanju sławny: sts. a stsl. wětr
abo wit = dobyće.

C. Přidawk k stróžišćam we Łužicomaj: Brody.

Brody (ně. Furten) z čelami (sts. čelo = hs. čolo, ně. Brückenkopf) a wobsadkami při našich rěkach ze stareho časa móžemy tele mjnować:

a) Přez Sprjewju (Sprjewja = ně. Staufluß; sprěć, sprěwać so, stauen, wosebje w Błotach):

1. Brod pola Brězynki za stróžišćowu wobsadku z načolnikom abo čelnikom w Čelchowje (ně. Zschillichau) při Mužakowskej drózy; Čelchow je skrótšene z Čelnikow (sc. grad) — wobhrodžene sydło čelnika straže Sprjewineho broda pola Brězynki.

2. Čelno (ně. Tschelln) pola Grodka t. j. stajneje wobsadki při čole a wot njeje škitaneho broda přez Sprjewju.

3. Přawoz (ně. Fehrow) t. j. přewoz přez Sprjewju před Błotami.

b) Přez Čornicu (Schwarzwasser): pola Zarěča běše brod přez Čornicu a přiležace bahnate łuki; wobsadka abo stróža sydleše na narańšej stronje na hórce, kotraž hišće džensa Čelichow (hl. 1) rěka.

c) W Delnjej Łužicy:

1. Brod přez Nysu (Nižu) pola Boršća (Forste).

2. Brod přez bahnišća pola městačka Brody (ně. Pförten) srjedź Boršća a Žemra.

3. Brod přez Maľkušu (Maľkušu, maľku Sprjewju) pola wsy z mjenom Móst (Heinersbrück).

4. Brod přez Maľksu pola wsy Barbuka (ně. Bärenbrück).

D. Najwažniše stróžišća (Burgwarde castra) zwonka Łužicow.

Zestajam tu jenož te stróžišća, kiž běchu w serbskej krajínje, kotraž so pozdžišo po přewinjenju Serbow Saksonska (kralestwo sakske a sakska provinca) mjenowaše.

a) Při pobrjohach Łobja stražowaše wjele stražow abo stróžow překhod tutu wažnu rěku w stróžišćach abo wosebitych čelnach abo čelnišćach stawiznow a srjedzowěkownych lisćinow su nam znate porjadu wot Žundowa (Schandau) hač niže Rězy (Riesa) tele:

1. Drježdžany t. j. stražowarjo stróžišća w drjaždze (sts. drjaga, ds. drězga) t. j. w hustem lisćatem lěsu při wodze.
2. Brěznica (ně. Briesnitz, w lisć. Bresnice) při wuliwje rěčki Brěznicy do Łobja w brězowem lěsu.
3. Gwozdec (w lisć. Guodezi, tež Wosice a Woz) t. j. mała, ze suchim lěsom wobdata hora a hrodžišćo na njej k poľdnju wot Mišna při Łobju, nětko němski „Wachberg“ t. j. sts. stróžišćo mjenowana pola Niederwartha (t. j. serbski Delnja Stróža, hnydom při Łobju) a Oberwartha (Hornja Stróža); napřečiwo leži hišće wyše Hornjeje Stróže (Oberwartha) wjes na horje z mjenom Weistropp = sts. Wyšši ostrog (Höhere Burg, Hochburg, Hohburg).
4. Mišno (ně. Meißen, w lisć. Misni) ma mjeno wot rěčki Meiße (sts. Miša t. j. Moorbach, rěčka w bahnach a mochu); přir. wjesne mjeno: Mšene w Čechach pola Roudnicy.
5. Zadel (ně. Zadel; w lisć. Zadil, Czadel atd.) t. j. zadžělane, zaračene, wobhrodžene městno: hrodžišćo, stróžišćo, słowjeso: za-dělati, zadžělać = ně. vermachen, verhauen = verschanzen.
6. Borišćo (ně. Boritz, w lisć. Boris, Boruz, Borus; Setlebores-dorf t. j. Sedľo Borišćo) k poľdnju wot Rězowa (Riesa) při Łobju t. j. stróžišćo w borowem abo khójnowem lěsu.
7. Groby (ně. Gröba, w lisć. Groby a Groben) t. j. mnohota sts. wěcarnika grob (přir. čě. hrob, Grab) t. j. ně. die Gräben, die Verschanzung.
8. Strěla (sts. strěla, hs. třěla a třěl-ba, pl. třěle a třělby,

w lisć. Strela a Strele) t. j. ně. Geschütz, Pfeil a potom „Pfeilburg“.

Dale blisko Łobja při rěčkach, kiž do Łobja so wuliwaju, w Sakskej:

9. Bystrica (ně. Pesterwitz) při rěcy „Bystrica“, ně. Weißeritz na horje niže Torunja (Tharandt-a) w Pławniskej dolinje (ně. Plauenscher Grund).
10. Gajna (hs. Hajna, ně. Jahna) při rěcy z mjenom Gajn (Hajna, ně. Jahna; t. j. Hajna rěčka abo rěčka w haju, ně. Hainbach, přir. Hainsbach w Čechach) blisko Rězowa (Riesa).
11. Torgawa (ně. Torgau) t. j. stróžišćo z torgom (sts. torg = čě. trh. t. j. Torhojšćo, Marktplatz).
12. Bělahora (sts. Běla Gora, ně. Wittenberg).
13. Džěwin (sts. Děwin, ně. Magdeburg), pomjenowane po knježnje Mariji (sts. děwa = knježna), staroserbske stróžišćo běše pódla a rěkaše jenož grod (hrod, ně. Burg bei Magdeburg).

A skónčnje dale w sakskej provincy:

b) Při Woltawje (Freiberger Mulde) a w jeje blizkosći hač niže Wórcyna.

1. Njerěchow (ně. Nerchau, w lisć. Nerichoua, Nirechowa atd.), njedaloko Kremenja (sts. Kremeń, hs. Křemjeń, ně. Grimma) t. j. stróža načolnika Něrěcha: Něrěch skrótš wosobinskeho mjena: Ně-Rědosław, kiž je ze swojim rjadom, porjadom, jara (sts. ně-) sławjeny.
2. Worcyn (sts. Worcin, ně. Wurzen, w lisć. Vurzin) = sts. grod Worcka; Worko: Workomysl = muž, kiž ma krute mysle.
3. Běhań (ně. Püchen, w lisć. Bigni, Thietm. Bichini) k počocy wot Worecyna: hród Běgoměra, dla běhanja, wuběhowanja sławny; snano tosame: Pouch (Thietm. Pouc) w starych lisć.
4. Nižowicy (ně. Nischwitz, w lisć. Niczezelwitz, Niszewitz) t. j. stražowarjo na stróžišću w nižinje.
5. Jiłow (ně. Eilenburg) t. j. grod z jiła twarjeny a z jilowej murje wobhrodženy: jil = (ně. Lehmberg, Ton, Lehm).
6. Lubanicy (ně. Löbnitz, pola Thietm. Liubanici) t. j. stražowarjo stražerja pod načolnikom Lubanom; Luban je skrótšeńka wosobinskeho mj. Lubomir t. j. muž, kiž měr lubuje.

7. Jězorišćo (sts. Jezerište, w lisć. Gezerisća, Thietm. Gesrisca) pola Dubina w Anhaltskej: wulki hluboki jězor, t. j. nětko ně. Tiefensee, štož je přeložk stareho serbskeho mjena.
8. Dubin (ně. Düben, w lisć. a pola Thietm. Dibni) stróžišćo w dubach, w dubowem lěsu.
 - c) Zbytne najwažniše stróžišća w starem serbskem kraju:
 1. Gwozdna abo Gozna (hs. Hózna, ds. Gózna, w lisć. Gozne, Goze, castellum Hwozne), mjenujcy gora (hora) t. j. ně. Hartwaldberg, nětko „Treppenberg“ pola Sachsenburga při Sopawje (Tschopau): rěka kiž sopa t. j. wótrě pluskota.
 2. Rochlica abo Rychlica (ně. Rochlitz, w lisć. Rochelinci, Thietm. Rochlinci, Rochelenci) t. j. stróžišćo při rychlej rěcy, kiž tam do Šwikawy (Zwickauer Mulde) so wuliwa.
 3. Tuchow (ně. Taucha pola Lipska, w lisć. a p. Thietm. Cotug, Cotuh a Cottuh) t. j. stróžišćo Chotucha; Chotuch. Chotoch je skrótš. wosob. mj. Chotosław t. j. muž, kiž chce slawu, ma chcyće, žadosć za slawu.
 4. Škodžicy (ně. Schkenditz srjedž Lipska a Hale-Dobrogory, w lisć. a p. Thietm. Scudici): stražerjo pod načolnikom Škodu, Škoda je wosobinske přimjeno kaž němske Schade (stn. Scado).
 5. Chołm (w lisć. Gollme) pola Dobrogory: stróžišćo na Kholmje abo kołpojtej horje.
 6. Raduš (w lisć. Radis) k ranju wot Gräfenhainichen Grabowy hajk) w sakskej provincy: hrod Radocha: Radosława t. j. muža, kiž ma rady slawu, kiž so swojeje slawy raduje.
 7. Bronjo (ně. Brehna) w sakskej provincy; přiř. Bronjo pola Radworja: grod (hród) Brona: Brono = Bronisław = muž, kiž je we woborje, wobaranju slawny.
 8. Želnica (ně. Söllnitz) k pođnju wot Desawy: sts. želnica t. j. bahnišćo ze želwjami (želwja Sumpfschildkröte).
 9. Serbišćo (ně. Zörbis, w lisć. Zurbici abo město Zerbst?) w sakskej provincy: stróžišćo Serbow.

III. Rěki a rěčki w starem serbskem kraju.

A. Wódra a jeje přitoki.

Wódra (ně. Oder) wobmjezuje na rańšej stronje wot Krosna (Krossen) hač do Broda abo Frankfurta Delnju

Lužieu; jeje mjeno pokhadža wot „wódréc“: potajkim rěka, kiž je sebi rěčnišćo a swój puć wodrěła abo wudrěła. — Najwosebniše přitoki su:

1. Bobř, -brja, m, ně. der Bober): Bieberfluß (bobr, Bieber) z přitokom Čorna (ně. Tschirna) = Schwarzwasser.
2. Hwizdź, -zdža, m. (sts. Gwizd', ně. der Queiß, přitok, kiž so do Bobrja wuliwa): der pfeifende Fluß, Rauschbach, wot sts. gwizditi (ds. gwizdaš, hs. hwizdać): pfeifen, rauschen.
3. Nisa (skeps. ze sts. Niza abo Niža, za rěka) = nizka w nižinach bžaća rěka wot Žitawy přez Zhorjalc hač niže Gubina, jeje najwazniše přitoki su: a) Mandawa (ně. Mandan) pola Žitawy — b) Łuknica (ně. Lucknitz) pola Mužakowa t. j. ně. Wiesenbach (łuka, Wiese) — c) Radošnica (ně. Radoschnitza) p. Mužakowa t. j. radostna rěčka, ně. Wonnebach (radosć, Wonne).
4. Lubostna (se. rěka, ně. Laubst) pola Gubina do Nisy t. j. lubozna rěka.

B. Sprewja a jeje přitoki.

Sprewja (sts. Sprěwja) wot lužiskich horow přez Blota hač do Barlinja t. j. sprěta rěka abo rěka, kiž so sprěwa = ně. Staufluß (sprěc, iter-sprěwać so, sich stemmen stauen), wosebje w Blotach so to sprěwanje rěki pokazuje. Přitoki su najwosebniše:

a) W Hornjej Łužicy.

1. Bělka (ně. Belke) pola Korzymja t. j. ně. Weißbach běly — ?
2. Lubata (ně. Löbauer Wasser) = wulecy lubozna rěka abo Lubijska rěka z přitokom: Kotołka (p. Barta) = kl. Kesselbach (kotoł, Kessel).
3. Šepc (ně. Schöps) = šeptaca rěka (słowj. šep-tać, flüstern) a to Běly a Čorny Šepc z přitokomaj: a) Wólšinka (ně. Wolschink) t. j. Erlenbach pola Klětna; — b) Redlica (sts. Rudnica t. j. Roteisenbach (ruda, Rasewitensten).
4. Wurica, sts. Urica (při njej wjes Wuricy, ně. Auritz) po njej pomjenowana wot sts ur = tur, ně. Auerochs, potajkim ně. Auerbach; nětko Albertowka Albertsbach po kublerju Albertu w Cyžecach.
5. Čornica (ně. Schwarzwasser) přez Prěčecy, Njeswačidlo, Rakecy atd. z přitokami: a) Rychlica (ně. Rieglita) pola Huski t. j. Schnellbach (rychła, schnell, rasch)

— b) Slěbornička (ně. Schlieferbach) — c) Wosyčanka, Großhänchner Fließ — d) Dobranowka, Dobranitzer Fließ.

b) W Delnjej Łužicy.

6. Módla, eje, ž. (ně. Priorgraben pola wsy Módleje (ně. Madlow) blisko Khočebuza t. j. mrtwa rěka (prjedy rěkaše Mała Sprjewja).
7. Małksa (město Małkuša, ně. Malze pola Picna) t. j. małka abo mała rěka, mjenujcy Mała Sprjewja (mały, klein) z přitokom Dunaj (ně. Dunai), pomjenowanym bjez dwěla w nowišem času žortnje po znatej wulkej rěcy Dunaj.
8. Kšišowka (ně. Kschichoeko) pola Wětošowa, najskerje přetworjene z „Kšiwoška“ t. j. Krummbach (kšiwy, krumm).
9. Milanka w Błotach t. j. miła (lubozna) rěčka.
10. Mutnica w Błotach t. j. mutna rěčka z mutnej wodu.
11. Břošća (sts. Brěšća, ně. Börste) we Łukowskem wokř. t. j. ně. Ulmenfließ (sts. brěst = stsl. brěstъ, ulmus).

C. Bystrica abo Čorny Halštraw z přitokami.

Bystrica je staroserbske mjeno rěki, kotraž džensa po němskem přeložku Čorny Halštraw (Schwarze Elster) rěka, je to bystra (ds. byiša) rěka = der klare, plätschernde Fluß „Lauterbach, Flüsterfließ“, kotrehož jasna, čeratwa woda přez kamjenje a kamuški pluskoce. Přitoki su:

1. Lipica (pola Njebjelđic) t. j. rěčka w lipach (Lindenbach).
2. Satkuła (pola Kopsina přez Khrósćicy).
3. Klóšterska woda (ně. Klosterwasser) rěkaše sts. Lipica (Lindenbach) abo kak?
4. Miłočanka (ně. Miltitzer Wasser): běži po wsy Miłočicach (rodźinstwo Miłoty : Miłota : Miłosław = kiž slawu lubuje) a ma wot njeje swoje mjeno.
5. Redora abo Redra (ně. Röder), sts. pomjenowanje wot sts. přidawnika redrej, sts. rudru, rot, potajkim „Rotwasser, Roter Fluß“ z přitokom „Promnica“ (ně. Promnitzbach k poldnju wot Radeburga (t. j. Röderburga) t. j. Stralibach, Quellbach (promjo = Strahl, Strang apod.).
6. Pólěnica (ně. Pulsnitz), skepsane ze sts. Pólznica t. j. pjelz-ka abo plěsniwa rěka, kiž přez pochowinu (Torflager) a bahnišća běži.

7. Dobra (sc. rěčka; ně. Kleine Elster) pola Dobryługa t. j. ně. Talfließ (sts. dobr a depr = Talschlucht):

D. Łobjo ze swojimi přitokami.

Łobjo (čě. Labe, ně. Elbe, lać. Albis = běla rěka

a) Přitoki z praweje strony.

Nimale wšě maju kóncowku na -ica a wuliwaju so do Łobja w Nižanskej župje wot čěskich mjezow hač niže Mišna a dale; nimale při wšěch leža městnosće po nich pomjenowane.

1. Sucha Kamjenica (ně. Dürr-Kamnitz) t. j. ně. trocken Steinbach.
2. Kamjenica (ně. Kamnitz t. j. přeł. Steinbach) z městem Kamjenica (ně. Böhmisch-Kamnitz) z přitokomaj w Čě: a) Kriwica (ně. Kreibitzbach z městem Kreibitz) = Krummbach — b) Dubica (ně. Daubitzbach, Eichenbach) z městem Dubica, ně. Daubitz.
3. Kyrnica abo Krynica (ně. Kirnitsch, čě. Krnice, přir. serbsku wjesku Krónica) t. j. Quellbach abo Wasser rinne; přir. čě. krně, Wasserkanal a pólske kiernica, Quelle.
4. Zebnica (ně. Sebnitz) z městem Zebnicu; wot sts. ptačeho mjena zeba (hs. zyba) Fink, potajkim ně. Finkenschbach; při měsće Zebnicy leža někotre burske kubła z němskim mjenom Finkengüter!
5. Pólnica (ně. Polenz, w lisć. 1454 die Bolicz = Póllica?) ze wsu Pólnica = Feldbach (polo, Feld).
6. Wjazownica (ně. Wesenitz) ze wsu Wjazownica (nětko hs. Wjazońca), němski pak překřćenej do „Neukirch“ = Rüterbach, wot štoma wjaz (ds. wěz), Rüter.
7. Žolwica (Schallwitzbach w lisć. 1386 Scholwica, die Schollwicz) ze wsu Žolwica (ně. Schallwitz) wyše Pilnicy t. j. ně. Schildkrötenbach, Krebsbach (sts. Žolwjach, Želwja = stsl. žely, gen. želwe, Schildkröte, Krebs).
8. Pilnica (ně. Pillnitz) z městačkom Pilnicu = ně. Sägemühlenbach wot pilicy abo pily (Sägemühle); při njej tež leži woprawdže pilica, kiž hišće džensa němski „Pielzmühle“ rěka.
9. Łužkowica (ně. Loschwitz z městačkom Loschwitz, w lisć. Luschkewitz) t. j. ně. Sumpfbach, Wiesenbruchfließ (łužk, kleiner Sumpf, Sumpflache; ług, hs. łuh, Grassumpf, Wiesenbruch).

10. Lěsnica (ně. Lößnitz, in der Lößnitz) ze sydlišćom Lěsnica (Lößnitz): ze *Lěsknica t. j. ně. Haselbach wot lěska = Haselrute (lěšći worjeh, Haselnuß); přiř. při Kamjenicy na čě. mjezach přiřtok z ně. mjenóm Haselbach z wjesku „Hasel“. — Lěsnica je tež rěčka pola Freiberka, nětko „Münzbach“ mjenowana; jeje mjeno je hišće zdžeržane w mjenje tamnišeje wsy: Loßnitz a Lößnitz.
11. Rěčka, ně. Rietzschkebach t. j. ně. Bach.
12. Łukowica (ně. Lockwitzbach) t. j. ně. „Wiesenbach“ (Łuka, Wiese).

b) Přiřtoki z lěweje strony Łobja.

1. Běla (sc. rěka, ně. Biehla) t. j. ně. „Weisbach“.
2. Kropnja abo Krepnja (ně. Krippen) t. j. Tropfbach (sts. kropa = hs. krepa, zwjetša krepka, Tropfen sts. kropić = hs. krepić, betropfen, begießen).
3. Kótłowa (sc. rěka; ně. Gottleuba) z městačkom „Kótłowa“ (Gottleuba) = ně. Kesselbach (kofol, gen. kótla Kessel z přiřtokomaj: a) Borowa (sc. rěčka, ně. Bahre) t. j. Kiefernbach (bor Kiefernwald) — b) Žitowica (ně. Seidewitz-bach) z wjesku Žitowica (Seidewitz) t. j. Kornbach (žito, Korn).
4. Mohilica abo sts. Mogylica (ně. Müglitz) z městačkom Mogylnom (hs. Mohilno, ně. Mügeln) přiř zaliwje a z wjesku Mogylicu (ně. Müglitz) t. j. ně. Hügelbach, Grabhügelbach, Hühnengräberbach (sts. sts. mogyla Hügel, Grabhügel) z přiřtokom Trjebjenica (ně. Trebnitz im Trebnitzgrund) = Rodebach (sts. trěbiti, hs. trjebić, roden).
5. Łukowica (ně. Lockwitz) ze wsomaj Lockwitz a Lungwitz (sts. Łukowica) t. j. ně. Wiesenbach (Łuka, Wiese) z přiřtokom Tisowica z wjesku Theisewitz t. j. Eibebach, Lärchenbach (tis, Eibe).
6. W tejle wokolinje su hišće 3 rěčki: a) Grundbach abo Kaitzerbach = sts. Kyjica t. j. Stockbach (kyj = kij, Stock) — b) Złotowica pola Mogylna ze wsu Niedera Ober-Schlottwitz t. j. Goldbach (złoto, Gold) — c) Kotowica přiř wsy Köttewitz (Kotowica) t. j. Katzbach (kot = Katze, Kater).
7. Bystrica (ně. Weisseritz t. j. bystra rěka = ně. der helle, klare, flinke, sprudelnde Fluß) a to: a) Džiwja Bystrica (ně. wilde Weisseritz), kotrejež přiřtok rěka: sts. Sěrina (sc. rěčka, ně. Seesen-bach) t. j. stróžerjo přiř Bystricy.

8. Kamjenica (nětko ně. Bach im Zschonergrund) t. j. Steinbach; při jeje zaliwje do Łobja leži wjes po njej pomjenowana „Kamjenica“ (ně. Kemnitz).
9. Brěznica (ně. Briesnitz a Prießnitz) ze stróžišćom a wsu „Brěznica“ (Briesnitz) t. j. ně. Birkenbach (brěza = Birke).
10. Rěčka „Wilde Sau“ rěkaše drje pola serbskich Nižanow „Swinica“ (ně. Saubach; swinjo, Sau, Schwein); tež pola Freiberka je rěčka „Saubach“.
11. Rěčka, kotraž so pola Jawornicy (ně. Gauernitz) do Łobja wuliwa, rěkaše pola Serbow wěsće „Jawornica“ t. j. Ahornbach (jawor, Ahorn).
12. Trěbuša (ně. Triebisch w „Triebischthal“ p. Mišna t. j. Rodebach (stsł. trěbiti roden).
13. Mišna (sc. rěka, ně. die Meisse) pola Mišna t. j. ně. Moosbach, Moorbach; přir. w Čechach Mšeno, stsł. Mišeno (sts. mišny, čě. mšeny je přidawnik wěcownika sts. mech, hs. moch = stsł. mýchů, Moos, Moor).
14. Gajna (sc. rěka, ně. Jahna) pola Rězawy: Hainbach (sts. gaj = hs. haj, Hain, Hag).

E. Wołtawa (Freiberger Mulde) ze swojimi přitokami a přitočkami.

Wołtawa (čě. Vltava, ně. Moldau) t. j. die Wogen-Wälzende při jeje źórle je sydlišćo Moldau na saksškočěskich mjezach.

1. Kamjenica (ně. Chemnitzbach) t. j. Steinbach (kamjeń, Stein).
2. Khołmnica (sts. Chołmnica, w lisć. zur Colbenicz, Kolmenitz, nětko Colmenitzbach) ze wsu Khołmnica (ně. Colmitz) t. j. Hügelbach (sts. chołm, hs. kholm, Bergkuppe, Hügel).
3. Bobrica (ně. Bobritzsch) ze wsu „Bobrica“ (Bobritzsch) t. j. Biebefluß (bobr = Bieber).
4. Jemjelnica (ně. Gimlitz) pola „Lichtenberga“ k połdnju wot Freiberka: ně. Mistelbach (jemela, Mistel).
5. Čermna (sc. rěčka, ně. Schirma) ze wsu „Čerma“ (Großschirma) t. j. čeřwjena rěčka; při jeje zaliwje [do Wołtawy] leži wjeska „Rotenfurt“.
6. Strěguša (ně. Striegis) ze sydlišćom Strěgušu (ně. Langen- u. Nieder-Striegis) t. j. der brausende, rauschende Fluß, Brausebach, Rauschebach; stsł. strěgati, rauschen.

7. Sapawa (ně. Tschopau) der brausende Fluß (sts. sopa hs. sapać, brausen, flackern).
 8. Zwonica (ně. Zwönitz) t. j. Klingfließ; zwonić, läuten, klingen.
 9. Kamjenica (ně. Chemnitzfluß) z městom „Kamjenica“ t. j. Steinfließ (kamjenje, Steine).
 10. Kremenica (ně. Cremitzbach, nětko „Mühlbach“) wyše Wórcyna (Wurzen) pola Donic (ně. Döhnitz) t. j. Kieselbach; sts. Kremen, stsl. Kremy, Kieselstein).
 11. Strěžica (w lisć. 1121 Strisike), rěčka pola Bitterfelda t. j. mała Strěguša = der kleine Rauschbach.
-

Monografija k narodnej pěsní „Za Kamjencom za gorami.“

Spisal Bjarnat Krawc-Drježdžanski

Móčne a zahubne žolny němskeho morja njezamóžachu mału słowjansku kupu lužiskich Serbow pohrjebać. Znutřkowne a zwonkowne, tajne a njetajne mocy germanizacije njezničichu tutón narod dospolnje. Siny tu hišće a — spěwamy!

Blížši znajerjo Serbow, kotřiž swoje wědomstwo nječerpaju jenož z němskich źórłow a njeznaju Serbow jenož po jich drastach, němskim muzejam k štafaži služacych, wobdźiwaju předewšěm literarnu čilósć Łužičanow. Najdrohotniši naš poklad pak je naša narodna pěseń, naš ludowy spěw. W narodu, ličacem jenož lědma 250 000 dušow, je woprawdže přeslapjace, zo ličba jeho narodnych pěsnjow wučinja wjacy hač 1500 ze snadź 800 hłosami. Je cyle přirodženo, zo w někotrych pytnjemy němski wliw; ale wjetšina z nich je tola samostatna a swojorazna, z čimž so rozeznawaju wot pěsnjow južnych Słowjanow.

Měnju, zo ma lužisko-serbska narodna pěseń tež mały wuznam we słowjanskej folklorje a w ludowej hudźbje, tak zo smě sobu hrać swoje male husle we wulkem swětowem orchestru.

Hač do lěta 1840 njebu žadyn serbski spěwěč hudźbnje fixirowany. Zběraćeljo a napisowarjo mějachu jenož jeničke źórło: ludowy pomjatk — a tón bě woprawdže přěnjeho rjadu! S tutoho zloteho źórła čerpaše najprjedy naš J. E. Smoleí, kotrehož wobšěrna, dwězwjazkowa zběrka bě 1840—43 w čišću wušla. Jemu slědowachu Marcus, Michał Hórnik (1860), Hendrich Jordan (1874), Muka (1883) a Schullenburg. K nim přidružištaj so českej přecelaj Lud. Kuba (1887) a naš sławny jubilař Adolf Černý, kotrehož 60. narodniny runje swje-

činy a ke kotremuž počesćowanju maju slědowace wuwjedženja služić*).

Adolf Černý je w swojich młodych lětach husěšo we Łužicy přebywał, z wjetša jako witany hósé njezapomniteho kanonika šolastika Michala Hórnik a w Budyšinje. Na swojich pućowanjach w Hornjej a Delnjej Łužicy je wón nimo wuběrných druhich folkoristiskich studijow a džělow so wosebje tež za serbski narodny spěw zajímał a w Časopisu Maćicy Serbskeje tři wuznamne zběrki wudał: přenja (1888) měješe 80 hłosow, druha (tež 1888) poskići 117 hłosow a třea (1894) poda 164 hłosow; to čini do hromady 361 nabožnych a swětných melodijow. Z tym je Adolf Černý serbskemu ludej skoro polojuce jeho spěwow znowa daril — k trajacemu wobsedźenstwu!

Nimo mjenowanych zběrkow je wón hišće napisał wulku rjadu textowch dodawkow k narodnym pěsnjam a wuznamne pojednanje wo ludowej hudźbje, serbskich rejach a hudźbných instrumentach. Někotry rjany variant znateho spěwa je nam přez jeho horliwosć, pilnosć a namakałosć zdžeržany a přistupny. Tak dostawaju přez jeho wubjerne zběrki wšelake hač dotal jenož w zlemkach znate pěsnje husto hakle prawy zmysl, jasne wobswětlenje a rozswětlenje. K wšelakim druhim pěsnjam zaso bě so hlós zhubil, hač so Adolfej Černemu poradzi, jón wuslědzić we wotležanym kućiku a z erta stareje maćerki napisac.

Za wšo to njemóža Serbjo Adolfej Černemu być dosć džakowni!

Njeh džensa krótka monografija k serbskej narodnej pěśni jemu wo našej serbskej džakownosći reči a Wam, česćenym přitomnym, zmóžni mały pohlad do žiwjenja našeho ludstwa.

„Za Kamjencom za gorami“ je jena z našich najstaršich a najlubowanišich ludowych baladow. Skutk hraje we wokolnosći Kamjeńca w Hornjej Łužicy, hdźež je znaty němski basnik Lěsnič (Lessing) rodženy. Wobsah balady je z krótka tón: Dwaj młodaj čłowjekaj maťaj so rad, njemóžetaj pak k sebi, dokelž jich džěli daloka, šěroka woda. Mócnosć přirody zniči lubeju; młodžene chce wodu přepluwać a so při tom zatepi; wurudžena holič-

* Naš hudźbny mištr Bjarnat Krawc je tutu monografiju jako swjedźeński přednosk přednesl při jubilejnej swjatočnosći k česći jubilara w Kraloweje Hradcu, rodnem měsće k minist. rady prof Adolfa Černeho, dnja 19. sept. 1924.

ka žiwjenja syta sama do smjerće dže. — Wěc je drje stara, ale stajnje mloda. Podobnu powěsć hižo w starem Babylonu znajachu: lubaj rěkaštaj tam Pyramos a Thisbe. W Indiskej pokazuja hišće džensa narowny pomnik kralowskich džěci Hir a Ranja při brjozy rěki Shinab. W Grekskej zjewi so tuta bajka jenož we wodžěwje wumělskeho basnistwa a je lokalizowana při Hellesponce: Leander, mlody měšnik boha Adonisa a Hero, měšnica bohowni Aphrodite, běštaj so při nabožnem swjedženju widžaloj a zalubowaloj... přećiwu zakonej. Jich džěleše móčna woda Hellesponta. W kóždej nocy (zo njeby nihtó wo tom zhonił) přepluwa młodzenc šumjate morjo k swojej lubej; swěca na wěži Sestos pokaza jemu w nocy puć a přistaw. Ale w zymnej wichorowej nocy zhasny swěca a zmužity plůwať so zatepi. Rano widži Hero, kotraž bě lubeho w nocy podarmo wočakowala, jeho čělo při brjozy w žołmach plůwać — zadwělowana z wysokosće swojeho templa do morja dele skoči k morwemu młodzencej.

W srednem wěku přinjesechu križnicy z Prowanzy tutu bajku do swojeje domizny. Tam a w sewjernej Francowskej bu přestworjena přez „Troubadoury“ a rozšěri so z časom dale hač k sewjernemu morju; tu zaso „nižni Němcy“ ju do balady přeměnichu.

Narodne pěsnje přimnychu so tuteje bajki a přetworichu ju powšitkownje ludowje. Mjena wosobow a město skutka spadnychu, ale po lokalnych poměrach so nowe žiwjele přidružachu. Bórzy zjewi so cyła balada w dwojej formje: pak jako powěsć wo njezbožownem plůwarju pak jako spěw wo kralowskimaj (panskimaj) džěćomaj. Namakamy tajki tež hišće pola Flamow, Romanow, Wuherjow, Danow a Šwejdow. Naš lužisko-serbski spěw je drje z druhimi podobnymi samsneho pokhada, ale jeho wotnožki su tola samostane a husto spodziwne. Ze překwapjenjom slyšimy, kak spodziwnje duch serbskeje ludnosće w nich hraje a spěwa. Přewidžec so na žadyn pad njesmě, zo narodny spěw wobsteji z dweju njerozdžěleneju džělow: słowo a hlós, kotrejž k sebi slyšatej kaž čělo a duša. Tohodla nima so narodny spěw ženje deklamowac, ale stajnje spěwac. Podam nětko přerjotnu delnjołužisku wersiju w hornjołužisćinje:

Wbohí płuwař.

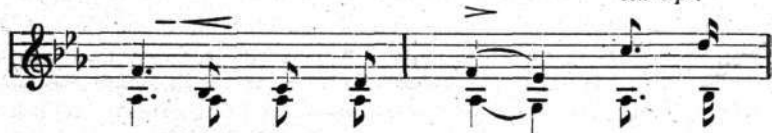
(Delnjolužiska nar. pěseň.)

Adagio. Jara pomału.

Delnjolužiski hlós.*)

1. Za Ka - mjeń - com za ho - ra - mi tam tak

con espr.

wul - ke sně - hi su, slón - co

na nje nje - přiń - - dze, mě - sačk

dim.

jim tež nje - ško - - dži, slón - co

na nje nje - přiń - - dze, mě - sačk

rit. e morendo

jim tež nje - ško - dži.

2. Hdy by přišoł ćopły wětřik, by nam roztajił te sněhi! Sněhi su wšě wottałe, a nětk wulke wody su, sněhi su wšě wottałe, a nětk wulke wody su.

*) Za 4 hlósny měš. khor hl. „Zerja“ wot B. Krawca, str. 38 abo „Dobry wječor“ wot J. Pilka, str. 44.

3. Štóż ma lubku za wodu, njemóže k njej přez wodu: hólc ma lubku za wodu, njemóže k njej přez wodu, hólc ma lubku za wodu, njemóže k njej přez wodu.

4. Hólc přez wodu plůwaše, holčo jemu swěćeše: swěčka poča hašować, hólc so poča zaliwać, swěčka poča hašować, hólc so poča zaliwać.

Tutón spěw*) sylnje lyriskeho rasu je nadpadnje wosebje přez krótkosć rěče, kotraž podawa fantaziji poslušarja šeroke polo. Skoro šerjata měrnosć wobknježi cyk a wobdawa jón z kuzlom tyšnosće a želnosćiwosće. Žedženje, wočakowanje a rozžahwosć su jenož krótko rysowane. Na započatku balady je wopisana zahubna mócnosć přirody; na kóncu žane spomnjenje wo bolosći a zadwělowanju holiča. Wosebity wuznam ma w cyčku „motiv ze swěčku“ = n a w o d n a m y s l (Leitmotiv). A slyšimy k tomu hudźbu! Měrne, šeroke adagio pozběhuje nas z daleko wupřestrženymi čarami do wyšiny. Hudźbna hermeneutika podawa nam wažne pokiwy: hlós ma wjetšeho wobjima hač je hewak wašnje; cyłu undecimu (b—f“) pada a stupa melodiška linija, slědujo dospołnje wobsahu pěsnje. Wobkedźbujemy tři šeroke, so nawalace žolmy; w započatku w srěnej, wosrjedža hlubšej a ke kóncěj najwyšěj polozy; na kóncu bliži so hudźbna fraza zaso k wukhodźišću. Hižo z notoweho wobrazu spóznawamy rjanu architektóniku cyčka; napadny je melodiški wjerch. Tak rysuje nam hlós w spočatku ze swojej poměrnej hlubokosću plastiscey hlubokosć pomałku žolnjacych wodow. Na kóncu so wysokosć wulkich, skoro hač k slóncu so pozběhacych žolmow z napodobnuje. Je, jako by chcyla jena žolma druhu póžrjeć. A zaso je tuto khutne wojowanje žolmow wobraz znutřkowneho bédženja w čłowskej duši, hdžež jene začuće druhe wučisći . . . pomałku, óežko a tyšnje. K tomu krasna muzikalnosć cyleho hlósa — žane wospjetowanje hudźbnych džělkow, ale stajnje wabjacy nowy žiwel — a při tom hlós tola lohka spomjatkiwy a spěwawy.

Njeje to dziw, zo ma naš mały lužiski lud 6 dospołnych wersijow tuteje hłowneje přenjetneje balady, kotrež su mjez sobu wuznamnje rozdžělene — a z krasnymi a ze swójskimi hlósami wupyšene?

*) Dr. Muka „Čas. M. S. 1882, str. 154: „W Budyšinje na gyrach wjelike sněgi su“ — na kóncu: Nět plej šo, moje bête' losy, nad wydu zmauwšo. Nět plějšo, myje bête nogi, |: Ku grantu:| zenkujšo!

Blóta a namjezne krajiny, pas hornjołužiskich hatow (wot Kamjena hač do Hučiny), přibróhi Čorneho Halštrowa (Čorneje Bystriey), Klóštrskéje a Čorneje Wody, Sprjewje a Lubaty poskićachu cylej wěcy tyjacu a plódnú pódu.

Smoleř (I, 86) zdžěli nam hornjołužisku wotnošku podateje pěsnje pod napismom:

Strašna wuzdžička.

Cyle w slohu baladowem a samostatnje wumyslana klinči takle:

Animato. Žiwje.

Narodny hlós. Sm. I. 86

A ja mam tam lub-čič-ku za wo - du a

nje - mó - žu wbo - hi k njej přez wodu k njej a

nje-mó-žu wbo-hi k njej přez wo - du.

1.

Haj, hdy bych ja tajkeho konika měl,
kotryž by morjo mi přepluwać mohli!
Tajkeho konika derje drje mam,
žaneje wuzdžički k njemu nimam;
žaneje wuzdžički k njemu nimam,
žaneje wuzdžički stangojteje!

Hdy by to wědzala holička,
moja mi lubčička najlubša — — —
ta by mi wuzdžičku kupila,
po póstach Drježdžanskich pólala.

2.

Hdyž bě to zhonila holička,
jeho lubka najlubša,

kupila holička wuzdzičku
 a posłala jom po póstach Drježdžanskich.
 Dała je přez morjo lawki klasć,
 přez morjo šeroke, přez morjo daloke:

Wot spódka běchu murjowane,
 wot zwjercha molowane;
 na kóždej lawčičky swěčička,
 ta swěčička zelena.

3.

Hóličik, tón přez morjo pluwaše,
 holčo jom' napřečo běžeše.
 Hdže je so wzała ta stara baba,
 tole mi strašne šerjenje?
 Wšitke te lawki je spalila,
 luboh' do morja je storčila!

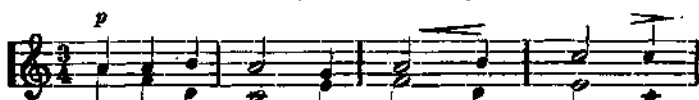
Naivne nowe rysy tuteje pěsnje su woprawdže napadne. Starosć lubowaceho hólca wo swoju lubowanu wustupuje doprědka. Tež tu nam kónc zamjelci wošud holičcyny. Tež w tutej pěsni hraje „motiv swěčki“ swoju rólu. Ta „stara baba“ dopomina drje na „Wunderböses Weib“ w němskej baladze z léta 1563, ale w serbskej pěsni ma so wuložić jako serbska „Kuzlařniča“, „Khodojta“ abo jako „Wódnička“. Rjane je dramatiske žiwjenje we pěsni: započatk z monologom, poetiske wotměnenje mjez prašenjom a wotmolwenjom, krute rozdželenje cyla do jednanjow dawa cylej pěsni wosebitu powahu. Zo staj tudy „mlodžencaj“ jednoreho ludoweho pokhada, zo traš je holičo zamóžniše hač jeje luby a zo je žónska lubosć hlubša a agilniša hač mužska, to jenož připódlja. Hudźba k tutej pěsni je cyle druha, hačrunjež tež w dur, w $\frac{3}{4}$ takće a na undecimu wuprestrjena, ale je wjele žiwjša, cyle dramatiskemu wobsahej balady přiměrjena; zwjercha (w 4. takće) spada je hlós hakle pomalu, přeco zaso spytajo, staru wyšinu dobyć (hl. 4. takt wot kónca). Małe motivy (hudźbne džělki) so husto po prawje słowjanskohudźbnem wašnju na wšelakich skhodženkach toniny wospjetuja.

Přiwobroemy so nětko k dalšej třećej pěsni, a to delnjolužiskej, kaž staj ju napisałoj Smolef (II, str. 13) a Willibald ze Schulenburka (C. M. S. 1912). Rěka: „Zalety luby“*) a je z Bórkowow.

*) Za 4hlósny měš. khor we „Wulka lubosć“ wot B. Krawca str. 55.

Zalaty luby.

Andante con moto. Swobodnje. Nar. doriský hlós. Smolef II. str 13.

Wu - jěl je lu - by na wo - dže haj

z wosomna - či - mi her - ca - mi, haj.

z wosomna - či - mi her - ca - mi.

1.

Zwignul se jedyn z čicha wjetšik,
luby se chopil zaljewaš.
Běle te nogi ku dnu 'jdu,
žošte te włosy zwjercha su.
Jog' hupytało žowcyšćo
na swojim grože husokem;
wiželo jo tam, wiželo,
až luby se chopi zaljewaš.

2.

„Mutyрка, luba mutyrka,
přidajšo k morju mi do tšawy hyš!
Wlóski, sebi w morju humyju,
glowicka mója mje wótboli!“ —
„„Ja ši tam samej hyš nepřidaju,
mlódsša sotša deji sobu hyš!““ —
„Sotša žen mje tam třebna nej,
kšěla tam radšo sama hyš —
mam tam swoju zagrodku,
w zagrodce róžyeki;
Sotša je wělgin malučka,
wělgin głupa a nerozumna,
při tom pak wělgin mudruška:
wšě mi te róžyeki by zwótsćipala!“ —

3.

Běžalo zowčo na pylke,
 zmakalo dweju rybakowu:
 „Rybaka, mojej rybaka,
 włojtej wej mě rybičku
 ze złoteju ceslinu!“

Prěni raz wynej stawištaj,
 uchysištaj jej rybicu ze złoteju ceslinu.
 Drugi raz wynaj stawištaj,
 uchysištaj jej lubego.
 Třeši raz wynaj stawištaj,
 uchysištaj jej dwa noža.

„Jadyn, ten cheu ja do wydy chyśiš,
 drugi, ten cheu do se stawiś!
 Je-li wyn uměrał myjego dla,
 ga cheu ja huměraš jogo dla!
 Zakopšo naju gromaže pśi droze,
 pśi droze, pśi šcažce,
 zož wšykne luže mimo du.

Tam bužo kuždy tak řaknuś:
 „Tož lažytej dwa młoženca,*
 kenž stej umřeloj swyjego dla,
 swyjich tych wěrných lubosćow dla!“

Lokalne poměry w „Błótach“ wuswětluja jězdbu na ló-
 dźi. Po ličbje hudźbnikow (18) pokaže młodźenc, kak sej
 česći a waži swoju njewjestu, kotraž na wysokem hrodze
 bydlaca je wěsće (panska) knježska dzowka. Tež w tutom
 spěwje je přirodna móc (sylny wichor) přičina tragiskeho
 kónca slubjeneju. Wobaj młodaj přišlušataj k wyššemu
 stawu — je to reflex ze stareho źórła. Jasne rozdžělenje
 cyłego podaća do třoch jednanjow je tež tu wožiwjace,
 runjež kaž wotměnenje rěče: powědanje, dialog a
 monolog. Reflexija na kóncu je w baladze nowy moment,
 kiž za to swědči, zo je pěseň n o w i š e h o nastaća. Scena ze
 woběmaj rybakomaj poskića tež nowe rysy: třeje stawjenje
 syćow do wody wukhadža z přiwěry. Hólc na př. w pěśni
 „Dobry wječor“ tři króć keřchow wobjěcha. Dobrowólna
 smjere holiča z lubosću rozswětli běh skutka wosebje.
 „Motiv swěčki“ je tu wupadnyl.

K slowam přitowařa so jěrki, jimacy hlós w staro-
 cyrkwinskej toninje, tak mjenowanej doriskej; to za-
 so za to swědči, zo směmy nastaće balady znajmjeńša do

*) Podobnje rěči tež Varianta Schulenburka, tež z Bórkowow.

17. lětstotka položiť, je-li nic hižom do časa wokoło 1550. Melodiska čara nam runje tak kaž hižo druhe poskićene rysuje žolmjenje wutrobných začuwanjow; małe motivy (dwajtaktowe) so wospjetuja, we wěstej gradaciji pak so zběhujow, pak padajow. Wosrjedža pytnjemy tež tu rjanu melodisku wyšinu. Cyłk čini začišć, jako by to stary swjatočny woporowy spěw był.

Dr. Muka w Č. M. S. (1877) mjez druhimi pěsničkami nam podawa dalši přinošk delnjołužiski k našej maćiznje a runjež je to jenož tež zlemk, je tola wažny za našu monografiju. Wulcyšnje zwjeselace nětko je, zo je Adolf Černý hišće w léće 1893 rjany hlós k tomu namakał, kotryž je w jeho 3. zběrcy wočišćany (III, č. 34).

Nad myřom.

(Nar. spěw ze Žylowa.)

Con. moto. Nic pomalku.

Černý III, 34.

Nad myřom stoj'-tej dwa * gro - da, dwa
jadnom by-dli ředne žow - čo, we

groda hu - so - kej we Wynej se lu - bo
drugem řed-ny gyle. „Pětnačim gercam

mě - ja-štei, gro-ma-du pšiš njamo-žastej. Gyle
daj - šo graš, šty-fom bugnařam bu-gnowaš, to

da swy - jej lub - ce pśi - pi - saś, aź
dej se myjej lub - ce de - fe zdaś, aź

co ju pśez my - fo wjazć.
ja tak wja - so - ły som!“

Situacija je w spočatku dosć jasnje wopisana. Lubaj staj z wosobneho stawu, z panského rodu. Přičina, zo lubaj hromadže přińc njemóžeštaj, njeje bliže naspomnjena. Bě jenož jězor (morjo) zadžewk abo njepräčelstwo staršeju? Wšelake wuwostajenja w cylem jednanju dyrbi sej fan - tazija wupjelnić. Kónc je přiwuzny spočatkej „zalety luby“. Spočatk dopomina na staru meklinbórsku (obotritisku) baladu z l. 1530: „Es wohnet Lieb bei Liebe“, kotraž ma w rukopisu wotpisowarja poznanku: „Ist gewesen einer Herzogin v. Mecklinburgs Tochter; die Burg heißt Stargard“. Tale pěseń namaka so tež jako obotritiska powěsć pola Bartscha (Bartsch, Sagen u. Märchen a. Meckl. I, 324). Hród Stargard bě něhdy sydlišćo obotritiskeho krala. Jeho džowka lubowaše ryčerja a zřeči sej z nim zetkanje pod lipu njedaloko studnje při hrodže. Princesna přińdže; nahle šumi w štomach, džiwí kundros wuprasnje, a princesna écknje, při tom plaść zhubjo. Ryčer nadeńdže plaść, z krvju womačany; myslo, zo je luba skóncowana, so z mječom překló. So wróćaca princesna widži ryčerja morweho na jeje plaśću ležo a so tohodla z jeho mječom tež skóncuje.

W pěsni zawinuje njezbože małkuš (Zwerg), kiž princesnu wuwjedže. „Přiródný motiv“ potajkim tež tu knježi. Spodziwno, zo so hlós k tutej pěsni namaka napisany w kat. kěrl. knihach Hecyruza w Prahy 1581.

Hlós, kiž je A. Černý napisał, je nowiši a ma drje němski wliw, ale je wosebje w swojim srjedźnem džěle cyle samostatny a swojorazny. Melodiske stupy w trochu po-

hibliwem rythmu klinča jako fanfary, kiž wjesołosć młó-
dźenca wuprajeju nad bórzoŕnym zjednoćenjom ze swojej
lubej.

Michał Róla přinoša w Č. M. S. (1880) k našej baladze
dalši material, hornjołužisku pěseň z wokoliny Kamjeńca:

W hribach, w hribach, w jahodach.

Byrnjež tale snadź n a j w o b š ě r n i š a tež wšelake dopom-
njeńki na němski original we sebi měła, móžemy k njej
tola rjane a jimace wutwory dźiwnje hrajaćeje fantazije
w pódlanskich maličkosćach rjenje wobkedźbować a wi-
tać. Jenož někotre pokazki:

W hribach, w hribach, w jahodach
za Kamjeńcom na horach,
tam leži běły sněh.

Slónco k njemu njemóže,
měsačk jemu nješkodzi.

Pjerchnyl z ćicha Boži dešć,
wšón sněh, tón je roztajil.

To su reminiscency ze spěwa: „Za Kamjencom“.

Štó by tajkeho konika měl,
zo by morjo přepluwać mohł!
Tajkoh' ja kónika derje mam,
wuzdźički ale k njemu nimam.

Hdyž je to zhonila holička
we swojej nowej komorje,
je wona wuzdźičku kupila,
wuzdźičku židžanu, wuzdźičku štangojtu.

Tu mamy dopomnjeńki na „Strašnu wuzdźičku“,
kiž hišće dale so takle wupřadžeju:

Hólčik, tón jěcha k morju won,
k morju tom' šěrokom',
k morju, tom' hłubokom'.

Na morjo přišla wulka žołma,
na te morjo šěroke,
na te morjo hłuboke.

Do poł wón morja njepřipluwa,
wuzdźička so roztorže:

Konik so podnuri, hólčik so zatepi.

Napadne su hižom tu wužiwane rjane poetiske srědki: wospjetowanje wurazow, haj cylych sadow (wuzdźička, morjo), rjane přidawniki, krótkosé sadow. To so w druhem jednanju hišće jasnišo jewi:

Hdyž bě to zhoniła holička
w swojej nowej komorje —
wona staru mać prošeše,
swoju lubu staru mać:

„Dowol mi, maći, k morju hić,
k tom morju širokom',
k tom morju hlubokom'!“

Tři króc holěo maćerku tak prošeše wo dowolnosć, ale hakle k třecemu razej přeradzi, zo ma tam l u b e h o. Wěsty parallelismus mjez sadami w próstwach džowki a we wotmolwach maćerje skutkuje jara pohnuwajo, haj nuzujo. Hewak pak je wšo cyle kaž w němskej baladze, tež w jeje logiskem pokračowanju.

W třecem jednanju dze holěo hnydom do smjerće. Tři króc do wody stupa: přeni raz hač do koleń, druhi raz hač do pasa a při třecem kročenju so zatepi.

Tute nadrobne wopisowanje jeje kónca w žanej druhej pěśni njewidzimy.

Tež episki k ó n e je samojenički: Stara mać dze pytać lubowanu džowku; ničo tam wjacj njewidzi, hač jenož toho r y b a k a. W tyšnem předzdaću prosy:

„Wuwudź mi rybako, rybičku
na čłowjeka napodobnu!“

Kaž w pěśni „zalety luby“ po wuprajenej džowcynej próstwje rybak syće tři króc do wody staji, tak jowle po maćercynej próstwje.

Wuwudzi porjadu najprjedy hólčika, potom konika a naposledku ničo wjacj,

„štož jenož tu holičku,
stareje maćerfu džowčičku.“

Tak steji tu stara mać wopušćena, samotna před ćělami młodžencow. Tragiski wosud so tak hišće móćniši a zrudniši jewi.

Škoda, zo so k tutej pěśni hač dotal žadyn hlós hišće njeje wuslědžil.

Skóněnje mamy hišće jenu sem słušacu pěseń, bóle romantiskeho razu, potajkim z kóncom radostnym, spokojačym. Zapisał je ju Smoleř (II, str. 45) w Bórkowach a rěka.

Njeskónčna lubosć.

Andantino. Trochu hibićiwje.Nar. hlós, Doriski.
Smoleť II, 45.

Hu - žě - lał jo luby coł-nik wot tego dŕowa

wezo - wego. Gaž jo jen wón hu-žě - lał,

spušćil jo jen na wó - du.

„Spłowaj, spłowaj, cołmiko mój,
psece bližej ku grodu!“
Ku grodu wón pšipleł jo,
pši grože je zastawał.
Wšykne luže spachu tam,
ak to ředne žowčo nic.
Sežalo jo, sežalo
we tom swětlem hokeńku.
Zo lubeg' upytało
w bělem grože husokim —
cerwene tam pšjeło jo,
zelene pak sukalo.
Šnóra jo tam źjelawo
swojom lubam nejlubšem:
„Spušćej se ty, luby mój
po tej šnóře žižanej!“
Spušćal je so luby, spušćal
po tej šnóře žižanej,
po tej šnóře dlymokej . . . (tam)
Zož jo ředne žowcyščo,
zož jo jogo lubycka.

„Tak dlujko, lubka moja,
ak ta woda dlymoka!“ —

„Gaž ta woda hubjegnjo,
naju lubosé zajžo!““

„Woda nikul néhubjegnjo,
lubosé nikul nézajžo!“

Zajimawe je, zo tu lubosé mjez khudym hólcom a zemjanskej knježnu k zbožownemu zjednočenju wjedže. Wobaj staj so pilnje prócowaloj, wšě zadžěwki přewinyé: wón sej čolmik wudžěla, wona jemu powjaz zhotuje, z čerwjenej luboséu a ze zelenej nadžiju přepolečenej, zo by wón z hlubiny do wyšiny k njej so přidobyé mohł. „Motiv ze swěčku“ so tudy zaso jewi: w nocy, hdyž wšo spi, holčo we wobswětlenem woknu hroda čaka. Wobkrućenje hlubokeje, njeskončeneje lubosé w krótkem dialogu lubeju našu romantisku pěseň spokojaco skónči. Džiwnje, zo wažny hlós tež w starej cyrkwinskej toninje — w doriskej, to je d-moll z wulkej sextu h — steji; chce wón ze swojimi rjanymi sekwenenymi frazami hlubokosé luboséu znapodobnić? Runje tute dwójotaktne sekwency, štyri króc na wšelakej wyšinje wustupowace, spožčeju hłosej dospołnje słowjanski raz. Hižo hudžby dla by zwjeselace było, hdy by tuón hlós w našim ludu dale žiwy byl.

Překwapjace je, zo při Łobju we wokolinje Postelwicy hraje bajka, kotraž je po swojim wobsahu našim pěsnjam jara blizka a snano serbskeho pokhoda.

Młody pastyr widži na znapřečiwnem brjozy Łobja luboznu džowěičku stadło kozow pasé. Zynk jeho šalmaje a jeje slěborny spěw wobeju bórzy zbliži. Kóždy wječor pastyrka na wjerchu pěskowca skale lubeho wočakuje, kotryž w měsáčnem swětłe přez rěku k njej płowa. Po dlěžšem času znajomstwa chce młodžene wo jeje ruku pola jeje staršeju prosyé, ale před tym chce so hišće raz z njej na znatem měséce zeńé. Podarmo wona jeho wočakuje hač do połnocy, jasnje spěwajo. W tom bliži so někajka běla postawa přez wodu a rjeknje k njej: „Sym twój luby, njeboj so! Wčera wzachu mje bohowo wodow do swojich lonow, do hlubin'... budž zbožowna! Ale zaspěwaj mi hišće naposlědk pěsničku... to ma byé moja pohrjebna!“ W tom wokomiku zjewjenje do mlhy rozpluny. Njezbožowne holičo padny morwe na skału. —

Zo ma tež mjez našim ludom tuta cyła podawizna mjez dvěmaj młodymaj tak wulke rozpřestrjenje a je tak eks-

pansivnje wobspěwana, leži předewšěm na tom, zo je duch wěcy tak nadobny, ethiski a aesthetiski.

Tež jednoreho čłowjeka napjelnja ze swjatej spokojnosću, zo prawa lubosć dobywa nad zwonkownem čerpenjom a nad překažkami samsneje duše. Hlós lubosće je móčniši hač wšitke pokłady swěta. Mało slowow lubosće — ale wulke skutki su jadro našeje balady. Zo chce tajna kuzlařska móc zjednoćenju lubych zadžěwać, to nimo drugeho tež mysl ludži wabi a spina.

Zo ma balada „Za Kamjencom“ ze swojimi wotnožkami hluboki mythologiski zmysl, to nam ruski folklorist Cl. Meyer (1885) z Pětrohrodu rozjasnja. Po jeho wukładowanju přińdže nalěćo přez morjo a wobjima lubu zemju, płodypřinošowaca bohowka. Tehdy su nocy jasne, a hwězdy swěća bohej přez wodu pluwacemu. Ale nazyma so bliži ze swojimi wichorami a ze swojim deščom a zhaša njobjeske swěcy. Potom miły bóh so wjacj njezjewja — jeho byće je skónčene — a bohowka zemja wjadnje za nim.

Za nas Serbow so wuronja hišće cyle drubi a rjany zmysl a to je tón:

Nadobny lubowař, młodženc je naš Adolf Černý. Jeho lubosćehódna holička je serbska Lužica. Wulka woda, wobeju dželaca, je dolhi a šěroki pas němskeho morja. Zla lakaca baba, kiž lubosć woběmaj njeprěje, je ludowa zlosć; by młodženca najradšo zničila. Ale z měrnej zmužitosću a milej sčérpnosću dojěcha sebi naš młodženc na swojim „železnem koniku“ do lužiskich honow zaso a zaso. Jasna swěća, naš miły Hórnik, kiwaše jemu jako drohotna mzda jeho woporapólnych napinanjow a wšelake druge barbojte swěcy wokoło Hórnika, kaž naš Muka, Čišinski, Jordan a dr. wabjachu jeho ze sapacej lubosću do našeje Lužicy. A Lužica jeho z lubosću wita a wobjima, tak zo čuje so tam bórzy z domom. Lubosć wusywaše a lubosć žněješe. Při slódkem přebywanju na lužiskej zemi je tam ze swojej „Lužičanku“ sej lubosć wuznal; tak někotry monolog a dialog bě slyšeć. Štož je tam zhonil, rěčał a spěwał, to je nam zbožownje a rjenje napisal, zo mamy wšitcy z toho njewšědnju, znutrkownu radosć, kiž wjele slowow nječiní, ale jednorje rjeknje:

Měj horecy džak, luby Adolfje, za twoju njesebičnu, swěrnju lubosć! Njehć ei luby Bóh wšo zaplaći! a přińdž zaso!

Wo lužiskim prawěku.

Pojednał Jurij Křížank-Wotrowski.

Čłowjeće stawizny maju dwaj hłownej kužolaj, pisany, z kotrohož so stawizny we wužšim zmyslu čerpaju, a nje-pisany; řeč, wašnja žiwjenja, kulturne powostanki ludow, a to je praehistorija. Kóždy z tejule kužolow ma swoje lěpšiny a swoje słabosće. Lisćiny a króniki so poměrnje lohko zrozumja, móža pak być a su husto stroniske, zel-hafne. Druhdy so tež myla. Praehistorija je objektivna a ženje nježji, wotewrja bjez falša wrota swojeho časa. Jeje řeč pak so čezcy zrozumja a tohodla je husto subjektivnje bludźaca. Praehistoriski čas traje za wšelake kraje wšelako dolho, we Łužicy so hakle w 10. lětstotku po Khrystusu skónči; přetož hakle potom zhonimy něšto wo městnosćach, wobydlenjach, podawkach domizny z lisćinow a druhich spisow. Lětstotki do tohole časa su praehistoriska doba, prawěk. Wo mjenach, kotrež grekscy a romscy spisaćeljo z tohole časa podawaju, a kotrež mohle počahi na Łužicu měć, pozdžišo porěčimy.

Najstarše powostanki čłowjeskeje kultury namakaja so husto w skalnych jamach-abo prózdnyjencach, tak w Morawskej a Pólskej, w krajinach Němskeje, kotrež maja juraformaciju, wosebje pak w Francowskej. Jamy běchu najskeřšo wot přirody samej poskićene čłowjeće bydlenja a khowanki. We Łužicy so hač dotal ničo podobneho namakało njeje, zdžěla dokelž nimamy přihódneho kamjenja za prózdnyjency, zdžěle drje tež, dokelž ničto jamy, kotrež tu su, dotal přepytował njeje. By to zaslužbne džělo za našu młodžinu bylo. Jedna so wosebje wo jamy w Sprjewinym dole abo na někotrych horach wokoło Budyšina.

Znate wopomnjeňki, kotrež mamy we Łužicy z prae-historiskcho časa, su hrodžišća, pohrjebne hórki (staro-słowjanscy mogile, ze wšelakimi lokalnymi mjenami) wulke wopomnjeňske kamjenje, rune a zrunane rowy, kamjeńtne koła a twary; dale nastroje abo připrawy, kotrež tehdom-niši wobydlerjo trjebachu: heje, sekerki, nože, kłoki, koleska, sudowja, figury, pychi, kaž točene kamuški, pjeršćenje, nawušniki, jehły, parole a podobne.

Njezapočnu z najnahladnišim ale z najstaršim.

Z najstaršeho časa, z doby tak mjenowaných nječesanych kamjeni, abo kaž anthropologowje praja, z palaeolitiskeho časa, je so we Łužicy mało nadešlo.¹⁾ Njemóže pak so tohodla prajić, zo je tu mało. Njenahladny napohlad tychle nastrojow, najbóle nožow abo klinow z wohnjoweho kamjenja (Feuerstein), je wina, zo so zrědka zběhnu a wukhowaju. Husto so z cyła wěsće spóznać njehodźi, hač je něšto wot přirody připrawjene abo wot čłowjeka džělane. Tež tak mjenowane znamješka rubanja (Schlagmarken) na tychle wěcach myla husto. Najwěsćiše znamjo čłowječeho džěla je ideja, kotraž so na připrawjenjach pokazuje a kotraž traš tamnym starym ludam cuza njebě. Na kóždy pad dyrbi so radzić, nadpadne kamjeńtne wěcy zběhnyć a na prawem městnje pokazać. Preč čisnyć je hišće potom časa dosć, hdyž je so hižo wupokazało, zo k ničemu njesu. Zcyła móže so jenož potom rozsudzić, hač je něšto wuplód čłowječeho džěla, t. r. artefakt abo hrajka přirody, hdyž so telko podobneho nahromadzi, zo hodži so přirunać. Jako městno, na kotremž je so wjacy tajkeho namakało, mjenuje so Wownjow (Oehna), zwotkelž je wosebje wjele česankow. Hakle loni je so wjele noži z tejele doby we Worklecach namakało. Hlinjane sudowja, kaž praja, w tejele dobje hišće njeběchu a kosćane a drjewjane připrawy su tak wochnite, zo so lědma wjacy spóznaja. Hač z tohole časa wukhadžeju te na wulkich njewobdžělaných kamjenjach wudypane nadpadne dólčki a hrjebički (Schalensteine),²⁾ to njehodźi so prajić. Spomnju na tajki dotal njeznaty kamjeń abo někotre pod nasypom Kopšinjanskeho hrodzišća.

Wjele lěpje za našu naležnosć ma so w sčěhowacej dobje, tak mjenowanej mlódszej kamjenjowej dobje česanych kamjeni abo neolitiskej dobje. W njej džělaše čłowjek hlinjane sudowja, a kamjeńtne nastroje su zwjetša tajke, zo dwěla być njemóže, zo su artefakty. Wěcy z tejele doby so we Łužicy poměrnja zrědka namakaju, štož drje

¹⁾ Tu nałožene džělenje je praehistoriskeho časa do staršeho a a mlódszego kamjeńtneho, staršeho a mlódszego bronzoweho a železneho časa njeje na drobne. Anthropologoj nałožuju wjele poddžělow, tež po krajach a lokalnych typach. Někotre mjena tychle poddžělow su tak kaž synonymne. Tele poddžělenja, jako do krótkeho přehlada njeslušace, powšitkownje tu njewobkedžbowach, tež tohodla nic, dokelž je zarjadowanje wěcow do tejele abo druheje tychle mjeńšich dobow jara problematiske.

²⁾ Hoernes, Urgeschichte der bildenden Künste: Europa 364 a dale, 374 a dale.

na to pokazuje, zo bě tehdy, traš před 5000 lětami, wjetši džěl kraja hišće z bahnamy a lěsami počehnjeny, tak zo tam wjele luźi bydliło njeje. We Wotrowskej wokolinje žane cyłe sudowjo z tohole časa namakał njejsym, jenož črjopy a rozbite kamjeńtne připrawy, runje tak w Kanezach. Před něhdže 30 lětami je so něšto tajkich sudowjow w Prawoćicach namakale a su so Budyšskemu musejej dafe. Jene tam pozdžišo wuryte mam tež ja, ale rozbite, a sekerku. Powšitkownje móže so rjec, zo so hač do Kulowskeje krajiny namakaju na mnohich městnach, ale nihdže wjele bromadže, kaž w sčehowacych časach: Wulke kamjeńtne pomniki abo menire, tež dolmy mjenowane, su pola nas jara žadne. Móžno, zo su tu něhdy byle, ale dokelž běchu kamjenje z postorkom na polach a lukach, su dawno, rozdžělane. Traš smě so Miłočanska „žaba“, hobsrke hrube kamjenisko, sedžacej žabje podobne, do tajkich pomnikow lićić. Wokoło njeje so hišće rylo njeje, a by hódne było, zo by so stało, abo zo by so za wědomostne džěla fotografowala, prjedy hač so z nej změje kaž z towarškami. Bjez dwěla je tajki pomnik we Wuhanćicach (Weigsdorf), njedaloko českich mjezow. Wobstoi ze stojaceho kamjeniska, na kotrež je druhe kamjenisko překi položene, tak zo cyły twar podobny tak mjenowanym čumpatym kamjenjam, němscy „Wackelsteine“. Ludžo powědachu mi, zo su tam wšelake wěcy z kamjeńtneje doby wuryli, widzał pak žane njejsym.

Jara mnohe a nadobne starožitnosće podawa sčehowacy, tak mjenowany starši bronzowy čas. Jeho započatk stajaju anthropolojo za Hornju Łužicu hač do lěta 1500 do Chrystusa. Delnja Łužica z tohole časa telko nima. Hornja Łužica měješe tehdom huste a zdžělane wobydleństwo. Dokelž najbohaćiši wunošk tychle a tež młódsch starožitnosćow pohrjebnišća starych podawaju, kotřiž mrějo svojim potomnikam pruhu k wobswětlenju doby swójeho zeńskeho pućowanja w čemnych pohrjebnych komorkach zakhowachu, chcú najprjedy wo tutych powjedać.

Wjetši džěl spisaćelow našich časow wuči, zo nawječorni Słowjenjo čěla njejsu palili, ale njespalene hrjebali. By-li tomu tak było, žadyn z tysac a tysac spalnych rowow našeje Łužicy njeby serbski był, ale bychú, kaž praja, na pragermaniske a keltiske wobydleństwo pokazowale. Čas wot 3000 hač do 400 po Chrystusu by bjeze wšeho wurěčowanja za nas zhubjeny był. Přetož namaka

so pola nas mało rowow z tohole časa, w kotrymž su čěla njespalene khowane. Šafařík³⁾ pak a Hanuš⁴⁾ pokazujetaj, zo je hinak. Při tom njetrjebamy so na Kralodw. rukopis powołać. Slowjenjo powostanki svojich wotmrětych na dwoje wašnje k wotpočinkej podawachu, pak je palachu, pak njespalene khowachu. — Kaž prajach, su rowy z njespalenymi čělami z najstaršich dobow Hornjeje Lužicy jara žadne. Słyši drje so tu a tam, zo su kosćowcy wuryli; w Kanecach před něhdže 50 lětami při twarjenju pincy 5 porunja sebi ležacych a tak tež druhdže, ale něchtó wěcywustojny njeje pódla był, tak zo so njehodži prajić, hač běchu ze staršeho abo nowišeho časa. Husćišo namakaju so rowy ze spalenymi kosćemi a popjelnicami, kotrež rowy su tež zwonkownje woznamjenjene. Je pak za jenotliwego čězko, je přepytać, dokelž k tomu jara wjele prócy a khwile słuša. W lěsach a na ladkach so tu a tam tajke hórki hišće wuhladaja. Hdyž w jich zwjeršnych džělach tež nowiše črjopy namakamy, su spody skoro kóždy króc najstarše. Na jedyn row pak, na kotremž mócný kamjeń ležeše, njech so hnydom spomni. Bě w Jaseńcy pola Khróscic, hdžež dyrbyeše so tónle kamjeń, dokelž běše pólnym džělom na puću, před něhdže 8 lětami roztrěleć. Spody njeho nadeńdžechu džělaćerjo wjele sudowjow, kotrež rozbichu. Něšto kruchow, z kotrychž so čas derje spóznawa, dóstach a wobkhowam. Pokazuja tak mjenowany anjeticki typ, kotryž so kamjentnej dobre jara bliži. — Z tak mjenowaneje staršeje bronzoweje doby je pola nas wjele, haj cyłych wobšěrných pohrjebnišćow, kotrež pak wot wonka ničo nadpadne njepokazuja. Su zrunane rowy němscy „Flachgräber“. Namakaju so skoro pódla kóždeje wsy. Wotrowske bě, hdyž z Halštrowa přińdžeš, na prawej stronje, na Wroblec brjóžku a Mrózkec polu. Před něhdže 40 lětami je wuhrychu a skoro wšokńowachu. Nětčiši wobsedzeř pola, knjez Pawoł Šolta, je tam wurjadnje rjanu popjelnicu wurył a khowa ju. Najbohaćiše pohrjebnišćo z tutoho časa je Worklečanske, njedaloko městnosće, kotruž ludžo mjenuja „psyči keřchow“, němscy „Hundekirchhof“.⁵⁾ Na nim wurych na 300 cyłych

³⁾ Slavische Altertümer I, 518.

⁴⁾ Wissenschaft des slav. Mythus, 407.

⁵⁾ Je to zastarske mjeno ladka pak ze žiwym drjewom wobrosćeneho, pak w nowišim času na hubjene polo wodžěłaneho. Na tymle polu sym rył. Ludžo sebi spomnjene mjeno ze wšelakimi bajkami wjasnjeju. Keřchow tam, kaž wuryća pokazuja, je. Čohodla potajkim „psyči“? Psyk = němscy „hund“. „Hund“ pak so podobnje piše kaž

a 2000 rozbitych sudowjow. Podobnje wobšěrne, hdyž tež nic cyle, bě w Konjecach při „mortwym pučiku“, w Koslowje a w Njebjelčicach na „spalenej hórey“.

Hišće wjacjy zawostajichu nam wobydlerjo Łužicy z tak mjenowaneho młódšeho bronzowego časa, kotryž so, kaž praja, pola nas wokoło 500 do Khryst. započina. Dokelž mataj wobaj, štož wašnje khowanja nastupa, wjele podobneho, so najlěpje tu tež zhromadnje wo tutym wašnju porěči. Městnosć pohrjebnišća je skoro přeco pěskožta zemja, hdžež so terrain pozběhuje, skoro přeco blisko při puču, jeli móžno, při rozpuščach.⁶⁾ Wšelake wobstejnosće zdadža so na to pokazować, zo běchu pohrjebnišća přenjetnje w lěsach. W času, na kotryž starši ludžo hišće spominaju, běchu wšitke te pola, hdžež su pohrjebnišća, lěsy, kaž bě prjedy zeyla wjele wjacjy lěsa. Wobydlerjo, kotřiž pohrjebnišćo twarjachu, a kotrychž bě poměrnje wjele, dobru hlinjanu zemju, z kotrejž běchu z wulkej prócu lěs wurubali, za pola trjebachu, mjez tym zo móžachu wotemrěci w lěsach rjeńšo a měrnišo spać, hač na wotewrjenych polach. Rowy pokazuja na to, zo su či, kotřiž je džělachu, z rumom jara lutować dyrbjeli. Přetož sudowja su husto tak do so a wokoło so stłóčene, zo móžeš lědma z nožom mjez nje. To so derje rozumi, hdyž w lěsach svojich zemrětych porjebachu. Tam mjenujcy dyrbjachu sylne korjenje předžělać a to bě jim z hubjenymi připrawami k rjebanju a k rězanju, najbóle z kamjeńtnymi, jara čezko. Tohodla jim na tym zaležeše, korjenjam tak wučeknyć, zo rowy po móžnosći małe činjachu. Wjele pohrjebnišćow je hišće nětkle w lěsach, tak te zwonka Wotrowa z nowobronzowego časa, w Njebjelčicach, w Koslowje, w Konjecach a zdžěla tež hišće we Wulkich Ždžarach. Na mnohich, kotrejž su nětko na polach, so při ryču hišće čopy a korjenje lěsnych štomow nadeńdu. — Rowy na pohrjebnišćach we wěstej měrje a dalokosći wot so twarjene njejsu. Wina na tom těi w tym, štož wo jich městnosći runje prajach. Druhdy je tež row samlutki w dalokim wokrjesu. Jamy za rowy su powšitkownje lohé hluboke a skoro přeco z kamjenjemi wobstajane. Kamjenje

„huna“. Što „huna“ je, lud njerozumješe; „hund“ rozumichu a tohodla tež tak prajachu, a Serb skažene słowo přetoži. Je pak znate, zo stari spisaćeljo Słowjanam husto mjeno „huni“ dawachu. (Hlej Safarik, Sl. Alterth. I, 328 a dale.) Najskerje je so w tymle mjenje městnosće wopomnješe zakhowało, teho luda, kotremuž je tele pohrjebnišćo služilo, mjenujcy „hunam“ = Wenden = Serben

⁶⁾ Puče su so husto přepoložile.

su pak rune načesane taflički ze zornowca, pak jednore pólné kule. Srjedža, druhdy na připrawjenym kamjenju, druhdy na hlinjanym kole, stoji prawa popjelnica, t. r. sudowjo ze spalenyymi kosćemi, druhdy tež dvě, namakach tež jónu tři mjeńše w jenej wulkej, kotraž bě wulkemu pó dolhosći ležacemu mlóčnikej podobna. W staro-bronzowem času je popjelnica druhdy powróćena a dyrbimy sebi pokhowanje drje tak myslíc, zo powostanki spaleneho ćěla najprjedy na hromadu zhrabachu a potom popjelnicu na nje powróćichu. W nowišim času wšě prawje stoja. Namakach tež rowy ze spalenyymi kosćemi bjez sudowja. Hač su so bjez njeho pokhowałe khudoby dla,⁷⁾ abo hač je, dokelž traš běchu pletwa, drjewa, tkaniny, zhniłe, njehodži so prajić. We a wokoło popjelnicy stoja jako dary swójbnych a přewodźerjow, najskerje tež jako zemrětomu wosebje drohe wosedźeństwo, wšelake potřebnosće wšědného žiwjenja a w džěsćowych tež jich hrajki. Dary su najbóle we wjetšich abo mjeńšich sudowjach, kotrež maju wšě móžne formy. Wjetše připrawy leža pódlá popjelnicy bjez sudowja. Sudowja, znajmjeńša nic te za dary, njeběchu wosebje za pohrjeb připrotowane, ale zda so, zo so tež hewak trjebachu.⁸⁾ Formy staro-bronzoweho času zdadža so rjeńše być, hač pozdžiše. Nadpadne na nich su jara małe wuška, kotrež so k přimanju njehodža. Najskerje su so přez nje niće abo pletwy ćahałe a so tak za w bydlenju připrawjene žerdže wěšale. Wšitke tele sudowja (hač do 9. lěstotka po Khr.) su ze samej rukn bjez pomocy hornčeřskeho koła džěłane. Kóžda z wobeju bronzoweju dobow ma swoje samowne sudowja, starša z horbami abo z pucherjemi, tež z křiwyymi začišćanymi smuhami, kaž bychu začišće hladkowacych

⁷⁾ Zo su sudowja bjez nahladnišeje hódnosće njeběchu, spóznamy z toho, zo, hdyž bě jene škodu ćepiło, je přeč njećisnychu, ale płaťachu a zasy trjebachu.

⁸⁾ Mela (wokoło 50 po Khrystusu) powěda wo starych ludach: „cum mortuis cremant ac defodiunt apta viventibus“ (= z mortwymi pala a hrjebaja, štož so jim, hdyž běchu žiwi, přihodžeše (III, 2, 19) a hdyž so w džěle: Corpus inscriptionum latinarum we wašnjach Lingonow powěda, wupraja tam jedyn z ludu swoju poslednju wolu takle: „Rogo agant curam . . . volo autem omne instrumentum meum, quod ad venandum aut aucupendum paravi, mecum cremari cum lanceis, gladiis, cultris, retibus, ita ut nihil inde subtrahatur“ (XIII, 2, 114 a dale) = „wo šćěpowc njech so staraja . . . chcu pak, zo by wša moja připrawa, kotruž sebi za hońtwu abo za łójenje ptačkow připrotowach, ze mnu so spaliła z hlebijemi, z mječemi, nožemi, sakami, tak, zo so njeby ničo wotnjěsto“. Namakanja w našich rowach pokazuja, zo so pola nas podobnje stawaše.

porstow byle, wudebjene a dale tak mjenowane dwójko-niske wjetše abo mjeńše sudowja, nowša małe karančki z wuzkim dnom, zo njemóža stać, khiba do pjeršće abo do pška stajene.

Z toho, štož so w popjelnicach namaka, hodži so spóznać, kak su čěla palili. Mjez kosćemi mjenujcy su cyle rozškrěte a z wohnjom zezhibowane ale tež njezranjene, wubjernje wukhowane debjeńki. Zda so tak, kaž to tež stari spisaćeljo powědaju, zo su zemrěteho zhotowaneho a wozdebjeného na ščěpowcu palili. Při palenju so bronza zeškrě abo zezhibowa a přińdže z kosćemi změšana do popjelnicy. Druhe so hakle po palenju připožiji, nic cyle zwjercha, ale bóle wosrjedž kosći jako přidawk nadpožiji so, zo jemu njeby mokrota zeškodžala, někajki črjop. Tak přidatu a wukhowanu jehlu wučahnych sam z wulkeje Worklečanskeje popjelnicy derje zdžeržanu, kaž by wčera džěłana była, jenož zo je z rjanej módrej patinu počehnjena. Na dnje přidatych hornčkow namakach druhdy džěrki, z kotrychž drje su mohle někotre připadnje nastać, jedna pak so bjez dwěla ze zamyslom džěłane. Někotre sudowja z nowšeje doby tu su, kotrychž zaměr njemóžemy spóznać. — Žane z přidatych sudowow njebě prózdne. Namakamy w jich pěsku, kiž je so časom do nich namlěl, wšě móžne wosoby a pychi, najhusejšo pak na dnje čornu tučnu mačiznu, powostanki jědze a pića, kotrež so zemrětym sobu dawachu. Husto bě tam tež spalene drjewo, tež mała ličba kosćikow. Wjetše dary, hejki, sekerki atd., leža pódla sudowjow. Jako wosebje žadny dar, kotryž pódla ležeše, mjenuju kulowatu kruch grafita z pohrjebnišća staršeje bronzoweje doby, z kotrymž sudowja barbjachu. Zo při palenju čěla wšitke hornčki blizko wokoło wohnja stojachu, to drje so praji, tola njezda so tomu tak być. Přetož jara zrědka pokazuja so kaž na prawej popjelnicy tak na přidatych sudobjach wohnjowe znamjenja. — Najstarše wopisanje palenja čělow podawa Homer (wokoło 1000 lět do Khrystusa) w 23 spěwje Ilijady, powědajo, kak su čělo w trojanskej wójnje padnjeneho Patrokla palili. Podobnje, hdyž tež nic tak swjatočnje, je drje so tež pola nas stało. Tež Kralodwórski rukopis ma tajke wopisanjo ze słowjanskeho luda. Jara dokładnje podawa tele wobrjady baseń Beowulfa z pjateho lětstotka po Khrystusu, kotraž ma starše kužoły, dale tež stara baseń Edda w spěwje wo Sigurdu.

We Wotrowje, njedaloko wsy, w lěsku, kotryž „na paworach“ rěka, je pohrjebnišćo, na kotromž je na 10, drje jara zestorkanych, ale jasnje spóznajomnych horkatych rowow. Su ze šěreho kamjenja, kotryž wokolo Wotrowa rosće, twarjena, wšelako, hač do 1 m wysoke. Tak daloko, hač přerych, spóznach, zo khowaja we sebi popjelnicy ze wšelakich dobow, z kamjentneje hač do słowjanskeje, potajkim železneje. Kamjenje twarow, kotrež su so w běhu lěstotkow zesuwałe, su popjelnicy roztlóčile, tak, zo so mi po dolholětnym pytanju njeje poradziło, cyle sudobjo wurýć. Jedyn, nic wosebje rjany pjeršćen tam namakach. Poradzi pak so mi, jene sudobjo tak zestajeć, zo swój čas pokazuje mjenujey staršu bronzowu dobu. Hdy by wěcywustojny tele hórki přepytać chcył, bylo to jara džakowne džělo, přetož su w našej krajinje z jara zadnymi powostankami prastareho časa domizny. Njestanjeli so bórzy, je strach, zo so zrunaju, kaž mnohe podobne. Znajmjensu dyrbjale so fotografować.

Při Wotrowje je druha pomnjeća hódna městnosć na kupcach mjenowana. Starši ludžo pomnja, zo tam tehdy, hdyž bě před něhdže 60 lětami, hišće lěs, mnohe namjetane hórki, kaž na „paworach“, stojacha. Nětko je polo a wšo zrunane. Njedwěluju, zo bě tež tam pohrjebnišćo. Wšo na to pokazuje. Dže tam hlowna dróha nimo, krajina so lohcy zběha a mjeno je nadpadne. Mjeno „na kupcach“ drje je městnosć dóstała wot tychle hórkow, kotrež so „kopicy“ abo „kopcy“ mjenowachu, dokelž su woprawdže podobne synowym kopjenam. Traš ma tež wjes Kopšin mjeno wot, pola njeje natwarjeneju wulkeju kopicow, hrodzišćow. Njeh so tež přirunaja mjena „sepulchrum Wini-chopec“, „sepulchrum Droszoucough“ „cumuli Kamenicopkidua“ w mjeznej lisćinje z lěta 1241.⁹⁾

Wo darach wotemrětomu do rowa datych hižo porěčach. Jako wosebitosće njeh so tu hišće mjenuja: stawy šijaceho rječaza z kamjenja řezane a z hlíny pječene, kosćowe kłoki, woboj z Worklec, ze staršeho časa, žito z Konjec, ze staršeho časa, potajkim na 3000 lět stare. Powšitkownje dyrbi so rjec, zo běchu wobydlerjo Hornjeje Łužicy, traš z wuwzaćom krajiny wokolo Budyšina, khudži. Namaka so mjenujey poměrnje jara mało bronzы a tak

⁹⁾ ph we łaconšćinje němskeho srjedźneho wěka husto njewoznamjenja f ale wótre p, ma potajkim posyljacy a nic zmjechćacy zwuk. Wopisował přenjoťneje lisćiny, kotryž serbscy njerozumješe, je drje, so zamysliwši, po p k město h pisał. Mjeno bychny potajkim po džensnišim prawopisu pisali „kamjenjokopidła“.

daloko, hač je mi znate, jenož jedyn zloty nawušnik we Wulkich Zdžarach z mlódšeho bronzowego časa.

Dokelž ma Hornja Lužica jara plódnu zěmju a z přiběracej ličbu wobydlerjow w nowšim času tež potrjebnosć cyroby rosćeše, je so jara wjele lěsow spušało a na pola wobdžělało. Z tym su so mnohe twary starych časow zhubile. W Konječanskim lěsu, hdžež je pohrjebnišćo ze stareho bronzowego časa, při „mortwym pučiku“, bě hišće před něhdže 40 lětami, kaž so mi powědaše, wokolo wjetšeho kamjenja z kamjeni natwarjene koło. Městno, na kotremz je stało, je znate. Před 8 lětami hišće bě doł widžeć, z kotrehož su srjedźny wulki kamjeń wuryli. Tutón twar so bohužel njeje přepytował a tež nic fotografował. — Přez knjeza Arweda z Planic, syna něhdušeho wobsedźerja Pěskečanskeho kubla, zhonich před krótkim, zo so tele kamjentne koła tola hišće cyle z našeje Lužicy zhubile njesu. W něhdy knježim, tak powědaše, nětko statnem Pěskečanskim lěsu, na najwyššim městnje teraina, tak mjenowanej křiwejčacy, stej 2 kole, w kotrymajž, kaž ludžo powědachu, sudnik při wotprawjenju zlóstnikow sydaše. Njewěri pak to, ale powědaše dale, zo je jeho nan tam romski pjenjez namakał. Sam tele žadne powostanki našeje kulturneje zandženosće sebi wobhladujo, nadeńdžech tam w lěsnej husćinje 2 kole, jene nimale dospołnje z jasne na kromy postajenych abo tež spadanych 15 njerubanych wulkich erratiskich kamjenjow. Někotře běchu cyle spadała a z lisćom a zěmju přikryte, tak, zo koło dospołnje wjacj zamknjene njeje. Jedyn ma hluboku, drje cyły kamjeń přetočacu džěru. Přerězk koła je $7\frac{1}{2}$ mužskich kročel. Hnydom pódla je druhe koło, mjenje dospołne; wot njeho su jenož 10 kamjeni widžeć, jedyn z nich nadpadnje runy, z běleho křemjenja (Quarz), drje trochu česany. Lěsni džělačerjo jón „stražnik“ mjenuja. Wulkosć so přnjemu runa. Wobej stej ze štomami wobrosćenej. Na 100 abo něšto kročel dale su powostanki wjetšeho kolesa. Kamjenje pak su z wulkeho džěla spowalane a zasypnjene. Na tutej wyšinje khodžo namakach tam hišće znamjenja 1 abo 2 tajkich wulkich kołow. Knjez wuďeř Cyž z Wotrowa je mi je pozdžišo wotmolował, je fotografował pak so mi njeje poradžiło. (Tu njesměm zabyć, džakownje připóznać rozomne zadźerženje, něhdušeho wobsedźerja, kotryž drohe a žadne swědky zandženosće někotrych štomow dla njeskóncowa, kaž to druzy činja. Samsny džak plaći jeho knjezej synej, kiž je mje na to, wo čimž myslaeh, zo je so cyle z našeje Lužicy zhubilo, kedžbliwego sćinił.)

Porěčach drje hižo, dokelž so hinak njehodžeše, wo ml. br. dobje, ale něšto słowow dyrbjnu dodać. Pohrjebnišća a rowy z tutoho časa so pola nas hišće husćišo nadeńdu hač ze staršeho časa. Tež we Wotrowje njeje jenož starše, ale tež nowiše pohrjebnišćo, na 1 km wot staršeho zdalene, na poł puća do Krjepjec na „paworach“ hnydom při lěsku z hórkatymi rowami. Z tutoho mam najžadnišu popjelnicu, kotraž ma lědma swojeho runjeća w Sakskej. Je popjelnica z kosćikami wot staršēju jara lubowaneho džěsća, kotraž k jeho popjelej krasnu popjelnicu připrawištaj. Je tohodla tak drohotna, dokelž ma šlowječu postawu, kotraž dyrbi bjez dwěla zemrěte džěčo woznamjenić, na sebi wuhrjebanu. Wokoło njeje stojachu a ležachu 14 kruchow, mjez nimi džěsćowe hrajki, hlinjana kokoška a šćerkawka. Najbohaćiše pohrjebnišćo z tutoho časa je so před 25 lětami we Wulkich Zdžarach pola Kulowa wotkryło, na 3000 cylych sudobjow. Jara žadnu urnu (nie popjelnicu) z tutoho časa mam z Kulowa. Je wosebje sylnje džěłane sudobjo ze štyri znamjenjemi, kotrež drje su pismiki abo ideografiske znamješka. Črjopy z podobnymi znamjenjemi su so tež druhdže a to w Čechach ze staršeho bronzoweho časa nadešle, ale hišće žane cyłe sudobjo. Kharakter pismikow hodži so jenož z přirunanja mnohich tajkich spóznać, k čemuž hišće dóšlo njeje. Jara nadpadne je, zo so w Hornjej Łužicy dotal žane barbjene sudobja namakale njejsu, kaž w susodnych krajach.

Swojeje wulkosće a nahladnosće dla najbóle znate swědk^ī žiweje zańdženosće su hrod žišća. Njecham powšitkownje wo nich rěčeć, ale wosebje wo našimaj hrodžišćomaj. Něšto pak, mjeno tychle twarow nastupace, dyrbjn spomnić, dokelž z njeho wěste swětlo na jich zaměry pada. Wokoło Kopšinjanskeju hrodžišćow běži rěčka, kotruž wobydlerjo „Zadkula“ mjenuja. Tele mjeno je zestajene ze słowow „zad“ = zady a „kula“, znamjenja potajkim rěčku, kotraž zady „kule“ wukhadža. „Kula“ njeje ničo druge hač hrodžišćo, a zhonimy z toho, kak naši přjedownicy hrodžišća něhdy mjenowachu. Z tym chcju mjena Kulow, Kulowe, Keula we Łužicy a mnohe druge mjena kula w Južno-Słowakskej, na Balkanje a w Aziskej přirunać. We laćonsćinje so samsne mjeno namaka, rozčehnjene do „caula“. Tuto znamjenja po zmyslu laćonskich spisowacelow kulowatu jamu abo hródž, tak pola Vergilija a druhich. Ze swjatym Ambrozijom (w 4. lětst. po Khr.) rozpominamy w Božej nocy. „Christus nascitur et pastores vigilare

cooperunt, qui gentium greges, pecudum more ante viventes, in caulam Domini congregarent“ = „Khrystus so narodži a pastyrjo počnu stražować, zo bychu stadla ludow, kotrež běchu prjedy kaž skót žiwi, do Knjezoweje hródže zhromadźili.“ Livius mjenuje w swoich stawiznach rěku Pamphy-liskeje „Caularis“ (XXXVIII, 15).¹⁰⁾

Tu we Wotrowje stej dvě hrodžišći porunjo sebi, tak blisko, zo so periferija nasypow na něšto metrow dótka. Tola sliša jene, wjetše, do Wotrowa, druhe do susodneho Noweho Městačka. Wobej so powšitkownje Wotrowskej mjenujetej. Mjeńše je lědma poł tak wulke, kaž druhe. Dokelž wulke z cyła hišće přepytane njeje, njemóže so z wěstosću prajić, w kajkim zwisku mjez sobu stojitej. Njedwěluju, zo stej jenak starej a zo mějacho twarey wot-pohlad, přez dwoji twar škit wudospolnić. Stojitej tak, zo móžeš z nutrkowneho džěla wulkeho hrodžišća wot nje-přečela njewidžany, do druheho přestupić. Tež pola Kop-šina stej dvě, wulke a mjeńše, tola trochu hinak k sebi položenej. Wostańmy při małym Wotrowskim hro-džišću. Joho nasyp je 6—8 m sylny a 4 m wysoki. Před něhdže 25 lětami je so při ryću pėska pod hrodžišćom jeho nasyp puknył a položca na jenej městnosći wotwaliła. Přez to so srjedz nasypa pokaza, štož tam nihtó pytał njeby, drjewjany twar z hromadami črjopow a žita. Hdyž, lěta 1912 do Wotrowa přińdźeč, sym tam husto pobyl a něštožkulí nahromadźil, spalene hrjady pak a wurjadnje rjenje wudybjene črjopy mje pohnuchu, wěcywustojneho na to kedźbliwego sćinić. Swojeje tehdy runje wopušćeneje domizny dla njemějach druhich počahow hač ze Zhorjelcom, hdžež so na knjeza prof. Feyerabenda wobroćich. Běch na praweho trjechił, přetož ma wulke nazhonjenje z toho, zo je pola wšelakich wuryćow, wosebje galliskich Francow-skeje, w starym Bibracte, byl, a dar konjekturow, kotryž je pola každeje rekonstrukcije trěbny. Njetrjebamy z nim we wšitkim samsneho mjenja być; by pak zčežka we

¹⁰⁾ ej, „a Móže być, zo słowjanske słowo „kula“, kaž łaćonske cežula“ z daloko rozšěrjeneho zdonka nic jenož indoeuropiskich, ale tdr semitiskich rěčow wukhadža. galal „kulul činić“, z kulwatej wěcu rhajkač, němscy „kollern“, (gal) kulojta hromada, mała hórka. Njeje pak wěrje podobne, zo su Romjenjo samostatnje skoro po pismiku samsne słowo za samsnu wěc, kaž Słowjenjo wutworili, a to čim mjenje, hač so we łaćonskej rěči tónle zdonk lědma wjacy nadeńdže, khiba traš w „collis“ = hórka. Ale směmy za to měć, zo su Romjenjo přez narašće, tež aziske wójny, ze słowjanskimi pastyrskimi ludami znać, tónle wuraz wot nich přewzali.

Lužicy druhí byl, kotremuž mohł so tak wažny objekt, kaž najstarše hrodzišćo, dowěrić. Lužiska praehistoriska wědomosć je jemu wulki džak dolžna a tež ja. Štož nětko podawam, nawuknych z jeho džělow a pokiwow. Nadrobne wunoški chce sam we wosebitem džěle zjawnosći podać. Knjez Feyerabend bě hižo prjedy we Wotrowje pobyl a sebi hrodzišćo wobhladował, ale dokelž zwiska njeměješe, so do džěla njepoda. Nětko pak přińdže bórzy a přery z wulkej prócu a sčěpnosću, stajnje ze specialistami za wuryte wěcy so rozmołwjejo a jich tež husćišo do Wotrowa powołajo, džěl nasypa překi. W přerězku pokazachu so nětk jasne 3 perijody widžomnje, spódní najstarši džěl z drjewjanej konstrukciju, spalenými hrjadami, mnohimi z džěla we wóhnju spukanými črjopami, wšelakimi družinami žita, kosćemi a druhimi powostankami minjeneje nahladneje kultury. Pokazuju wosebje na to, zo so tam ničo cyłego njenamaka. Sama wurjadnje rjenje džělana kamjeńtna sekera bě rozbita. Jenož jedyn hlinjany, jara njelěpje džělany karaněk, kaž so jich w rowach młod. bronz. časa jara wjele nádeńdže, namakach cyły. Twar pak bě tajki: Na rosćenu zemju, tu na pěsk na městnje přerězka, su po wěstej měrje sylne česane hrjady kładli, po dolhosći a překi, a to tak dolho, hač so twar něšto metrow wysoko pozběhny. Do tohole twara běchu komorki zatwarjene, a hlinu wumazane, kotraž so hišće ze zaćišćom drjewa, na kotrež bě přilěpjena, namaka. Druhe tak nastate prózdnyjency wusypachu pak z kamjenjemi, pak z hlínou a pěskom. W komorkach stojachu pak wjetše pak mjenješše sudowja z cyrobu. To wšitko bu wosebje wot wonka z hlinu zawoždžete, zo njepřećel njemohł zapalić. Tež komorki abo magaziny běchu zakryte a wotkrychu so jenož za čas nuzy. Caesar w „bellum gallicum“ powěda, zo Gallojo a Keltojo podobnje twarjachu,¹¹⁾ a to je wina,

¹¹⁾ Muri autem omnes gallici hac fore forma sunt: Trabes directae perpetuae in longitudinem paribus intervallis distantes inter se binos pedes in solo collocantur. Hae revinciuntur introrsus ac multo aggere vestiuntur; ea autem quae diximus, intervalla grandibus in fronte saxis effarciuntur. Sic deinceps omne opus contextitur, dum iusta muri altitudo expleatur . . .“ = Wšitke galliske murje pak su nimale tajke: Rune rjady so za sobu po dołhosći jenak daloko wot so, po měrje dweju nohow mjenujcy, na zemju kładu. Tute so wot nutřka hromadže zwjazuju a ze sylnem nasypom (mnohej pjeršču) zawoždžaja, to pak, štož je, kaž prajachmy, mjez hrjadami (škałobizny), so na čole z wulkimi kamjenjemi wutyka, doniž so prawa wysokosć murje njedocpěje.“ Caesar praji dale, zo ma tele wašnje twarjenja za woboru městow wulki wužitk, dokelž před wohnjom kamjeń a před wójn. skimi kózlíkami pjeršč (nasyp) wobara.

zo Feyerabend najstarši twar našeho hrodzišća Keltám připisuje. Jeli tomu tak, bychu tež sudowja a připrawy přenjeho twara keltiske byle. Naspomnich hižo, zo so na črjopach jara wšelake wumělstwo pokazuje. Najwjacy z nich je jara rjane, rady z metallisoy so swjećatej barbu počéhnjene a štož so, tak daloko hač je mi znate, na popjelnicach ze samsneho časa njenamaka, tež wot nutřka barbjene. Wjele je jich z rjanymi smuhami a dypkami wudebjonych. Su z hlíny, w kotrejž so wosebje wjele pěska a blyšcatego glimera namaka. Tute črjopy podawaju nam čas natwarjenja najstaršeho džěla. Je to 6—5. lětstotk do Khr., Hallstadtska abo młódsa bronz. doba.

So wě, jedyn přerězk wulkeho twara kaž hrodzišćo wšě jeho potajnosće wotkryć a pokazać njemóže. Spyta tohodla nasyp samsneho hrodzišća na druhim městnje přerěznyć a pokazachu so woprawdže cyle hinaše wobstojnosće. Twar bě kamjeńtny. Tola ležachu tež tu cyle spody spalene hrjady. Najspodźiwniše pak bě, zo běchu spódnje kamjenje zeškrěte. Šěry kamjeń (Grauwacke), z kotrehož twar je, škrěje so z 1200° horecoty. Hnydom nad zeškrětym kamjenjom su wulke hromady čorneho sazotneho popjela ze samsnymi črjopami a z kruchami hlíny, z kotrejž so komorki wulěpjowachu a wjele rožki a pšeńcy, hrócha, jahłow a druhich mjeńšich symjenjow so tam namaka. Dwě prašení tu nastanjetej: 1. Su twarcy hrodzišća ze zamyslom škrěli? Na to archaeologoj we jenajkim zmyslu njewotmołwjeju. We Lužicy je jich wjacy hrodzišćow ze zeškrětymi kamjenjami (Schlackenwälle). Hižo sławny archaeologa Virchow je je znał a za to měł, zo su twarcy kamjenje ze zamyslom škrěli, zo bychu, dokelž zemja přeco za tym njebě, kruty fundament měli. Nowiši, mjez nimi Feyerabend, maju druge nahlady a praja, zo su kamjenje, hdyž so hrodzišćo přez njepřećelski nadběh spali, so zeškrěte. Zo je njepřećel přenjehotny twar z wohnjom zničil, so přec njehodži. Přetož na přenim přerězku je hlina na někotrych městnach čerwjena wot znutřkowneho twara won sapaceho wohnja, kaž je so w chemiskich přepytowanjach hlíny přez Wrótslawskeho wěcywustojneho spóznalo. Hdy bychu ći, kotřiž twarjachu, drjewjany twar hrodzišća ze zamyslom spalili, zo by so z tym kamjenity a hlinjany twar skrućil, čehodla potom mjez spalenym drjewom, zeškrětymi kamjenjami a črjopami telko žita leži? Wěc njeje jasna. 2. Kak móžeše so tehdy tajka horecota wutworić? Wosebje na městnje

kamjeñtneho twara so pokazuje, zo bëchu do hrodžišća pincy a prózdnjeñcy zatwarjene, ale tež w hlinjanem twarje něštožkuli na to pokazuje. Najskërje je so woheñ přez tele podzeñske khódby a pincy dale žrał a žehlił a dokelž, čím bóle so zasypowaše, čím mjenje powětr přistupowaše, je horcota tak nadobywala. Dokelž so znamjo podobneho zničenja přenjeho twara tež w druhich wot nas zdalenyh hrodžišćach pokazuje, dyrbimy za to měć, zo je njepräcel něhdy přez cyły kraj zapusćejo ćahnył. Štó mohł to być? Zo bychmy na tele prašenje wotmołwili, dyrbju něšto wot toho, štož chcych sebi na kónc skhować, nětko hižo prajić. Za twarcow spódnjeho džěla našeho hrodžišća ma so keltiski lud, ke kotremuž tež Bojowe susodnych Čech słušachu. Wo nich a wo jich počahach k nam móže so w Palackowych stawiznach čitać, kotrež pak su zdžěla hišće na zestarjenem mjenjeju wopřikhadže Słowjanow do nawječornych krajow natwarjene (I, 26). W 1. lětstotku do Khr. dyrbjachu keltiscy Bojowe sylnje wojować přećiwo germaniskim Markomanam. Buchu předobyćí a při tym so traš jich sylne škity, hrodžišća, wot njepräćela zničichu. Je-li tak, by so to něšto do Khr. stało. Ale je hypotheza.¹²⁾

Nad rozpadankami přenjeho najstaršeho twara su powostanki druheja kultury zawostajene. Pak bě w teje doby wjele mjenje ćłowjekow na hrodžišću, pak bě jich žiwjenje wjele khudše, přetož z njeje so wjele mjenje namaka. Tam žanoho drjewjaneho twara wjacý njeje, lédmatu a tam sylny kamjeñ. Tež črjopow, kotrež su wjele twjerdšo palene a kotrež so tež hewak w ornamentach poruno staršim rozdžěla, je wjele mjenje. Mjez nimi je wosebje nałożowana ceñka, do sudobja začíšćana žolmata smužka (Wellenlinie). Su pak tež, kaž prajach, z druhimi rjanymi znamješkami wupyšene. Tale doba mjenuje so wot antropologow słowjanska. Runje wopisane črjopy namakaju so přez cyłu Łužicu a tež w susodnych krajinach namakach je na powostankach hrodžišćow wokoło Wostrowca wjacý, hač pola nas. Do tuteje doby słušeju tež městnosće něhdušich bydlenjow w nutrkownem kole hrodžišća a tam namakane železne domjace připrawy. Jako jara nadpadne je, zo su hišće bóle hač črjopy cyłe sudobja z tuteje doby jara žadne, čomuž so čím bóle džiwamy, čím mlódsza je tale doba. Mohło so woćakować, zu je so z njeje najwjacý zdžeržalo.

¹²⁾ Hl. na kóncu: Přistawek redaktora.

Posledni džěl praehistoriskeho časa je čas krwawneho wobaranja wot Němcom přimanych Serbow, z kotrehož su so loni a tež hišće wjele prjedy na Hodžijskim hrodzišću jara zajimawe znamjenja namakale. Njetrjebamy dwělować, zo tajke tež na našim hrodzišću budža ale w jeju kołomaj hišće nihtó pytał njeje. Hako zajimawa wopomnjeńka tohole časa, w pjeršći nasypa tuteje doby našoho hrodzišća namakana je slěborny pjenjz z časa kěžora Ludwika Němskoho (843—876).

Wšo, štož dotal wo Wotrowskim hrodzišću powědach, plaći wo mjeńšim hrodzišću. Na to cheu hišće pokazać, zo pod mnohimi hrodzišćami, tam hdžež najskěrje puć do koła horje džěše, hišće džensa khěžka stoji, kotraž je nětko tu młyn, tam žiwnosć abo něšto podobne. Tele khěžki běchu drje něhdy bydlenja hrodzišćoweho stražnika. Tež tam, hdžež nětkle hród Ortenburg w Budyšinje stoji, bě něhdy wulke hrodzišće; na tak mjenowanem „Schloßberg“ su hišće kruchi jeho nasypow. Deleka „pod hrodom“ stoji tež tajka khěža, nětko korěma, mjenowana „Strohof“. Mjeno drje je wot słowa strogo = stróža, „straža“ nastalo a py němsey „Wächterhaus“ rěkało. Podobne mjeno je Pražski „Strahov“.

Mělo so nětko hišće wo zaměrje hrodzišćow powědać. Dokelž pak so wo tom ničo wěsteho prajić njehodži, cheu krótki być. Hrodzišća su přez cylu Europu a dale rozšěrjene, w tych krajach pak je jich najwjacy, kotrež su najplódnije. Tohodla tež w Hornjej Łužicy telko nadeńdzemy. We Wotrowskej wokolnosći je jich, tak daleko hač je mi znate: we Wotrowje 2, pola Wujezda 1, w Kukowje 1, w Kopšinje 2, w Proćcu 1, wokoło Halštrowa 2, mjez nimi jene na horje Steinberg, kotruž ludžo mjenuja „der Burgstall“, we Wolowje 1. Móžno, zo je jich hišće wjacy. Ličba hrodzišćow a plódnosć krajow potajkim zwisujetej. Wšitke hrodzišća su, štož wěm, natwarjene na městnje, hdžež je woda blizka, a maju znajmjeńša z jeneje strony skału. We Wotrowskim hrodzišću a tež w druhich so k zežiwjenju trěbne žita a druhe znamja čłowječeje kultury namakaju. Zda so tež, zo móže so wot jenoho hrodzišća na druhe widžeć, wosebje, hdyž bychu so wóhnjowe znamjenja z powyšeneho městna hrodzišća dawale. Jich forma je mjenje abo bóle konjacej pódkowje podobna, kaž so tež serbske wsy twarjachu. Su hobsrke twary mjez nimi, ke kotrychž wuwjedženju běchu wosebje w časach, w kotrychž telko wobydlerjow hišće njebě, kaž džensa,

wurjadne mocy a khwile trěbne. Z toho spóznowamy scěhomace: 1. Tamni wobydlerjo je jara nuznje trjebachu, 2. su so přeciwo njepřečelam wobarać a na dlěši čas wobkhowanja přihotowani być dyrbjeli, 3. su dolho we kołach hrodzišćow bydlili, 4. njeběchu njezdźělani, 5. njepřečel je jich twar a wobsedzeństwo z wohnjom zničii. Přirunamy tež ze starym twarom hrodzišća druge starožitnosće wokoliny, spóznowamy, zo je naša wjes znajmjeńša 1000 lět starša, hač najstarši džěl hrodzišća, kaž to jeje pohrjebnišćo pokazuje. Hrodzišćo potajkim njeje, kaž to někotři měnjachu, přenje sydlišćo našeho wobydlerstwa ale wučěk za lud a skót při njepřečelskich nadpadach, kotrež najskerje žadne njeběchu. Za župy, kotrež mējachu husćiše wobydlerstwo, běchu tež wjetše, haj dwoje, kaž we Wotrowje a Kopšinje a druhdze. W jich nutřkownem kole, jako na wuznamjenjenych a škitanych městnach su drje so tež ludowe zhromadźizny, kaž tež Bože služby wotměwale, ale jich přenjetny zaměr to njebě (hlej tež Šafařík, Starožitnosće I 224, přispomnjenje němskeho wudawarja).

Namakaju so hišće druge wobhrodženja w Hornjej Łužicy, dolhe přerowy wokoło mjeńšich, wosebje nizko ležacych hrodzišćow w dalokim wokrjesu namjetane, nižše nasypy, tež tajke, kotrež kulojte njejsu, ale so jara daleko runje čahnu atd. Nimam pak wo nich žanoho nazhonjenja. Powědach tež hižo wo nasypanych hórkach, w kotrychž so čěla khowachu. Su pola Wotrowa hišće „na paworach.“

Jako podawiznu z časa na mjezy praehistoriskeje a historiskeje doby Łužicy njecham scěhowace zamjelčec. Znaty Jakub Ticin powěda w knize „Epitome historiae Rosenthalensis“ 1692 (str. 67 a dale), powołajo so na „wot nahladneje wosoby w Prazy dóstaty“ rukopis, zo je Khorla Wulki na 33 lět ze saksonskim wójwodu Widukindom wojowajo wopomnjeće na tele wójny we Łužicy we wójnskich lěhwach zawostajił. Dale piše: „Mjez druhimi (powołam so na spuščomnosć tamneho rukopisa) jo te, kotrež su při wsy Ostro pola Marijneje Hwězdy kěžorsey strojili, hdžež woboru widziš, w kotrejž bě tamna postawa swj. knježny, njewěm, wot kotreho wójska pobožnje čescena, po wotkhadže wójska stojo wostała.“ Mjenuje dale list klóštrskeho duchowneho Jurja Mlónka z Brunjowa (Braunau w Čechach) z lěta 1661, w kotremž tutón takle powěda: „Stari ludžo powědaju, zo je pokhód tuteje postawy (w Róžeńće) scěhowace, kaž to přez njepřetorhnjene podawizny wot džědow a pradžědow podate dóstachu: Jedyn wójwoda (mjeno nje-

wědža) bě lěhwo strojil na městnosći, kotraž njeje wot Róžanta jara zdalena. (Znamjo lěhwa móžeš hišće džensa widžeć.) Tehdom wuhladachu najprjedy knjeni kralowskeje majestosće wokoło lěhwa khodzić a po wotkhadže wójska pokazowaše so knjeni husto wokoło hona a luki khodžo. Hdyž skónčnje Sernjanski knjez Lucian (Swětlik?) na svojich honach honješe, wuhlada sámsnu knjeni. Dokelž cheyše wědžeć, što je, čerješe jěchajo za njej, zo by ju dosáhnyl, tola podarmo. Wosta přeco we wěstej dalokosći wot njeje. Hdyž pak bě za njej hač k hórce wyše Róžanta pod lipu, kotraž hišće (1661) před kapačcy swj. Marije stoji, khwatał, so knjeni z jěho wočow zhubi. Wođi pak pozběhnywši, wuhlada na lipje postawu swj. Marije.¹³⁾ So wě, zo Khorla Wulki ženje we Lužicy był njeje a drje tež nic jeho wojacy. Zdadža pak so tele podawizny na to pokazować, zo rozšěrjenje křesćanstwa a jěho wobrajadow w Serbach z němskimi wójskami tamnych rozsudnych časow zwisuje a zo drje je Wotrowske hrodzišće woprawdže strategiske sydlišće cuzych mócnarjow bylo a tak tež křesćanstwo wot tud do serbskich krajow nosyło. Dale so zda, zo je w kole hrodzišća křesćanska swjatnica stała. Wěmy pak tež, zo křesćijanscy předarjo tam rady křesćanske cyrkwe abo swjatnicy twarjachu, hdžež bě městnosć pohanam hižo z česćowanjom jich bohow swjata a tohodla traš cyle bjez dosahaceje winy njemyslimy, zo je na Wotrowskim hrodzišće pohanska swjatnica byla. Zo měješe Wotrowske hrodzišće před druhimi wuznam,

¹³⁾ Per id 33 circiter annorum bellum utrimque necessarium fuerat iuxta pugnarum opportunitatem castra frequentius immutari, quorum luculenta vestigia tum alibi tum in Lusatia hodieum conspiciuntur. Ac inter cetera (manuscripti illius fidem appello) sunt ea, quae ad pagum Ostro prope Mariae stellam Caesarii fuerant metati; ubi propugnaculum visitur, in quo statua illa santissimae Virginis, nescio, cuius privati militis Carolini pietate quondam culta, post discessum exercitus remansisse existimatur . . . Miraculosae huius statuae hanc originem esse referunt viri aetate proveci, quam traditione continua abavis et atavis acceperunt. Dux nimirum belli quispiam . . . castra metatus fuerat in loco non longe dissito a Rosarum Valle (vestigia castrorum adhuc hodie cernuntur); eo tempore primum visa est matrona regiae majestatis castra obambulare et post discessum exercitus eadem matrona . . . frequentur visa est obambulare campos et prata. Tandem cum generosus dominus Lucianus de Sernan venaretur in suis fundis, haec eadem m. ab eo conspecta est. Iste volens scire, quaenam illa esset . . . celeri cursu eam conabatur assequi sed frustra . . . Cum eam esset insecutus usque ad colliculum supra Rosarum V. sub tilia, quo adhuc sacellum B. V. stat, haec m. ab oculis eius disparuit. Ille oculis elevatis vidit in tiliaria sttuam) Cap. II § 40, 41).

z toho wukhadža, zo móžeše so nastaće wot serbskeje a němskeje Łužicy česćeneho hnadneho městna Róžanta z nim do najwusšeho počaha stajić. Hač do najnowšeho časa měješe so Wotrowske hrodzišćo tež za tón lěta 1006 mjenowany hród Ostrusno, kotryž tehdom kral Hendrich II Mišnjanskemu biskopstwu dari. Hakle Meiche (N. L. A. LXXXIV str. 145 atd.) přećiwo Knothe (Webers Archiv VI 159 atd. a N. L. M. LVI, 157 atd.) měni, zo je stare Ostrusno Dolgowitz. Tu pak hišće wšo jasne njeje.

Přikhadžam k poslednjemu dźělej nastawka, k prašenju: Kajki lud je we Łužicy bydlil a nam wopisane starožitnosće zawostajil? Je jedyn abo su wšelake ludy byli? Skoro powšitkownje mjenja stawiznarjo, zo wokolo 600 do Khr. na prawej stronje Łobja Semnonojo bydlachu, tež mjenowani Semonojo a Senonojo, kotrychž maju za dźěl germaniskich Suebow. Njemóže so tu dokładnje wo tymle zajimawem prašenju rěčeć. Tele přepytowanja su jara ćežke a žadaju wot toho, kotryž chce wěrnosć namakać, dokładne znaće stareho zemjepisa, stawiznow tamnych časow, rěčespytnje wuwučenje w europiskich a aziskich rěčach a wosebje wobknježenje słowjanskich dialektow. To wšo pak so sćežka hdy w jenym čłowjeku zjednocene namaka a skoro ženje w tych, kotřiž w nowšim času z nam napřećiwného stojnišća pišu. Dokelž słowjanske rěče pak docyła njeznaju, pak jenož zwjefšnje, pytaju do, štož blisko leži, rady w cuzych, najbóle w keltiskich rěčach. Namakaju drje, štož přeja, ale nie wěrnosć. Najwjětše zaslužby wo zeznaću ludow našeho prawěka ma Šafařík. Jeho dźěło, kotraž wo wurjadnej wědomosći na wšěch k tomu słušacych polach swědči, je wobnowjene a, kaž je so mi wot wěcywustojnych powědało, po nowišich specialnych dźělach wudospohnjene wot profesora Niederle w Prahy. — Su w nowšim času tež druzy tule naležnosć nastupace dźěla spisali, mjez druhimi Žunkowic w němskej rěči rozmnoženu knihu, „Die Slaven ein Urvolk Europas“. Wosebje pak zasłuži sebi w tymle nastupanju wědomostne, jara dokładne dźěło Kętrzińskeho „Die Lygier“ (Poznań 1868) pomjenowane. Na Šafaříka so zložuju nowe kužoly wužiwajo a stare z nowého stojnišća wobhladujo, je so přeswědčil, zo běchu Semnonojo, wobydlerjo Łužicy, słowjanski lud a wobkruća to z prawje zrozumnjenymi powěšćemi starych geografow a historikow a z etymologije. Germania starych drje njebě ethnografiski, ale geografiski wuraz, bydlenje za ludy wšelakeje narodnosće a wšelakeho

pokhoda. Njehodži so hišće dokładnje dopokazać, ale rěči jara wjele za wěrnosć scěhowacych nahladow: Serbja, kotrychž přikhad do našich krajow w tak mjenowanym čahanju ludow žadyn runočasnny stawiznar njespomni, su we Lužicy autochthonojo, t. r. najstarši wobydlerjo. W běhu časow nawalichu so do nich wšelake narody a dostachu z časami nadknježstwo nad nimi. Jako podćisnjeni běchu wotročey a njeplačachu ničo w stawiznach kraja a swěta. Hdyž so jim čas a wobstojnosće přihódne zdachu, zběhachu so přećiwo cuzemu nadknježstwu a to bě z přičinu, zo stawiznarjo jich mjenuja. Jenož tak so zrozumi, kak je móžno, zo tu nadobo su, bjez toho zo by so prajilo, hdy a z wotkel pričahnychu. Serbja a nawječorni Slowjenjo su najskerje za wšě wobydlerstwo Lužicy substrat byli, kaž zcyła Slowjenjo w Europje tež, druhdy aktivni, druhdy passivni. K winam, kotrež za tónle nahlad rěča, přidam serbsku rěč. Tuta je, nic we wonkownosćach a po ličbje slowow, ale po swojim duchu tak wuwita, zo njeje móžno, myslić, zo je narod jako wokołowahaty hakle před wokoło 1500 lět do svojich nětčišich sydlow přišo! a ma nětkle wjele nadobnišu rěč hač ludy, kotrež su, kaž wudawaju, tysacy lět do Serbow tu byli. Zo by so rěč k tajkemu psychologiskemu wurazej, kaž jón serbska ma, a z kotrymž móže so ze wšitkich europiskich jenož grekska měrić, wutworila, je lěttysacy trajace wuwide trěbne, měrne a nic njestajne, kaž pola wokołowahateho luda. Dyrbi so wobžarować, zo je tónle duch serbskeje rěče pola cuzych přemało znaty. A tola powěda wo starožitnosćach a kulturných stawiznach našeho luda we wěstem nastupanju žiwišo hač popjelnicy a kamjejtne sekery.

Za stare stawizny luda su tež jara wažne lokalne mjena, kotrež su w ludowem horće, ale nic w knihach. W kóždej wsy je jich wjele tajkich za łuki, lěsy, pućiki. Zhonja so najbóle jenož připadnje, přetož lud je husto trjeba bjez toho zo wě. Jenož te z nich su spuščomne, kotrež so wot serbskeje rěče dospójnje mócných nahromadžichu, po móžnosći wot tych, kotřiž na jich městnosćach doho přebywachu. Wot cuzych zhromadžene zamyla. Mnohe w starych lisćinach, wosebje w tej, kotraž lěta 1241 mjezu mjez kral.čěskim a biskopsko-mišnjanskim wobsedźenstwom čehnje, mjenowane městnosće, so jenož z pomocu tajkich mjenow namakaju. — W pospytach někotrych, kotřiž wo stawiznach pišu, mjena našich městnosćow, kotrež za kóždeho, kiž serbscy rozumi, ze serbskeje rěče

wukhadžeja, z keltiskeje abo hišće druhich rěčow wuložować, rěčeć njeje hódne. Njehodži so přec, zo mjena lužiskich městnosćow, a mjezowacych krajinow, tak daloko hač njejsu hakle w 12. lětstotku po Khr. wot němskich kolonistow založene, z němskeje rěče wotložiť njehodža, ale ze serbskeje hač na někotre, kotrychž serbski korjeń je so zhubił, kotryž pak by so wot znajerjow druhich słowjanskich rěčow lohko namakał. Bychu-li nětko Serbjka hakle w 5. abo 6. stolěće po Khr. do nětčišich sydłow přičahnyli, prjedy pak přez lěttysacy Pra-Germanojo a něšto stow lět tež Keltojo tam bydli, kak mohło so stać, zo ani rěče hódneho zdonka ze swojej rěče na městnosćach svojich bydłow wisajo njewosta, wšě mjena pak na rěč ludu pokazuja, kotryž je po jich wudawanju jenož krótku dobu a to hišće w prawje njeměrnym času tam přebywał?

Nětko na kóncu nastawka prošu, mje zamołwić, zo podate tak předžělane njeje, kaž by so słušało. Krótki čas za tajke džělo mi zbytny a wobšěrnosć maćizny mi wjacj njedowolištej. W zajimje wěcy sameje, kotrejež dopjeljenje budže za zeznaće zańdženosće našeje domizny a jeje kultury jara wužitne, njech je mi dowolene, někotre přea wuprajić.

1. Lužica je kraj starožitnosćow, kaž nic lohko druh. Jich wjetši džěl je zničeny, jara wjele je so rozbrojiło. Čim bóle dyrbimy to zańć měć, štož tu hišće je, a tež w ludu zrozymenje wot njeho husto namakanych starožitnosćow zbudzić. Jena jenička namakarka móže z njewočakowanym swětłom naš prawěk rozjasnić. Štož so namaka, njech so wot toho, kotryž ma mysle, to wotedać, doma dołho njekhowa, přetož tam so lohcy skóncuje abo zhubi. Njenazhonići njech sami njeryja, ale njech to wěcystojnym přewostaja. Přetož to je trěbne nic jenož toho-dla, zo so ničo njewobškodži, ale tež z teje winy: Hódnosć starožitnosćow njeleži jenož we wěcach samych, ale z wulkeho džěla we wobstojnosćach: hdže, kajke, kak běchu składžene, što bě nutrka abo sobu atd. Nadeńdže so rozpadana popjelnica, njech so, štož je w njej, tež kosće, dokładnje přepytuje, husto je, štož je nutrka, wjacj hódne, hač sudowjo. Hdyž něchtó něšto přinjese, njech swědomiće praji, z wotkel je; štož w tomle nastupanju něšto wopaki praji, abo něšto za wěste wudawa, štož njeje wěste, tón wjacj škodži hač pomha. Njesmě so wšo wěrić, štož so napowěda, ale je trěbne wobhladanje městnosće. Husto so stawa, a to nic jenož we Serbach, zo so namakana heja

wot tych, kotřiž ju namakaja, rozbije, dokelž cheychu wědźeć, z čeho wobsteji. To je jara škoda. Radžu, zo so namakane wěcy njemyte na přihódnem městnje wotedaja. Mam wšelake, kotrež su hakle přez rjedženje skažene, mjez druhimi tonowu (jilowu) hlówu, kotrež su woći wumyli. Wosebje so bronzy ženje trěć abo rjedźić njesmědža; su mjehke, kaž přetłate drjewo. Lěsy a hajki dyrbjeli so wšě za hórkami, kamjeńnymi pomnikami, kołami a podobnymi wěcami přepytać a wšitke na to so počahowace powěsće centralnemu městnu zdželić. Tež w hatach a rěkach so wjele nadeńdže, přetož do nich mjetachu přibohow, hdyž so křesćaństwo zawjedže. Centralne městno dyrbjalo we wědomostnym zwisku z nazhonitymi wučeny, tež słowjanskimi praehistorikami być, tež z němskimi anthropologiskimi towařstwami w dobrych počahach stać. Přetož wšitke naše nabromadžene wěcy nam ničo njepomhaju, hdyž jich rěč njerozumimy. Tutu pak nas mjenowani wučeni zrozymić wuča.

2. Mnozy serbscy mlodźeńcy studuja profane wědomosće. Njemohł mjez nimi tež jedyn a druhi być, kotryž nic jenož pódla, ale ex professo na praehistoriju so złoži! Znaće serbskeje a cyłeje słowjanskeje praehistorije je za naš něhdy wulki a wobšěrne kraje wobydlaće lud jara wažny a čestny nadawk za cyły narod, zo so bóle wo to staramy, hač je so to dotal stało. Snadž potom tež mjez Serbami něhdy jedyn Safařík stanje, kotryž nam džělo „Serbske starožitosće“ wobradži.

Přistawk redaktora Čas. M. S. Mój nahlad, kotryž sym ze swojich dohlólětnych studijow a přepytowanjow dobył, je tu z krótka tónle: Kolečka indogermanskeho (lěpje: indoeuropejskeho) čłowjeskeho splaha je krajina (wyšina) mjez Wulgura ranju a Kazpahami a Transsilvanskimi Alpami nawječoru t. j. tak mjenowana Ukrajna abo Małoruska. Po rozmnoženju a džělenju tohele splaha do jednotliwych narodw buchu prasydło abo prawótčina: a) Hrjekow (Grichow) Balkanska połkupa; — b) Italow (Romjanow) Apeniska połkupa z kupu Siciliju; — c) Litwanow (z Letami a Prusami) Baltiske provincy z Litwu a nětřiša narańša a nawječorna Pruska (Ost- u. West-Preussen; — d) Germanow Skandinavija t. j. Šwedska, Norska a Danska z Jütlandskej hač k rěcy Eiderje; — e) Keltow Britiskeje kupy a Gallia

z nětřišej Belgiskej a Nižozemskéj přez rěku Rhyň hač k rěcy Wezerje a přez Helvetiju (Šwicu) hač k Jadranskemu morju (Adriatisches Meer) pola Benatkow (Venedig); — f) Słowjanow narańša a srjedna Europa wot Wolgi hač k Wezerje srjedz Baltiskeho a Sewjerneho Morja na połnocy a Delnjeho Dunanja a rěki Sawy hač do blizkosće Benatkow na połdnju. Na wječornej stronje dótkachu so Słowjenjo wšudze z Kelkami a mjezu mjez woběmaj narodomaj tworješe wot sewjera hač k juhu (połdnju) rěka Wezera a jeje přitok Fulda, wot tejele žórła smuha přez nětřiše městnosće Würzburg nad Mohanom, Norimberg, Reginow (Regensburg) nad Dunanjom, Sólnohród, Vibach w Korutanskej a Aquileja blizko Benatkow (Venedig) při Jadranskem Morju (Adrija). Litwjenjo, Keltajo a Słowjenjo běchu wot všeho započatka ratařske, z pilnym džěłom zemi plody wotdobywace narody, Grichojo (Achilles — Alexander Wulki) — Italojo-Romjenjo (Tallus Hostilius, Caesar) a Germanojo (Korla Wulki, Bjedrich Wulki abo stary Fryco) pak běchu wojeřke, z wojowanjom zemju pod swoje knježeřstwo dobywace narody. — Wobkhad mjez keltiskimi a słowjanskimi, wosebje serbskimi susodami při Wezerje a přez nju běše w starem času před Khrystusom bjez dwěla žiwy, samsna hospodařska kultura, samsne abo podobne kulturne podkłady jich jednočachu a k jenajkim abo podobnym kulturnym wupłodam, kajkež su hrodzišća, pohrjebnišća atd., wjedžechu. Germanskim narodam pak w běhu časa jich prasydlišćowa zemja Skandinawija k ze-žiwjenju přeco bóle njedosahaše, a tutón njedostatk k nadpadam na jich južnych ratařskich susodow a k wučahowanju do lépsich połodnišćich krajinow we wojeřskich hordach pod wjednistwom woleneho wójwody honješe. Tute nadpady a wučahowanja germanskich hordow započachu so w druhej połojcy 1. lěttysaca před Khrystusom a trajachu hač do 6. lěttotka po Khrystusu, t. j. hač do kónca tak mjenowanych ludočahow, po prawom wšak jenož germanskich ludočahow. Najprjedy so w 3. a 2. lěttotku před Khr. srjedz wuliwow Wezery a Rhyňa a při tutomaj rěkomaj horje k połdnju hač k Helwetiskim mjezam jako klin mjez Keltow a Słowjanow začišćachu mnohe wjetše a mjeńše germanske hórды, nawjedowane wot svojich wójwodow a zdžěla samo po nich pomjenowane, a wuzwolichu sebi tamnu zwjetša horatu a hórkatu, jich starej domiznje podobnu krajinu za swoje nowe sydlišćo; su to wot romskich spisowačelow mjenowani Frisii, Chanci, Amtivarii, Chamavi,

Marsi, Sugambri, Usipetes, Teneteri Cherusci, Chatti, Hermunduri a Marcomanni; Keltojo tam bydlacy pak we wojowanju z nimi padnychu, pak swoju domiznu wopušćichu pak so tym germanskim hórdom do njewolnistwa podachu. Tehdy so wjetši keltiski lud z mjenom Boji jich nadpadam wuwinywši po Dunaju k ranju nastaji a sebi Čechow podćisnywši so w jich kraju zasydli a jemu samo mjeno Bojo-haemum (ně. Böhmen) da. Kónc 1. lětstotka před Khr. wot hornjeho Rhyna za nimi přičežechu germanscy Markomanojo, zbichu Bojow a wučěrichu jich z Českeje so sami w njej jako knježerjo nad słowjanskimi Čechami zasydlejo. Džěl Bojow ćekny do alpskich horišćow w podpołodnju, wjetši džěl pak ćehnješe po Dunaju hač k Čornemu Morju, přestupi pola Carihroda móřsku wužinu a zasydli so w srjedźiznje Małeje Asije pod mjenom Galatae (ně. Galater). Markomanojo pak buchu wot Romjanow lěta 270 po Khr. dospołnje zbići a jich zbytki wukhowachu so w krótkowječornych Alpach nad rěku Innom mjez Bojami. Skónčnje so tam hišće někotre polki Awarow wot krala Korle Wulkeho l. 796 dospołnje zbitych přidružichu, a z tutech třoch wćelakich ludowych zleńkow wurośće narod Baworow (lać. Bajuvari = Boji + Avari, kiž běchu němsku rěč Markomanow přijeli).

Wot 2. lětstotka před Khr. hač do 6. lětstotka po Khr. ćahachu wšelake germanske hórdy ze swojeho sewjerneho skandinawskeho prasydla přez krajiny wot Słowjanow wobydlene a podćisnychu sebi při tom tón a druhi słowjanski lud, kiž měješe jim roboćić, wostachu mjenje abo wjacj lětdžesatkow za tym, kaž so jim spodobaše, jako knježerjo nad nim w jeho župnych městach a hrodziščach a ćehnjechu potom dale k połodnju na rjeńši, ćopliši, slónčniši kraj k Srjedźnemu Morju. Sobu jako přenje wopušćichu hórdu Cimbrow a Teutonow swoju domiznu na Kimeriskej polkupje (ně. Jütland), ćehnjechu přez delnje Łobjo a delnju Wezeru k srjedźnemu Rhynej a dale po Rhynej k połodnju a to Teutonojo wot l. 110 po Khr. po Galliji, Cimbroyo pak sabachu přez narańše Alpy, zbichu l. 113 před Khr. romske wójska pola Noreje w Korutanskej a walichu so do Hornjeje Italskeje, hdžež buchu l. 101 na Raudinskich Polach wot romskeho konsula Marija (Marius) dospołnje zničeni, kiž běše hišo l. 102 Teutonow pola Aquae Sextiae w južnej Galliji wutupil. — Nimale w samsnem času t. j. 2. lětstotku před Khr. wučežechu ze Šwedskeje šwedske hórdu a zasydlichu so w krajinje mjez srjedźnej Wódrú a

srjedznym Łobjom wosebje mjez Serbami (Semnonēs = Zemjenjo = Serbja) při Sprjewi a w Błotach, mējachu jich za svojich robočanow, pušćichu so w spočatku 1. lětstotka před Khr. dale přez Rhyn do Belgije a čehnjechu pod Arivoistom přez Elsasku k poľdnju, buchu pak i. 58 wot Caesara pola Mülhausena—Belforta poraženi a přez Rhyn zahnaći, hdžež hišće džensa w južnej Würtembergskej a krótkowječornej Baworskej jako Schwabojo sedža. — Dale podćisnychu sebi w přěních lětdžesatkach po Khr. Longobardojo krajinu Lechitow při Delnim Łobju, bywachu w 5. lětstotku we Wuheřskej a walichu so lěta 568 do Hornjeje Italskeje, hdžež sebi swoje kralestwo založichu a skóněnje zromanisowachu (Lombardska, ně. Lombardei ma wot nich svoje mjeno).

Gothojo (ně. Ost- u. Westgothen) wopušćichu — nie wšitecy, ale někotre wjetše hórdy z nich — swoju domiznu južnu Šwedsku a kupu Gothland w 1. lětstotku po Khr., sydlachu w 2. lětstotku w Litwjansko-słowjanskej krajinje při wuliwe rěki Wisły (ně. Weichsel), w 3. lětst. při Čornem Morju; w 4. lětst. buchu Ost-Gothojo wot Hunow zničeni, West-Gothojo pak jim čeknywši čehnjechu přez Thraciju a Hornju Italsku k wječoru a založichu w 5. lětst. w južnej Galliji a w Španiskej svoje móčne Westgothske kralestwo, buchu pak we 8. lětst. wot Arabow a Frankow cyle po- bići a w svojich zbytkach bórzy zromanizowani.

Frankojo wot pólnocy pričahnywši so w 2. lětstotku po Khr. při delnim Rhynu zasydlichu a pomału k poľdnju postupuju w 5. lětst. hač k rěcy Somme wupřestrěchu, w Galliji móčne kralestwo Frankow z hlownem sydlišćom w Parisu založiwši na wšě stróny swoje knjejstwo wupřesćerachu a při spočatku 9. lětst. pod kralom a kejžorom Korlu Wulkim nimale cyłu zapadnu, srjedźnu a južnu Europu wobknježichu, tola pak so w přichodnych lětstotkach w Galliji dospołnje zromanisowachu, tak zo jenož mały jich zbytek w sewjernej Baworskej (Ober- u. Nieder-Franken) němsku rěč zakhowa.

A skóněnje Burgundojo wobsadžichu w 3. lětst. po Khr. přišedši z pólnocy krajinu wokolo delnjeje Wisły, čehnjechu pozdžišo dale k wječoru a přestupiwši přez rěku Neckar založichu sebi w 4. lětstotku swoje kralestwo nad Rhynom z hlownem městom Wormsom, přesydlachu pak so po času dale k poľdnju do krajiny, kiž hišće džensa „Burgund“ (franc. Bourgogne) rěka, hdžež so pomału zromanisowachu.

Z tohole krótkeho přehlad je hižo widžeć, zo mójachu prawobydlerjo srjedźneje Europy a to wosebje Słowjenjo (Lechitojo, Serbja, Polacy a Češa) srjedź Wisły a Wezery hač dele k Dunaju pod nadběhami a nakhwilnem nadknjejtstwom wšelakich germanskich ludow wjele čěrpieć; woni pak tola swoju słowjansku narodnosć zakhowachu, doniž wot 9.—13. lětst. po Khr. wot němskich kejžorow cyle němskemu knjejtstwu podčisnjeni a hač na džensniše zbytki germanizowani njebuchu.

Towarstwowe naležnosće Mać. Serb.

I. Hłowna rozprawa na 78. hłown. zhromadźiznje jutrownu srjedu, 15. haprleje 1925.

Spominajo najprjedy hišće na poslednju hłownu zhromadźiznu lěta 1924, pokazuje rozprawa na bohaty wopyt spomnjeneje zhromadźizny a na tejsamej wotměte přednoški, kaž tež na wulku ličbu namjetow. Dyrbi pak so přecy zaso na to pokazować, zo bychy so zhromadźizny po postajenym porjedže wotměwale, hewak zhubi so dobry přehlad a wuspěch.

Džělo M. S., t. r. předsydstwa a wubjerka dosahaše tež w minjenem lěće. Po wustawkach ma předsydstwo znajmjeńša 4 porjadne zhromadźizny měć, předsydstwo a wubjerk pak wotměwastej 7 tajkich posedženjow. Tu so pokaza jeno na najwažniše wěcy, wo kotrychž so jednaše.

W přerjnym posedženju, 22. meje 1924, jednaše so wo tu přehratej skórzbjje Fišera, kiž bě so nětko do Drježdžan wobročil a wo postajenju prawiznika tam za našu stronu. -- Na Maćičnym Domje běchu wšelake porjedženja nuzne, tuž so postaji, zo maju so hnydom wuwjesć. Knjez prof. dr. Muka přednjese starosće wo wobsahu Časopisa M. S. a wobšěrnosći tohosameho. „Towaršny spěwnik“ je wupředaty a „Spěwna radosć“ za šule ma so přihotować, tuž maja so k wšemu trěbne přihoty a kročele činić.

W druhem posedženju, 6. junija 1924, předležachu načiski twarškeho mištra za porjedženje naseho Domu, štož měješe zarjadnik Domu nětko najtuńšo wobstarać a wuwjesć dać. Pojedna so tež wo krala Albertowem fondže a dla porjada na hłownymaj zhromadźiznomaj. Wo k redaktorowych Skalowych namjetach (přeni bě wón wróco wzał) so slědowace postaji. Druhi namjet jednaše wo tom, zo by M. S. bóle ludźi zeznała; tuž so mjenješe, zo maju so přednoški wotměwać, wosebje wo stawiznach M. S., pře-

tworjenja M. S. pak so wotpokazachu. Třeći namjet, zo ma so manifestacijska zhromadźizna M. S. lětnje huhotwać, — k tomu so postaji, zo ma so to stać z přizamknjenjom k jenej hłownej zhromadźiznje, dalše pak ma so druhim towarstwam přewostajić; a štwórty namjet, protestowanje přećiwo ministrej Boelicej bě tola přepozdže.

W třećem posedženju, 18. septembra 1924, so jednaše wo nazymskej hłownej zhromadźiznje a so wona wurjadnje na 26. novembra postaji, dokelž móžeše so tehdom tež hakle koncert wuwjesć. Wopominane buchu potom 60lětna narodnina k. prof. Černeho, kotremuž běchu so tež zbožopřeća M. S. pósłale. Dale so postaji, tež džak M. S. pósłać k. fararjej Mrózakej w Hrodzišću, kotryž chceše so 1. XI. na wotpočink podać, za jeho zaslužby wo Serbow, hdyž je na 25 lět nawjedował předaški seminar a přednoški měl za serbskich fararjow. Dale so jednaše wo nowy kotoł za za tepjenje banki. Mjez druhim so tež hišće jednaše wo nabožnej wučbje w šulach, zo by so po němskej wustawje podawala.

W štwórtem posedženju, 11. novembra 1924, měješe so postajić porjad nazymskeje hl. zhromadźizny a swjedżeński wubjerk za koncert wšěch spěwanskich towarstwow. Nimo toho buchu wšelake druhe naležnosće, tež wo Domje, bydlenjach atd. přednjesene. 26. novembra wotměwaše so nazymska hl. zhrom. M. S. a wječor w „Krónje“ swjatočny Maćičny koncert.

W pjatem posedženju, 15. decembra 1924, so jednaše wo darach družstwa za M. S., wo prof. dr. Mukowych darach ludowych spisow, wo „Towaršnem spěwniku“, wo wotrjadach M. S., kotrež maja so radšo wokoło hód měć dyžli jutry, wo serbskich drastach za wustajencu w Prazy a druhich wěcach.

Seste posedženje, 23. febr. 1925, wupjelnichu wšelake jednanja dla naprašowanja a žadanjow wupožčenja musejownych wěcy, štož so wotpokaza. Wšelke naležnosće Domu buchu rozpominane. K. prof. dr. Muka spominaše na smjerc našeho předsydy k. tachanta Skalu, a w **sedmem posedženju, 26. měrca 1925,** bu předewšitkim postajeny porjad za hłownu zhromadźiznu, bu wopomnjene jónu pućowanje sobustawow M. S. po Serbskimaj Łužicomaj, a jednane wo Časopisu M. S. a jeho plaćiznje. — Tak je M. S. so prócowała, tež w minjenem towarstwowem léće swój nadawk dopjelně. Wulcy zrudźaca bě pak nam smjerc předsydy M. S., kotrehož je Bóh 17. januara t. l. po dołhim čerpenju

wotwołať. Njeh duch tohole rjeka serbskeho pismowstwa tež nas wožiwja, a Bóh cheył pak tež naše prócowanja wo našich Serbow ze zbožom žohnować.

II. Rozprawa wo knihiskładže na lěto 1924.

Z knihisklada buchu wudate slědowace knihi po telko eksemplarach:

104 Čitanka — 500 Spěwna radosć — 39 Časopisow — 62 Katalog knihownje — 19 Prawne stawizny — 16 Černý, Narodne hłosy — 50 Robinson — 20 Hród na Landskrónje — 10 Nadpad pola Bukec — 10 Oberlin — 20 Černý, Stawizny luž. Serbow — 5 Genofeva.

Wšo hromadže 855 eksemplarow.

H. Kubjenc, knihiskładnik.

III. Rozprawa wo „Serbskem Museju“ na l. 1924.

I. Dary za musej.

W běhu lěta 1924 podachu tući knježa dary do našeho museja:

1. K. konrektor n. w. st. rada prof. dr. A Muka (na dnju dok. 70. lěta): „Delnjo-lužiski ewangelij, w namjeznej řeči Khoćebuzsko-Žarowskeho wokrjesa“.

2. K. tachant praelat Jakub Skala: a) „Dopomnjeńki na njeboh biskopa J. Łusćanskeho“ (jeho gymn. a univ. wuswědčenja z Prahi, dale telegramy a zbožopřej. adresu při sklادن. jeho swjećizny na biskopa); b) „dwaj dopisaj Pětra Jordana“ z Lipska na stud. theol. Jak. Buka do Prahi, z l. 1846 a 47 — a němscy spisany list stud. meď. Langi na Jak. Buka z Drježdźan 2. 4. 48 do Prahi; c) „Zbožopřejacu adresu Bud. tachantstwa na bisk. Locka k jeho 50lětn. meš. jubilejej 1825; d) „Serbska deputacija pola prynea Fr. Augusta“ II. 1893 (Illustr. Zeitung v. 18. III. 93).

3. K. prof. Robert Plewka, w. sem. wučer n. w. w Budyšinje: „4 raděrunki (wobrazy pólskich kralow) pólskeho wuměłca Jana Matejki“ (ze zawost. hrabje Załuskeho w Drježdźanach).

4. K. farař Šwela Dešnjanski: a) „Šórcu z l. 1840“ z rjanym ručn. wušiwanjom (darał Fr. Hoko ze Žylowa); b) „Wósom jutř. jeji z Wochozow, z Kopańcy, ze Žylowa a z Wuskidže“.

5. K. Jakub Hicka sen. z Radworja: a) Walčk listow a dopisow z časa Drježdź. wustajeńcy 1896; b) Zaběranje advok. Böhmera z hrab. Gondrecourtskim sudom w Radworju z l. 1804; c) Wukaz na gmejnu L. dla postajenja

komunalneje gardy 1848; d) Wobćeźowanske pismo gmejny L. dla wubydła (Einquart.) Prusow w l. 1806; e) Kupne zlićbowanje z l. 1836 za Jana Gruberta z Bóšic; f) Zajimawy přestupny list (Reisepaß) z l. 1845 za pućowanje do Roma a Jerusalema; g) „Litanija“ na Jana Rongu; h) Přeprošenje na kmóťrenje Jakuba Kuby z l. 1865 a k tomu křćeński list; i) Requisitionsschein; k) Stara zlićbowanska (z ruku pisana) kniha.

6. K. farář Bož. Dobrucki z Budyšina: Staru lisčinu z l. 1663.

7. K. žiwnošćeř Połdrak z Praskowa: Mandlušk a kulušk z rjebičkami k fałdkowanju haman. šatow.

8. Knjeni Marja Kirchschragerowa rodź. Zejlerjec w Ljubljani S. H. S.: Dwě wumělskej škleńcy po jeje nanje Handriju Zejlerju.

9. K. překupc Jan Šolta z Drježdźan: Z wołojnikom rysowany wobraz fararja Měrćina Wawrija Kulowskeho (1787—1858).

10. K. překupc Bjenada z Kamjeńca: a) Zbožopřejaće (molow.) łopjena k nowemu lětu 1829, 35 a 37 Marje, Hany a Leńki Urbanec z Wukraněic; b) Priedowanje Jana Pjecha, priedarja při Michałskej cyrkwi w Budyšinje „na swjedźień domapytanja Swj. Marije 1731“; c) Złoty Schatz-Kaschczik a t. d. z l. 1746.

11. K. Boh. Foit w Praze: „Jubilejní Jesličkova výstava v Praze 1223/1923.“

12. Podpisany musejownik: a) Dwě krasnej jutrownej jejcy z Velehrada, wot kustosa tamnišeho museja našemu serbsk. musejej darjenej; b) Dwaj wobrazaj (wuhlo-ryso-wancy) serbskeju statokow (zhot. wumělc Brummer).

II. Dary za archiv.

1. Knjez prof. dr. A. Muka: a) 5 walčkow wšelakeje maćizny; b) rukopis „małeje čitanki za dźěćići“.

2. K. tachant J. Skala: a) Zlata Praha wot 17. červ. 1891 z wobrazom a nastawkom wot Michała Hórnika; b) Zlata Praha wot 24. červ. 1891 z nastawkom wo Pétru Jordanu.

Wopyt museja běše slabši hač přjedawše lěta. Mjez wopytarjami móžachmy postrowić dweju Serbow, kotraž zwonka serbskeho kraja z česú dźělataj, a to dr. phil. h. c. A. Mitaš, nětko w Ludwigshafenje direktor tamnišjeje anil. fabrik, a Michał Handrika-Česla, rodź. w Radworju, nětko w Fribourgu w Šwicy, — dale professorow dr. Beltza ze Schwerina, dr. Segera, dr. Frh. v. Richthofena z Wrót-

slawja, dr. Richtera z Lipska, Hellmicha z Lěhnicy, dr. Thadeuša Strumiła z univ. Lubjelskiego w Lublinie Pólsko a dr. Hanuša z Plawena.

Wšëm so naš musej jara spodobaše, dokelž khowa wón wšelake samotnosće, kotrež mėsćanski musej njewobsedzi. Dokhody a wudawki wučinjachu jenož 15,35 hr.

W Budyšinje, hody 1924.

M. Wjerab, musejownik.

IV. Zličowanje knižneje pokładnje M. S. na 78. lěto (1924).

A. Dokhody.

1. Zbytk we pokładni kónc lěta 1923	—,03 hr.
2. Přinoški sobustawow	707,32 „
3. Dań	—, — „
4. Z rozpredatych knihow wuzbytkowachmy	334,55 „
5. Druhe dokhody: K. prof. dr. Muka ze swojimi přečelemi zaplaći zbytny dołh za Časopis M. S.	1529,25 „
	<u>hromadže 2571,15 hr.</u>

B. Wudawki.

1. Časopis M. S. 1923	1855,20 hr.
2. Protyka „Předženak 1925“	—, — „
3. Musej	50, — „
4. Wozjewjenja a nawěški	104,10 „
5. Dopłaćenje za akcije	30, — „
6. Wšelake wudawki	144,20 „
	<u>hromadže 2183,50 hr.</u>

C. Přirunanje.

Ličba wšěch dokhodow 2571,15 hr.

Ličba wšěch wudawkow 2183,50 „

wostanje jako zbytk 387,65 hr.

D. Zamoženje towarstwa.

1. Tyborowskowsy a Łahodowy fondaj na Domje	1500, — hr.
2. Akcije: 1 podžěl „Družstwa Smolerjec knihičišćefnje“	100, — „
7 akcijow Serb. lud. banki po 20 hr.	140, — „
3. Zejlerjowy fond z 13 akcijami	260, — „
4. Dalše fondy	—, — „
5. Hódnostne papjery	—, — „
	<u>hromadže 2000, — hr.</u>

E. Wulki serbski koncert

26. nov. 1924 w „Krónje“ w Budyšinje

je wunjesł zastupneho pjenjeza	1395,43 hr.
wudawkow běše	1068,70 „

čisty zbytk 326,73 hr.

Tutón zbytk podachmy do „klawěroweho fonda“.

W Budyšinje, jutry 1925.

Wyšši wučer M. Wjerab,
pokładnik M. S.

V. Zličbowanje Serbskeho Domu wot 1. januara 1924 hač do 31. decembra 1924.

A. Dokhody.

1.	Wot Smolerjec knihičišćeńje	901,65 hr.
2.	„ knjeni Gläselowej	785,25 „
3.	„ knjeza Šenka	304,50 „
4.	„ knjeza Hendricha	230,50 „
5.	„ knjeza Seifrieda	76,45 „
6.	„ knjeza Nowaka	101,40 „
7.	„ knježny Marja Bukec a wot k. Janaka	304,50 „
8.	„ knjeza Heppera	203,10 „
9.	„ Serbskej Ludowej Banki	2221,05 „
10.	„ knjeza Hajncy	324,90 „
11.	„ knjezow Cyža a Maršnera	203,10 „
12.	„ knjeza Kruže	508,80 „
13.	„ knjeza Wjeraba	225,45 „
14.	„ knjeni Rōsenthaleroweje	620,60 „
15.	„ knjeza Wičaza	152,55 „
16.	„ Domowiny	91,40 „
17.	Wurjadne dokhody (wot podrožnikow)	117,30 „

hromadže 7372,50 hr.

B. Wudawki.

1.	Wotnajeński dawk	3692,70 hr.
2.	Wotpaleński dawk	177,88 „
3.	Ležomnostny dawk	351,19 „
4.	Społkowy dawk	108,07 „
5.	Dawk za kloaki	105,19 „
6.	Zawěšćenje Doma	30,80 „
7.	Za wodu	137,28 „
8.	Za pľun	66,16 „
9.	Za nowe džěła a porjedženja	931,71 „
10.	Za čistotu a porjad	609,30 „
11.	Za druhe wudawki	315,00 „

hromadže 6525,28 hr.

A. Wšě dokhody 7372,50 hr.

B. Wšě wudawki 6525,28 „

čisty wunošk 847,22 hr.

Tutón je so přetrjebał: 450,00 „

su so knjeni Pětrancowej prjedy w Malešecach na jeje hypoteku wupłaćite a 397,22 hr. su w pokładnicy wostałe.

Zamoženje Serb. Domu tu khwilu wobličić, njeje móžno, dokoľž nihtó njewě, hač budžemy naše hypoteki nahódnosćić dyrbjec a kak wysoko. Tehodla dyrbymy na přichodne lěto wotstorčić.

W Budyšinje, 19. měrca 1925.

Mich. Cyž, zarjadnik.

Wobsah lětnika 1925.

	Strona
Jordanowe žiwjenje a skutkowanje. Spis. dr. H. Šleca (Pokračowanje)	3
Župy a stróžišća, rěki a rěčki w starem serbskem kraju. Zestajał dr. A Muka	64
Monografija k narodnej pěsni „Za Kamjeńcom za gorami“. Spisał Bjarnat Krawc-Drježdžanski .	79
Wo lužiskim prawěku. Pojednał Jurij Křižank- Wotrowski	95
Towarštwowe naležnosće a rozprawy M. S.	119

Ze swojim nakładom je Maćica Serbska wudała:
Čo. 139. Protyka „**Předženak**“ na lěto 1925. Zestajał
a z wjetšeho džěla sam spisał studijny direktor
prof. Ota Wićaz-Stolberkski.

Wo zaplaćenje lětnych přinoškow

(kóždolětnje 5 zł. hriwny) a wo dary za „Serbski Dom“,
za Maćičnu knihownju a za Serbski Musej M. S. naj-
podwolnišo prosymy. Pokładnikowa a musejownikowa
adresa za póst je: Oberlehrer **Michael Werab**, Bautzen
(Sachsen), Lauengraben 2 III, Serbski Dom. Tola móža
so lětné přinoški a druhe dary a pjenježne posyłki tež
wotedawać pola k. **G. Janaka** w našej „Serbskej knihafni“
abo slać na konto Maćicy Serbskeje do „Serbskeje Ludoweje
Banki“ abo na konto pokładnika při **Giro-kasy** (Giro-
Konto 626) w Budyšinje.

